

Virginia Woolf'tan

YAZARLIK DERSLERİ

Yedi Derste Yazma Sanatı

Danell Jones

2. BASKI

Virginia Woolf'tan

YAZARLIK DERSLERİ

Kulağa coşkulu gelen bir sesle, "sadece yazın demek istiyorum" diyordu. "Sayfalar dolusu saçmalayın. Aptal olun, duygusal olun, Shelley'i taklit edin, içinizden gelen her sese kulak verin. Dilbilgisi kurallarını, teknik ve biçimsel alanda bilinen tüm kurallarla beraber ihlal edin, dökün, devirin, kendi keşfiniz olan olmayan her türlü kelimeyi kullanın, şiirsel bir biçimde, düzyazı bir metinde, ya da elinize geldiği gibi bir çırpıda yazılan anlamsız sözlerle öfkelenin, sevin, alay edin. Ta ki yazmayı öğrenene kadar..."

KİTAP

ISBN 978-975-263-721-4

Virginia Woolf'tan Yazarlık Dersleri

YEDİ DERSTE YAZMA SANATI

DANELL JONES

TİMAŞ

Virginia Woolf'tan Yazarlık Dersleri

YAYINA HAZIRLAYAN: Danell Jones

Bu kitap ***Emine Eroğlu****'nun yayın yönetmenliğinde,* ***H.Handan Arıkan****'ın editörlüğünde yayına hazırlandı.*
Kapak tasarımı ***Ravza Kızıltuğ*** *tarafından yapıldı.*
1. baskı 2008 Mayıs ayında 2.000 adet,
2. baskı 2008 Ekim ayında 2.000 adet olarak yayımlandı.
Kitabın Uluslararası Seri Numarası (ISBN) : 978-975-263-721-4

Baskı ve cilt:
Sistem Matbaacılık
Tel: (0212) 482 11 01

TİMAŞ YAYINLARI

İrtibat : Alayköşkü Cad. No: 11
Cağaloğlu / İstanbul
Yazışma : P.K. 50 Sirkeci / İstanbul
Telefon : (0212) 511 24 24
Faks : (0212) 512 40 00

www.timas.com.tr
timas@timas.com.tr

TİMAŞ YAYINLARI/1798
EDEBİYAT-İNCELEME ARAŞTIRMA/6
KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINCILIK SERTİFİKA NO: 1206-34-003089

© 2007 Danell Jones, "The Virginia Woolf Writers' Workshop" orijinal adıyla Sterling Lord Literistic tarafından yayınlanan bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları ONK Ajans ile anlaşmalı olarak Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir. Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılar dışında hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayınlanamaz.

Virginia Woolf'tan

YAZARLIK DERSLERİ

ÇEVİREN:EBRU A. KESEN (sf.7-88)
MERVE ÖN (sf.89-138)

DANELL JONES

Akademisyen Danell Jones yirmi yıldan fazla bir süredir yazarlık dersleri vermektedir. Doktorasını İngiliz Edebiyatı üzerine New York'ta Columbia Üniversitesinden almıştır. Yine aynı üniversitede Virginia Woolf üzerine yaptığı çalışmalardan dolayı çeşitli burs ve ödüller kazanmıştır.

Jones'un yazdığı şiir, kısa hikaye ve çeşitli eleştiri yazıları birçok dergide yayınlanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Denver Quarterly, British Writers, Beyond Baroque, ve Virginia Woolf: Temalar ve Çeşitlemeler. Son olarak, Jones Virginia Woolf'un Jacob'un Odası isimli romanının en son baskısına bir önsöz yazmıştır.

Montana'nın Billings şehrinde yaşayan Danell Jones, kariyerine öğretim görevlisi olarak devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7
YAZMA ALIŞKANLIĞI KAZANMAK 15
ÇALIŞMAK 27
ÜRETMEK 39
YÜRÜMEK 47
OKUMAK 53
YAYINLATMA 65
ŞÜPHE DUYMAK 77
ÖNERİLEN OKUMALAR 89
NOTLAR 93
KURMACA NOTLARI 96
HATIRAT NOTLARI 117
ŞİİR NOTLARI 130
İNDEKS 139
ALINTILAR 143

ÖNSÖZ

Büyük bir yazarla karşılıklı oturup konuşmanın hayalini kim kurmamıştır ki? Shakespear'le bir şeyler içerek, Bronte kardeşlerle çayırlar üzerinde yapılan bir öğleden sonrası yürüyüşü ile, ya da Jane Austen'a beş çayında misafir olmanın neticesinde, yıllardır hayranlıkla okuduğumuz tüm bu oyunların, şiirlerin ve romanların nasıl yazıldıklarını anlamak mümkün olurdu belki. Ve belki de kendi yazacaklarımız için bir ilhamla ve birikimle ayrılırdık yanlarından.

Şanslıyız ki Virginia Woolf'un eserleri bu türden hayali bir buluşmayı mümkün kılacak nitelik ve nicelikte. Birçok hikâyesine ve romanına ek olarak, ardında bıraktığı sayfalar dolusu günlükleri ve sayısız makaleleri var. Bu eserlerin de çoğunun yazma sanatı üzerine olması, iyi bir şiir ya da iyi bir romanı oluşturan etmenlerin neler olduğundan, bir sanat eseri oluşturmak için gereken yaşam koşullarına, yazarların eserlerinde başarıya ulaşmak için ne gibi nitelikleri haiz olmaları gerektiğine kadar pek çok ko-

nuya değinmiş olması ise bizi bir kez daha şanslı yapıyor. Karşılaşmış olsaydık Woolf'un söyleyecekleri aslında halihazırda kitaplarının satır aralarına saklanmış durumda.

Böyle bir kitap yazma fikri de, zaman zaman yazarları taçlandıran, ilham parıltılarından biriyle geldi. Woolf'un kitapları arasında büyük bir arayışla geziniyordum. Yazarlık dersi için öğrencilerimin ilgisini çekecek türden konular bulup çıkarıyordum ki, birden Virginia Woolf'un kürsü ardında ders anlatan zarif imgesi gözümün önünde belirdi. Üzerinde eskimiş eflatun bir elbise, parmaklarında mor mürekkep lekeleri vardı. Kürsüye yaslanmış, o meşhur kalın, müzikli ses tonuyla heyecanla sesleniyordu sınıfa: "Demek yazmak istiyorsunuz." Woolf'un yazarlık dersi verdiğini kurguladım kafamda. Onun yazma eylemi üzerine düşüncelerini, hayatından kesitler ve karakteri ile destekleyerek sunmak eğlenceli bir oyun gibiydi.

Bu kitaptaki sınıf ortamları tamamıyla hayal ürünü, ancak gerçek olan bir şey varsa, o da yıllar boyu Woolf'u ve yazdıklarını okuyup incelemiş olmanın sonucu ortaya çıktıkları. Doğrudur, bir başkasının zihninde olan bitenleri bilemeyiz ama umuyorum ki Woolf'un düşüncelerini konuşturarak eserlerinden taşan zekâsına ve bilgeliğine bir şapka çıkarabilmişimdir. Gerçekçi olması için elimden geldiğince onun kelimelerini kullanmaya gayret ettim. Okurken fark edeceğiniz gibi, kimi diyaloglarda birebir onun cümlelerini kullandım ve tırnak içine aldım. Bu alıntılar doğrudan doğruya kendisinin mektuplarından, makalelerinden, günlüklerinden ve romanlarından geliyorlar. Elbette pek çok farklı kitabın pek çok farklı bölümünden

yaptığım alıntıları birleştirirken akıcılığı korumak adına bazı eklemeler yapmak zorunda kaldım. Woolf alıntılarının orijinal hallerini bulmak için kitabın sonundaki listeden istifade edebilirsiniz. Umuyorum bu sizin Woolf eserlerine dönüp dönüp bakmanıza neden olur. Çünkü böylelikle onun fikirlerinin bolluğuna, zekâsının keskinliği ve pratikliğine tam yerinde tanık olacaksınız—peşine düşmeye gerçekten değecek bir keyif!

Kendi yazdıklarının haricinde, Woolf'u tanıyanların yazdıkları da onu sınıf ortamında hayal etmeme çok yardımcı oldu. Yakınlarının ve arkadaşlarının anlattıklarından oluşan iki ciltlik eser sayesinde onun karakteri ve hayatı hakkında inanılmaz detaylara ulaştım. Woolf'un çok nefis ekmek pişirdiğini, evinin dergi ve kitap yığınlarından geçilmediğini, Çim Bowling'i oynamayı sevdiğini, kaliteli kahve içtiğini, yemeklerini metal işlemeli mor tabaklarda yediğini bilmek kimin hoşuna gitmez ki? Bu anıları okudukça popüler kültürün dayattığı "deliliğin sınırlarında sendeleyen nevrotik deha" portresinin çok da gerçek olmadığını görüyoruz. Dostlarının hatırladığı Virginia Woolf, kontrolsüz ve gürültülü bir kahkahaya sahip, eğlenceli, bir o kadar da komik biriydi. Çocuklarla arası çok iyiydi, onlara akıl almaz hikâyeler anlatırdı. Yazar adayları onu, genç yazarlara ulaşmayı, onları cesaretlendirmeyi ve kitaplarını basmayı misyon edinen ve asla şöhret peşinde koşmayan, ünlü bir yazar olarak hatırlarlar. Hatırladıkları Virginia Woolf, onları gösterişten uzaklığı, hayal gücü ve entelektüelliği ile etkilemişti. Ama onu en iyi tanıyanlar, en çok bitmek bilmeyen neşesiyle hatırlıyorlardı.

Özellikle birkaç anekdot Monk's House adındaki evlerinde bulunan yazı odasını anında bir sınıfa dönüştürmemi kolaylaştırdı. Bunların birinde yeğeni, Cambridge, Newhman Üniversitesindeki dersine Woolf'u davet edişini anlatıyordu. Sınıftaki genç öğrencilerin böylesine ünlü ve güçlü bir yazarın derslerine girmiş olmasından duydukları heyecan karşısında, Woolf son derece gösterişsiz, iddiasız ve sadeydi. Ders boyunca öğrencilerin anlattıklarıyla samimiyetle ilgilenmiş, onları sabırsızlıkla dinlemişti. Onun arkadaşça, ve meraklı soruları öğrencileri çekingen duruşlarından sıyırmış, birer birer kabuklarından çıkmalarına yardımcı olmuştu. Bunu okuduğumda, Woolf'u artık öğretmen olarak görebiliyordum.

Ama pek tabii o bir öğretmen değildi. Gençliğinde birkaç yerde, birkaç defa gönüllü öğretmenlik yapmıştı ama ne bir fakülte üyesiydi ne de herhangi bir yerde yazarlık dersi vermişti. Bununla birlikte yazma sanatı üzerine verdiği konferanslar referans alınarak, sınıf içinde nasıl bir öğretmen olacağını büyük ölçüde anlamak mümkündür. Bu noktada kesinliği su götürmeyecek bir şey varsa o da sanıyorum Woolf'un çok eğlenceli bir öğretmen olacağıdır. *Kendine Ait Bir Oda* (A Room of One's Own) ve *Kadınlara uygun Meslekler* (Professions for Women) de Woolf'un konferanslarından derlenmiş, zekasının izdüşümü olan eserlerdir. Ustalıklı oyunları ve sorularıyla sınıfa eğlenceyi getirirdi mutlaka ama, öğretirken de bunu ciddiyet içinde yapacağı muhakkaktı. Açıklamaları, muziplikle bezeli de olsa çok bilgece ele alınmış olacaktı.

Ama Britanya'ya mal olmuş Woolf'u alıp Amerika'ya mal olan bir müessese, bir yazarlık kulübü içinde düşünmek ne kadar doğru? Ya da onu hıncahınç dolu bir seminer odasında toplanan yazar adayları karşısında konuşan, rüştünü ispatlamış bir yazarın yerine koyarak, yazarlık ve yenilikler üzerine fikir alışverişinde bulunmasını beklemek? Bence son derece doğru ve işte nedeni: Woolf ve arkadaşları için çok önemli olan bir şey vardı, o da üretken fikirlerin ortaya döküldüğü ve paylaşıldığı ortamda bulunmak. Bloomsbury'de her perşembe akşamı bu yüzden toplanılıyordu. Kelimeleri önemseyen insanlara konuşma şansı veriliyor, bir fikir mutlaka filizlenip aklı başında bir sohbetin konusu oluyor; hayal gücü göz kamaştırıyor, her kurulan cümle yeni bir değer kazanıyordu.

Yazar adaylarına da, hâlihazırda yazanlara da her zaman ilham veren Woolf'un fikirleri için bir kapı aralamış olduğumu umuyorum. Yazma arzusu taşımayan Woolf meraklıları için de ilgi çekici bir kitap olabilir bu. E. M. Forster'ın Woolf hakkındaki "İngiliz Dilinin ışığı karanlıkta, bir parça daha yol almıştır" sözünde olduğu gibi ben de bizden önce yaşamış ve başarılı olmuş olanlardan çok şey öğrenebileceğimize inanıyorum.

Bu kitap yedi hayali dersten meydana geliyor. Her biri Woolf'un yazarlığı için önem arz eden noktalara odaklanmıştır. Bu kitabın bölümleri tamamıyla Woolf'un roman, hikâye, şiir, biyografi, hatırat ve makale gibi çok çeşitli alanlarda verdiği eserlerinden süzülen gözlemlerinden oluşuyor. Her bölüm sonunda "Yazarlık Yolunda" adlı

Woolf'un tecrübelerini anlamaya sevk eden ve yazma cesareti veren kısa aktiviteler yer alıyor. Kitabın sonunda ise daha fazlasına imkân veren birçok kurmaca, anı ve şiir yazma alıştırmaları bulunuyor. Alıntıları ve kaynaklarını, kitap önerilerini de ayrıca listeledim.

Bu kitabın Virginia Woolf kopyalarına dönüşecek bir kitle arayışında olmadığını önemle belirtmek lazım. O her şeyden çok, sanatçının kendine ait bir bakışı olmasına önem verirdi ve yazarları ne pahasına olursa olsun bundan vazgeçmemeye çağırırdı. *Kendine Ait Bir Oda*'da "Kafanızda yarattığınız dünyanın tek bir telini, elinde gümüş bir kupa tutan bir başöğretmenin ya da bir profesörün sözüne uymak için gözden çıkarmak ihanettir" diyerek bunu vurgulamıştır. Burada verilen aktiviteler taklide değil deneyselliğe açık çalışmalar olarak Woolf'un eserlerinden alınmıştır. Bunların yazarlara, yazma alıştırmaları sağlayarak ve hayal güçlerini canlandırarak yardımcı olmasını, böylece kendi yeteneklerini ve uslûplarını ortaya çıkarmasını temenni ediyorum.

Woolf'un yazma konusundaki tavsiyesi de benzer şekilde ele alınabilir. Çok kapsamlı okumak, düzenli olarak yazmak, sınırlarını aşmaya çalışmak türünden tavsiyeler yazarlık için atılan sağlam temeller demektir. 30 yaşından önce kitap basmamak gibi önerileri ise makul karşılanabilir. Acele etmeye gerek yoktur der, kitap yayınlamanın katı kurallarını sıralamak yerine. Her yazar uyup uymayacağı kurallara kendi karar vermelidir. Yazarlar ya öğretmenlerinin izinden gidecek ya bu yolun dışına çıkacak ya da

ikisi arasında bir bölgede devam edecek yazmaya. Bu tarafların hangisinde bulunacaklarını da içgüdüleri onlara söyleyecek.

Bana göre, üreterek yaşamanın önemi Woolf'un öğretmesi gereken en mühim ders olmalı. Yazarlar, diyecektir, diğer insanlardan daha gerçek bir hayat sürerler. Dünyanın güzelliklerinin farkındadırlar, çünkü yakından bakıyor ve anlamaya çalışıyorlardır. Yaşadıklarımızı ve hislerimizi kelimelere dökebilsek de dökemesek de, yazar gözüyle bakarak yaşamak tecrübelerimize zenginlik, yaşam alanlarımıza genişlik katacaktır.

Umuyorum ki bu kitap yazarları Woolf'un arzu edeceği şekilde cesaretlendirir: Dili kullanma, kullanarak geliştirme söz konusu olduğunda daha hassas olmalarına yardımcı olur ve karşılarına çıkan her engeli aşıp kendi özgün tarzlarını aramalarını sağlar. Öyle sanıyorum ki Woolf sanatçı için, "sadece sanat eseri ortaya koyan değil, sanat eserleriyle yeniden doğandır" tanımını da getirdi.

YAZMA ALIŞKANLIĞI KAZANMAK

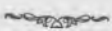

"Bir sanat eseri ortaya çıkarabilmenin gerekli şartları nelerdir?" diye yazdı tahtaya.

Üzerinde Ani DiFranco tişörtü olan genç bir kadın elini kaldırdı ve şöyle dedi: "Kendine ait bir odaya ve yılda 500 Sterlinlik bir gelire sahip olmak mı?"

"Doğru", diye karşılık verdi Woolf. Yıllar önce yazdıklarının kanatlanıp kendi yolculuklarını yapmış olmalarına şaşırmıştı, bu cümlenin ardındaki esas düşünceyi açıklamaya çalıştı. Yazar "hayatın, mümkün olduğunca sakinlik ve düzen içinde devamından yanadır. O, gün be gün, ay be ay aynı yüzleri görmek, aynı kitapları okumak ve aynı şeyleri yapmak ister" diye devam etti. Kelime tekrarları ile de bu anlayışı vurgulamak niyetindeydi. Sınıfta huzursuz bir kıpırdanma oldu. Bu tanım ünlü bir yazarın parıltılı hayatına pek de yakışmamıştı.

Woolf, ses tonundaki fark edilir derinlik ve ahenkle "böylece tamamına hayal gücü dediğimiz, o gizemli sezgi kabiliyeti de, değişen hisler de, nazlı ve bir o kadar aldatı-

cı olabilen hafızanın ani sürprizleri ve su yüzüne çıkardığı imgeler de hiçbir şekilde zarar görmemiş, rahatsız edilmemiş olur" dedi ve durakladı. Bu dramatik sessizliğin söylediklerinin etkisini arttırması için biraz daha bekledi.

Neden sonra kaldığı yerden "bir roman yazarının en temel tutkusu, olabildiğince bilinci dışına çıkmasıdır" diye devam ediyor ve "umarım bunu söyleyerek meslek sırlarımdan birini size vermiyorumdur" sözleri ile öğrencileri kışkırtıyordu.

Uzun boylu genç bir çocuk, hayretle "bilinç dışına çıkmak mı?" diye sordu.

"Beni trans halinde roman yazarken hayal edin" diye yanıtlamaya başladı Woolf. "Bir göl kenarında elinde oltası ile oturan, rüyalara dalmış bir balıkçı" imgesi üzerinden düşünmelerini istiyordu. Yazar olarak zihnimizi temizlemek ve "hayal gücümüzün, bilinçaltı dünyamızın sarp kayalıkları arasındaki boşluk ve çatlakları doldurmasına izin vermek zorundayız." dedikten sonra, yerine geçerken sınıfa şöyle bir baktı. Öğrencileri, ırkları, renkleri, inanışları, genci, yaşlısı, kadını, erkeği ile birbirlerinden öyle farklıydılar ki. Yakın zamana kadar İngiltere'de yazarlar pahalı üniversitelerde iyi eğitim görmüş, hali vakti yerinde ailelerin çocukları arasından çıkardı diye düşündü. Peki ya şimdi? Şimdi, bu sıradan insanlar (bu halkın çok içinden ve çok dışından gelenler) karşısında oturuyor ve yazmak istiyorlardı. Kim bilir ne heyecan verici hikâyeleri vardı anlatılmayı bekleyen.

Öğrencileri onun hayatı hakkında daha da fazlasını bilmek istiyorlardı. Woolf da, gün be gün ay be ay yaptığı

tek şeyin yazmak olduğunu söylüyordu. Rutin bir şekilde haftanın her günü, sabah dokuz buçuktan öğle yemeği vaktine kadar çalışıyordu. Tel çerçeveli gözlüğünü, gömüldüğü hasır koltuğu, koltuğun yıpranmış örtüsünü, dizleri üzerindeki yazı tahtasını, kendi sardığı sigaralardan içişini ve mor mürekkeple kaleme aldığı roman taslaklarını hatırlayarak gülümsedi. O zamanlar parmaklarında her daim mor mürekkep lekeleri olurdu.

Gününü öyle dikkatle planlardı ki sabahları asla rahatsız edilmezdi. Bu çalışma zamanı konusunda kıskançlık derecesinde hassastı. O saatlerde ne randevusu olurdu, ne ziyaretçi kabul ederdi, ne de basılacak kitapları gözden geçirirdi. Sadece yazardı. Öğrencilerine de, eğer yazmak için böyle bir zaman ayırır ve bunda kararlılık gösterirlerse kendilerini bile şaşırtacak çapta eserler vereceklerini anlatmak istiyordu. Neler yapabildiğinizi görmek gerçekten olağanüstüdür diyordu. Düzenli şekilde üretmesini de bu çalışma saatlerine sadık kalışına borçluydu. Sonuç olarak elinde ne vardı? On roman, onu aşkın kısa hikâye, yüzlerce deneme. Sadece mektuplarının sayısı kendi başına bini buluyordu. Peki ya raflar dolusu günlükleri ve okuma notları? Altmış ciltten fazlaydılar, öyle değil mi? Açıkçası, her gün zihnine düşen fikirlerden bir roman çıkmıyordu. Bazen bir cümle dahi kuracak mecali olmuyor, yalnızca ufak notlar alıyor, kendi kendini gülümsetecek küçük taslaklar yazıyordu. Yine de bunların bile bir özen içinde olması gerekiyordu. Öğrencilerine bu notları saklamalarını salık veriyor, bir gün kendilerini şaşırtacaklarını söylüyordu.

Her şey bir yana, yazmak aslında bu işin en kolay kısmı olabilir diyerek onları ciddi manada uyarıyordu. "Dünya tüm gücüyle sizden yazmaya ayırdığınız mesai saatlerini çalmaya (ya da daha fenası, yazmak istediğiniz için kendinizi suçlu hissetmenizi sağlamaya) çalışırken, yazmak çok zorlayıcı olabilir." Üretici yanlarını baltalayacak her türlü duygusal tuzağa düşmekten onları kurtaracak çareler sunmak zorundaydı. Kavga etmeye hazır olmalıydılar, özellikle de kadınlar diye uyardı. Yavaş ve gayet ciddi bir ses tonuyla, öldürmeye bile hazır olmaları gerektiğini söyledi.

"Öldürmek mi?" diye karşı çıkıyordu şişmanca bir kadın, öldürmenin bir yazma programında işi ne diye soruyor gibiydi.

Woolf'un yanıtı ise netti. Evet, acımasız ve zararlı bir yaratık olan Evin Meleği'ni öldürmeye hazır olmalısınız. Bu sizin, kendini sıfırlamış, kendini başkalarına adamış, herkesin ihtiyacını kendininkilerin önüne koyan, kendi işinin ehemmiyetsizliğine inanan yanınızdır. Woolf kendisinin de bu Evin Meleği yanını öldürmek zorunda kaldığını itiraf etti.

"Eğer ben onu öldürmeseydim, o beni öldürecekti. Yazılarımı can damarından kesip atacaktı" diyerek onlara durumun ciddiyetini göstermeye çalıştı. Sınıftaki kadınlardan birkaçı ne demek istediğini anlamışlardı, başlarını sallıyorlardı. Ama onu öldürmek kolay olmayacak diye uyarıyordu Woolf.

Büyük bir ciddiyetle "çok zor öldü, tam öldüğünü düşündüğüm zamanlarda yeniden ortaya çıktı" dedi. Kafası-

nı hafifçe geriye attı, yüzündeki muzip ifadeyle devam etti, "kurmacaya olan yatkınlığım bana çok yardımcı olmuştur". Kısa bir süre sessiz kaldıktan sonra öğrencilerini, eğer yazma zamanlarına sahip çıkma konusunda ciddilerse Evin Meleği'ni öldürmek zorunda olduklarına inandırdı. Öldüğünde bile her gün bir mücadele demekti ve bu mücadelede her zaman kazanan taraf olmak çok mümkün görünmüyordu. "Yazarak değerlendirmek istediğim nice güzel sabahlar vardı" diyerek iç çekti ve bu sabahların armağanı olan o "en verimli düşünceleri, telefonda konuşurken yitirdiğini" esefle kabullendi.

"Ki o günlerde cep telefonu diye bir şey de yoktu" diyen öğrencinin şaşkınlığı yüzünden okunuyordu.

Woolf, bu yeni bin yılı, dikkat dağıtan araçları ile başlı başına bir mesele şeklinde tanımladı. Fakat çok heyecan verici bir zaman dilimi olduğunu da inkâr edemezdi. Şüphesiz bu öğrencilerin hepsi de yazar olmayı istiyordu. Ama hayatları onları oyalayan şeylerle çevrili vaziyetteydi. Bu durumda, tamamen kendilerine ait olacak bir zaman diliminin ve kendi özel üretim sahalarının önemi de açığa çıkıyordu. Israrla günlük tutmalarını, her gün yazdıkları bir defterleri olmasını istedi.

Arka sıralardan iyi giyimli bir kadın ürkekçe elini kaldırdı.

"Ama tam olarak ne yazmamız gerekiyor? Hissettiğimiz her şeyi yazıya mı dökmeliyiz? Ya da olan biteni kayıt altına aldığımız bir defter mi olmalı bu? Söylemek istediğinizi tam anladığımdan pek emin değilim."

Bu defteri bir yazar olarak kullanın diye tavsiyede bulundu. Kendi günlüğünü sınırlarını aşmak için ve farklı edebî türleri test etme alanı olarak kullandığını anlattı.

Saçları asker traşı olan genç bir adam, "sınırları aşmak" derken ne demek istediğini sordu.

Kulağa coşkulu gelen bir sesle, "sadece yazın demek istiyorum", dedi. "Sayfalar dolusu saçmalayın. Aptal olun, duygusal olun, Shelley'yi taklit edin; içinizden gelen her sese kulak verin; dilbilgisi kurallarını da, teknik ve biçimsel alanda bilinen tüm kurallarla beraber ihlal edin; dökün; devirin; kendi keşfiniz olan, olmayan her türlü kelimeyi kullanın, şiirsel bir biçimde, düzyazı bir metinde, ya da elinize geldiği gibi bir çırpıda yazılan anlamsız sözlerle öfkelenin, sevin, alay edin. Ta ki yazmayı öğrenene kadar."

Belli becerileri kazanmak için günlüğünü nasıl kullandığını anlatarak devam etti sözlerine. Betimleme, diyalog, hatta karakterlerini oluşturma çalışmaları ilk olarak bu sayfalarda kendini gösterirdi.

"Yazmak, sadece kendim okuyacak olsam bile iyi bir alıştırma oluyordu." Başından geçenleri sahne taslakları olarak defterine aktarıyordu. Örneğin Thomas Hardy ile geçirdikleri bir çay saatini anlatıyor, o öğleden sonranın ruhunu, eşyanın ve yaşlı bir yazarın dikkat çekici özellikleri ile birlikte vermeye çalışıyordu. Sınırları bu şekilde zorlamak hem mükemmel bir zihin jimnastiği oluyor, hem de gözlem gücünü arttırıyordu.

Kimi zaman yeterince iyi yazamadığını hissettiğinde durup günlüğünü açardı. Sızlanır, öfkesini kusar, bazen

gülmek, bazen insanlarla dalga geçmek için yazardı. Şimdi kendisini çok mahcup eden, acımasızca yazılmış bölümler vardı. Aklına gelenleri hiç tartmadan, düşünmeden rast gele yazdığı, aksi olmaktan kaçınmadığı bir alandı günlüğünün sayfaları onun için. Öğrencilerin de günlüklerinde, mükemmel fikirler ve kusursuz cümle yapıları baskısından tamamen uzaklaşıp sınırsız olmaları, kelimelerle oynayabilmeleri çok önemliydi.

Arka sırada oturan iyi giyimli bir kadın, "her gün yazdınız ve büyük bir titizlikle biriktirdiniz, öyle mi?" diye sordu bu kez.

"Siz içinizden geldiği gibi yapın" dedi. Yani size nasıl kolay geliyorsa öyle yazın. Her gün de, gün aşırı da yazabilirsiniz. Mühim olan, istikrarı korumaktır. Ben, bazen bir oturuşta sayfalar dolusu yazıyor, sonra günler boyu tek bir kelime dahi yazamıyordum, sonra yeniden büyük bir tutku ile yazmaya başlıyordum. Ben bu şekilde üretiyordum. Siz de kendi ritminizi bulacak ve onu sürdüreceksiniz.

Özellikle öğrenme aşamasında yazmayı çok ciddiye almamalısınız diye uyardı. Her kelimenin mükemmel olması inancı, yazdıklarınızı güzel yapmaz. Onları felce uğratır. Birkaç taslak yazın ve onları mümkün olduğunca serbest bırakın. Bırakın kendi sınırlarını kendileri çizsinler. Yazdıklarınızı asla sansürlemeyin. Takılabilirsiniz, hatta düşebilirsiniz ama yazmaya devam etmelisiniz. Günlük sayfasına not edilenlerin sizi nerelere götüreceği çok da mühim değildir. Bu notların asıl amacı bir yazar olarak gözlem gücünüzü arttırmak, kulağınızı hassaslaştırmak ve zihninizi çalıştırmaktır.

Kimi zaman bir roman fikri günlüğe düşülen bu notlar sayesinde doğar. Büyük bir tutkuyla günlüğüne yazarken aklına üşüşen roman taslaklarını hatırladı. Deneysel ve oyunlu çalışmalar kimi zaman hikâyelere, şiirlere kapı aralardı veyahut yazmakta olduğunuz eserinizin önünde yepyeni bir yol açardı. Ancak bu işten keyif almak isteyenlerin bunu çok ciddiye almadan, oyun oynar gibi yapmaları gerekiyordu.

Bütün günlüklerinin yayınlandığını karışık hislerle hatırladı. Eğer dersten sonra bu günlükleri inceleyecek olurlarsa öğrencilerin keşfedecekleri çok mühim bir şey daha vardı. Okudukça göreceklerdi ki kendi yaşadıklarına çok benzeyen duygusal inişler ve çıkışlar Woolf'u da sarsıyor, bir lunapark treni gibi kimi zaman onu en yükseklere çıkarıyor sonra ani bir şekilde yere yapıştırıyordu. Her yazar bunu yaşıyordu. Güzel yazamadığı için duyduğu hayal kırıklığından bahsettiği kızgın bölümler de vardı günlüğünde. Bir yerinde "Ne utanç verici, hiçbir şey yazamıyorum, yazdıklarımsa çöplükten ibaret" diye kendini acımasızca aşağılıyordu. Öğrencilerin bu günlükleri okurken karşılaşacağı bir şey de Woolf'un kötü yazdığı zamanlarda kendini eleştirmekten çekinmeyişi ve bu yazdıklarını düzeltmeye çalışmasıydı. "Az ve öz yazmayı öğrenmeliyim" diye hatırlatırdı kendine ve eklerdi: "Kendi disiplinsizliğim beni dehşete düşürüyor." Bazı bölümlerse kaleminden dökülüverirdi. Zorlanmadan yazmanın verdiği zevk de elbette bambaşka olurdu. *Deniz Feneri* (To the Lighthouse) adlı romanını yazdığı günlerde günlüğüne düştüğü şu notu hatırladı: "Yazarlık hayatım boyunca olabileceğim en hızlı ve

en özgür şekilde yazıyorum, hatta belki de şimdiye kadar yazdığım en hızlı roman." Elbette hep böyle taşkın olamıyordu. "Kafamda uçuşan fikirleri, somutlaştırıp kâğıda dökemeden, çok az bir farkla kaçırdığımı hissediyorum ama yine de öyle böyle ilerliyorum" diyordu *Madam Dalloway*'i yazdığı günlerde. Günlüklerine düşen bu notların kendi tecrübeleri olduğunu biliyordu. Ama yazar adayı öğrencilerinin de zamanı geldiğinde başvuracakları bir kaynak olabilirdi pekala. Onun sorularına yanıt vermek, mücadelesine ortak olmak isteyebilirlerdi.

Sonuçta Woolf'un günlükleri, düzenli yazmanın sonucu muazzam bir başarı örneğiydi. Gün be gün, ay be ay aynı şeyin yapılmasıyla ortaya çıkmıştı. Yazmak isteyen öğrencilerine de, her gün yazma düsturuna bağlı kalmalarını, kimi zaman korkutucu ve sahte olsalar da kelimelerin onları asla yalnız bırakmayacağını yumuşak bir ses tonuyla hatırlatıyordu.

YAZARLIK YOLUNDA

1. Evin Meleği için bir ölüm ilanı hazırlayın. Onu tanımlamaya çalışın (her akşam üç çeşit yemek hazırlayan, elinde toz beziyle sürekli evi temizleyen biri midir?). Onu neden öldürdüğünüzü ve nasıl can verdiğini anlatın (elinde deterjan şişesiyle mi? Annenizin sesiyle sizi azarlarken mi?) ve neden hiç kimsenin onu özlemeyeceğini belirtin. Eğer gerekirse, yeniden

dirildiği zaman uygulamak üzere yeni bir öldürme planı yapın.

2. Günlük olarak kullanacağınız bir defter edinin. Çok süslü ya da sade, çizgili veya çizgisiz olabilir. Önemli olan içine her şeyi yazabileceğiniz bir defter olması. Özel bir kalem de edinmeniz yerinde olur. Woolf, mor mürekkeple yazmayı severdi. Siz hangi renkle yazmak istersiniz? Ve şunu sakın unutmayın: Melek öldü, bu kalemi onunla paylaşmak zorunda değilsiniz.
3. Her gün günlüğünüzün başına geçmek ve kelimelerle oynamak için on beş dakikanızı ayırın. Öfkelenin, tasvir edin, düşüncelere dalın, bir şeyleri kutlayın ama yeter ki yazın. Sizi etkileyen alıntılara yer verin, ilham veren resimler yapıştırın. Her gün kendinize, eğlenerek üreteceğiniz bir on beş dakika ayırın.
4. Eğer bu 15 dakikayı ayırmakta zorluk çekiyorsanız, Evin Meleği hala hayatta ve size hükmediyor demektir. Bir an evvel onu öldürün ya da en azından şu yolları deneyerek onu yavaşlatın:
   a. Yazmak yerine yapabileceklerinizin bir listesini çıkarıp günlüğünüze yazın. Mesela televizyon mu izlerdiniz? Telefonda mı konuşurdunuz? Arkadaşınıza, kardeşinize veya çocuğunuza ödevlerinde yardım mı ederdiniz?
   b. Şimdi neden diğer şeylerin yazmaya ayırdığınız vakti işgal ettiğini kendinize açıklayın.

c. Eğer yazma saatinizde sizden rica edilen işi yapmayı reddetseydiniz ya da gün içinde yaptığınız herhangi bir işi on beş dakika erken bitirseydiniz neler olabilirdi? Bunları düşünüp detaylı bir şekilde yazın. Diyalog da ekleyerek anlatımınızı güçlendirin.

d. Son olarak, günlüğünüzü hakkında yazmak istediğiniz her şeyin tasvirini yapmak için kullanın. Kafanızda uçuşan, sizi heyecanlandıran tüm fikirlerin bir listesini yapın. Bir gün, iş gerçek bir kitap yazmaya geldiğinde bu listeyi sıçrama tahtası olarak kullanabilirsiniz.

5. Kendinize kötü yazma iznini de verin. Virginia Woolf, öğrenmenin ancak bu şekilde olduğunu söyler. Bunu hatırlamanızı sağlayacak notlar yazın ve çalışma masanıza asın, ya da defterinize yapıştırın. Mesela "büyük yazar Virginia Woolf sayfalar dolusu saçmalamam için beni görevlendirdi" gibi, ya da "her türlü mantık hatası, dilbilgisi ve yazım yanlışı ile yazma iznimi Virginia Woolf'tan aldım" yazabilirsiniz.

ÇALIŞMAK

Bir sonraki ders, arka sıradaki kadının şu sorusu ile başladı: "Peki ya bu kendine ait bir oda ve yılda 500 Sterlinlik gelir meselesi ne olacak?"

"Evet, hem günümüzde bu paranın değeri nedir ki? Kaç dolar demek istiyorsunuz?" diye onu destekledi bir diğer öğrenci.

Woolf tam izah etmeye başlamıştı ki saçları epeyce dökülmüş bir adam elindeki ufak kağıt parçasına yazdıklarına dikkatle bakarak onun sözünü kesti:

"1929 yılında Birleşik Devletler'de ve Britanya'daki ortalama yıllık gelir, 500 Sterlin civarındaydı. Enflasyon artışı, yaşam standartlarındaki değişmeler, gelir vergisi, döviz kurlarındaki dalgalanma ve daha pek çok şey dikkate alınarak hesaplandığında, bu miktar günümüzde yaklaşık olarak 36 bin dolara tekabül eder."

Söylediklerini böylesi düz bir mantıkla alıp, bu şekilde ince hesaplar yapmaları Woolf'u şaşırtmıştı. O, çalışa-

cak sessiz bir odaya, düşünecek zamana, arada sırada çıkılacak seyahatlere yetecek miktarda paradan bahsediyordu aslında.

Rasta saçlı genç bir kadın "ama siz şanslıydınız" diye araya girdi ve şu sözlerle çıkışmaya devam etti: "Bombay'de attan düşerek ölen ve size yılda 500 Sterlinlik bir miras geliri bırakan bir teyzeniz vardı. Ya bize miras bırakacak böyle bir teyzemiz yoksa?"

Pek tabii ona bu parayı bırakan bir teyzesi vardı. Ama ne adı, *Kendine Ait Bir Oda* adlı eserinde dile getirdiği gibi, Mary Beton'dı, ne Bombay'de yaşıyordu, ne de attan düşmüştü. Cambridge'de rahibelere özgü bir inziva hayatı yaşamayı tercih eden bir kadındı. Woolf'a 500 Sterlinlik bir gelir bırakmış falan da değildi. Bunlar sadece belli bir etki uyandırmak için zihninde canlandırdığı ve bu oyunlu denemesinde kullandığı malzemelerdi. "Yaşanmış olanın önemli olduğu yerde hayali olanı yazmayı tercih ederim" diye alaycı bir ifadeyle duruma açıklık getirdi.

Ama şu konuda haklıydılar, kendisine bırakılan bir miras vardı. Bu miras ona lüks bir hayat sağlamıyordu belki ama yine de eline düzenli olarak para geçiyordu. Varlıklı bir ailede doğduğu için şanslı olduğunu kabul ediyordu. Ancak ailesi kendisine para bırakmış olsa da, erkek kardeşlerine sağladıkları üniversite eğitimini ondan esirgemişlerdi. Alanında uzmanlaşması için onun Cambridge'e gitmesine izin verilmemişti. Aphra Behn'in 17. yüzyılda yazdığı kitaplardan yaratıcılığını kullanarak para kazanabileceğini öğrendiği için yazara minnettardı.

Aphra Behn'den öğrenecek çok şeyiniz var dedi heyecanla.

"Aphra Behn de kim?" diye sordu birisi.

Aphra Behn İngiltere'nin ilk kadın roman yazarıdır diye yanıtladı. "Bayan Behn orta sınıftan bir kadındı ve kocasının ölümünden sonra yüz yüze kaldığı bazı talihsizlikler nedeniyle geçimini zekasıyla sağlamak zorunda kaldı" diye gülümseyerek ekledi. Zekâsını yazdıklarına aktararak hayatını kazanmıştır.

"Peki 17. yüzyılda yaşamış bir kadın bizim için neden bu kadar önemli?" diye bir soru duyuldu.

Çünkü onun sayesinde tarihte ilk defa kadınlar için yazarlık, bir meslek olarak kabul görmüştü. Kadınlar artık yazarlığı para kazanma aracı olarak görebiliyorlardı. Pek tabi o günlerde (ve ondan sonra gelen uzun bir dönem boyunca da) aileler, kızlarının oyun veya roman yazarı olmalarındansa ölmelerini tercih ederlerdi. Elbette bu uzun zaman önceydi. Aphra Behn kalemimizle yılda beş yüz sterlin kazanabileceğimizi hepimize gösterdi.

"Ama siz ünlü bir yazardınız. Tabi ki kaleminizle para kazanacaktınız." Arka sıradaki genç adamın görüşü bu yöndeydi.

Sınıftakiler Woolf'un ancak beş roman yazdıktan ve gençliğini yitirdikten sonra (bu da tam olarak kırklı yaşlarına rastlıyor) para kazanmaya başladığını gözden kaçırıyorlardı. Öncesinde masraflarını karşılamak için makale ve eleştiri yazıları yazmıştı.

Woolf'un sağ yanındaki adam "pekâlâ o halde nasıl başladınız?" diye sordu.

Onlara, genç bir kadınken sabah ondan öğlen bire kadar yazdığını anlattı. Bir makale yazmış ve bir dergiye yollamıştı. Bir ay sonra derginin editöründen kendisine bir çek ulaştırıldı.

"Benim için unutulmaz bir gündü." -şimdi ünlü olmasına rağmen- onlara kelimeleri paraya dönüştürmenin heyecanını hala hissettiğinden bahsetti. Onu dinlerken öğrenciler nasıl bir sürecin kendilerini beklediğini öğreniyorlardı. O da bir zamanlar acemiydi. O da bir zamanlar kendinden emin değildi. Ama o çalışmıştı ve büyük bir başarı elde etmişti. Onlar da çalışırlarsa başarabilirlerdi.

İngiliz nezaketi ve espri anlayışı ile devam etti, "itiraf etmeliyim ki bu parayı ekmek ve tereyağı, kira, ayakkabı ve çorap ya da et ile harcamayıp gidip çok güzel bir İran kedisi aldım." Durakladı ve gülümseyerek devam etti, "bir süre sonra komşularımla aramın bozulmasına sebep oldu."

Oturduğu yerde arkasına yaslanırken kafasını eğip umursamaz bir tavırla güldü.

Alaycı bir şekilde "Makale yazmaktan ve kazancı ile bir İran kedisi almaktan daha kolay ne olabilir?"dedi.

Size para kazanmak için yazdığım ilk eleştirimin dindar bir gazetenin kadın eki için olduğunu söylesem ne derdiniz diye sordu. Kendisinin tercih ettiği bir şey değildi ama onun için başlangıç noktası olmuştu.

"Peki bu işi size kim verdi?"

Günümüzde pek çok insan nasıl iş buluyorsa ben de öyle buldum. Bir arkadaşın arkadaşı kilisesi için hazırlanan bültendeki kadın sayfasında yer alacak bir kitap eleştirisine ihtiyaç duyuyordu. Yani edebiyatla haşır neşir olmasalar bile, arkadaşınızdan yardım istemek sizi korkutmasın. Elde ettiğiniz şey sizi şaşırtabilir. Yakaladığınız ilk fırsat beklentinizi karşılamıyorsa üzülmeyin, başlayabildiğiniz yerden başlayın ve sizi götürdüğü yerleri keşfedin.

Saygılı yaşlıca bir beyefendi sordu "Sizi kıt kanaat geçindirecek gazetecilik karşısında tavrınız neydi? Bu işin sizin seviyenizin altında olduğunu düşünmemiş miydiniz?"

"Hayır, ne var ki bir arkadaşım *Vogue* gibi dergilerde yazmamın saygınlığıma zarar getireceği ve sanatımın değerini düşüreceği konusunda beni ikna etmeye çalışmıştı. Tabi ki ona bunun çok gülünç olduğunu ve yazılarımın popüler kadın dergilerinde yer aldıkları için değerlerinden hiçbir şey kaybetmeyeceklerini anlattım. Ayrıca parayı severim" dedi ve güldü. Teslim tarihlerinin belli olması, sıkıcı konular ve dar görüşlü editörlerin canını sıktığı bir gerçekti, bunu kabul ediyordu. Fakat gazeteciliğin yazma becerisini perçinlediğini şimdi anlıyordu. Dergi ve gazeteler için yazdığı eleştiri yazıları ona az kelimeyle çok şey ifade ettiği renkli bir yazım tekniği kazandırmıştı. Anlayarak ve öğrenerek okumaya da o günlerde başlamıştı. Roman ve şiirden, tarih ve anı türlerine kadar akla gelebilecek her türden kitabı nasıl eleştireceğinin de bir yolunu bulmalıydı. En yoğun olduğu zamanlarda bile yılda elliye yakın eleştiri yazısı yazıyordu. Hayır dedi, gazetecilik bir roman yazarı için iyi bir eğitim fırsatıdır.

Anlaşıldığı üzere, kişinin yeteneğiyle ne kazanacağını biliyordu. Neticede hiç şüphesiz para kazanılır ama en büyük ödül gücün ve özgürlüğün hissedildiği zaman elde edilir.

Yılda beş yüz sterlinle kastettiğinin de bu olduğunu onlara açıkladı.

Yılda beş yüz sterlin ve kendine ait bir oda derken asıl söylemek istediğim şuydu: "tam olarak ne düşünüyorsak onu özgürce ve cesurca yazmayı alışkanlık haline getirmeliyiz... kapı üzerinde bir kilit olması kişinin düşünmesine fırsat veren bir dünyanın garantisiydi, boş sayfalar üzerinde derinlemesine düşünebilirdi ve bunun için de kendine ait bir odaya ve yılda beş yüz sterline sahip olmak bu kadar önemliydi."

Ama elbette ki gerçek bir kilidin de insanlara bir zararı olmaz diye güldü. Sembolik ifadeler bir yana gerçek bir kapısı olan gerçek bir odaya sahip olmak önemli olabilir. Rahatsız edilmek bazen işinizi telafisi mümkün olmayan bir şekilde baltalar.

Bağımsızlığının ilk günlerinden itibaren mutlaka bir çalışma alanına sahip olarak bu sorunu aştığını söyledi. Bloomsbury'deki eski günleri düşündü. Gordon Meydanı'ndaki evi anne babasının ölümünden sonra kardeşleriyle paylaştığını hatırladı. Kendisinin ve kardeşi Vanessa'nın atölye olarak kullandıkları odalarını ve çalışma saatlerine olan bağlılıklarını anımsadı. Vanessa ressam; Virginia yazardı. Şövalesi başında zarifçe duran Vanessa'ya nasıl da imrenirdi. Woolf, kendisine ayakta yazabilme olanağı ve-

ren masası başında yazarken kardeşi Vanessa'nın da kendi odasında bir resim üzerinde çalıştığını varsayıyordu. Bunları hatırlayarak gülümsedi. İki üç sat boyunca ara vermeden yazdığı zamanları ve o günlerdeki genç ve zinde hali gözünün önüne geliyordu. Çok yorucu ama muhteşem zamanlardı.

En önemli eserlerini kaleme aldığı oda daha da küçüktü. Londra'da, Tavistock Meydanı'ndaki evinin bodrumundaki tıka basa eşya dolu kilerde yazıyor oluşunu öğrencilerine anlattı. Alt katta kocasıyla birlikte kurdukları yayınevi Hogart Press'in keşmekeşi ve telaşı devam ederdi. Geniş bir kilerde büyük çalışma masasında kaybolmayı severdi, etrafındaki tepelenmiş kitap yığınlarından inanılmaz keyif alırdı. Masasının her daim tamamlanmayı bekleyen hikâyeler, mektuplar, karmakarışık notlarla dolu olduğunu söylüyordu. Kocası, "bu odaya müthiş bir karmaşa hâkim" derdi. Zaten düzenli olmak gibi bir gayreti de hiç olmamıştı. İşinize yaradığı müddetçe çalıştığınız yerin nasıl olduğu mühim değildir. Evinizi genişletmenize ya da çok para harcamanıza da gerek yok, tek ihtiyacınız yalnız kalmayı başarmak ve üretkenliğinizi pekiştirecek rahatlığı sağlamak.

Tabiî ki ellerindeki bu imkânlar hayatlarında birkaç değişikliğe sebep olmuştu. Sussex'in güneyindeki Monks House adlı kır evlerinde eşi, Leonard Woolf, eski bir kulübeyi onun için bir çalışma odasına dönüştürmüştü. Fransız kapılı bu küçük odanın büyük pencerelerinden Sussex üzerinde batan güneşi izleyerek yazmayı severdi. Yazı masasını da çok seviyordu; eşinin bahçesinden toplanmış çiçek-

lerle dolu vazoları ve yazı masasını çok seviyordu. Aydınlık ve sıcak bir odaydı. Her gün ziyaret ettiği bir yazı mabediydi adeta. En ideal şekliyle *kendine ait bir odaydı.*

"British National Trust (Britanya Milli Vakfı) tarafından korunuyor şimdi" diye sınıftan yaşlı bir kadın belirtti. "Kocamla geçen sene tatildeyken ziyaret etmiştik"

Milli Vakıf mı? Benim evim turistik bir mekan mı olmuş? diye sordu.

Öğrenciler başlarını sallayarak doğruladılar. Onun diğer yazarların evlerine yaptığı kısa geziler hakkındaki yazıları gibi, başkaları da onun evini gezip biraz kinayeyle biraz takdir ederek yazılarına konu mu edecekler şimdi? Düşününce son derece ironikti bu, çünkü kendisinin basılan ilk yazılarından biri Bronte Malikânesi'ne yaptığı gezi hakkındaydı. Charlotte'un elbisesini küstahça eleştirdiğini hatırlar gibiydi yoksa bu sözler Emily'nin köpeği hakkında mıydı emin olamıyordu.

Siyah kıyafetler içinde bir kadın "Yazarların kendi içlerinde gizli bir yetenekleri olduğunu bildiğinizi, bizim de bu yeteneğe sahip olma hayali kurduğumuzu, ya da buna benzer bir şey söylememiş miydiniz?" diye sordu.

Başını öne eğerek hafifçe kızararak "masa, sandalye, perde ve halıdan müteşekkil bir evi eğitim yuvasına dönüştürecekleri, kendilerine uygun olan bir yerleşim yeri arayışı içinde miydiler?" dedi. Evet sanırım bunu yaptım. Belki de, kendi kendine şöyle düşündü, Dickens'a Keats'e ve Carlyl'a ait müzeye çevrilmiş evlere gittiği ve ziyaret notları yazdığı için bir özür borçluydu.

Öyle sanıyordu ki insanların onu ilahlaştırmadıkları müddetçe evini gezmelerine ve incelemelerine katlanabilirdi. Zavallı yaşlı Rupert Brooke'a yapılanlar kendisine yapılsa dayanamazdı, Brooke Birinci Dünya Savaşı'nda öldükten sonra onu parlak, yepyeni ve hassas bir kahramana çevirmişlerdi ki bu, hiç kimse için iyi olmamıştı. Onlara dedi ki, evimi gezin, bahçemde dolaşın, kitaplara bakın; elinize alıp inceleyebilirsiniz fakat yaşadığım yeri bir türbeye çevirmeyin.

YAZARLIK YOLUNDA

1. Evinizde bir köşeyi kendinize çalışma alanı olarak ayırın. Bir odanın tamamı olması gerekmiyor. Kendinizi rahat hissettiğiniz ve yalnız kalabildiğiniz bir köşe olması işinizi görür. Hatta yatak odanızdaki rahat bir koltuk ya da arka bahçenizdeki bir bank da olabilir. Çok gösterişli bir şeye ihtiyacınız yok: Unutmayın ki Woolf, mürekkep şişesini yazı tahtasına yapıştırır ve darmadağınık eşyalarla çevrili bir kiler odasında yazardı. Çalışma masanızın sizin olduğunu hissetmeniz için size ilham verecek resimler, alıntılar asabilirsiniz. Dilerseniz bir perde ile masanızın olduğu bölümü ayırın. Japon tarzı bir paravanı da odayı ikiye bölmek için kullanabilirsiniz. Çok farklı tarz ve biçimde paravanlar mevcut. Bu alanın size ait olduğunu belirten küfürlü bir not yazıp masanıza yapıştırın. Notunuz yeterince gerçek

ve açık olmalı; okuyana buranın size ait bir alan olduğunu ve buradan uzak durmaları gerektiğini hatırlatmalıdır.

2. *Akıldan Çıkmayan Yol* (Street Haunting) adlı eserinde odalarımızın bizim kim olduğumuzu gösterdiğini ince ince anlatır. Biriktirdiğimiz bütün objeler kişiliğimizi ifade eden araçlardır ve birçok anıyı taze tutarlar. Odanızdaki çeşitli nesneleri tanımlayarak kendi kişiliğinizin haritasını çıkarın. Eşyalarınızın farklılıklarınızı hayata bakışınızı ve temel ilkelerinizi nasıl yansıttığını özellikle belirtin.
3. *Londra Manzaraları* (The London Scene) adlı eserinde büyük yazarlar hakkında onların evlerini ziyaret ederek ve nasıl yaşadıklarını görerek çok şey öğrenebiliriz. Etrafınızda ünlü bir yazarın evi olup olmadığını araştırın. Eğer ünlü bir yazarın evini hâlihazırda ziyaret ettiyseniz gerçekten çok şanslısınız. Evi ziyaret etmeye gittiğinizde elinizden geldiğince iyi gözlemler yapın. Eşyaların düzeni, evin büyüklüğü, mobilyaları, aksesuarları, kütüphanesi, duvardaki tablolar ve gözünüze güzel gelen her şeye dikkat edin. Yazarla bir yakınlık kurmanızı sağlayan şeyin ne olduğunu kendinize sorun. Sonrasında bu ev ziyareti hakkında yazın. En az bir bölümünde bu ünlü kişinin ziyaret ettiğiniz odalardan birinde yaptıklarını kafanızda canlandırarak yazın. Betimlediğiniz hareketlere mutlaka gördüğünüz eşyaların da dâhil olmasına özen gösterin ki yazdıklarınız ünlü insanın karakterini de ortaya çıkarmış olsun. Woolf'un

"*Haworth, Kasım 1904*" ve "*Büyük Adamların Evleri*" adlı denemelerini mutlaka okuyun.

4. Woolf çok satan bir yazar olmadan uzun zaman önce para kazanmak için eleştiri ve makaleler yazardı. Belirli bir okura hitap etmenin ve teslim tarihine yetiştirmenin zorluklarını iyi biliyordu. Bugünlerde bültenler, almanaklar, ücretsiz gazeteler ve milyonlarca web sayfasıyla çevrili vaziyetteyiz. İlginizi çeken birini seçin ve makalenizin orada yayımlandığını hayal edin. Tarz ve uzunluk olarak uygun bir kitleye hitap ettiğinizden emin olun. Bir gün size böyle bir teklif gelirse elinizin altında örnek yazılarınızın olması iyi olur.

ÜRETMEK

"Bir dahaki sefere", dedi, "dersin sonunda sınıfla paylaşacağınız ufak bir şey hazırlayın lütfen".

Tedirgin edici bir sessizlik odayı sarmıştı ki, önde oturan, genç, zengin adam ağzından bir soru kaçırdı.

"Ne yazmamızı istiyorsunuz?"

Woolf, sorudan irkilmişe benziyordu.

"Yazmak istediğinizi yazdığınız sürece sorun yok; bütün mesele bu."

"Ama ne istiyorsunuz?" diye yineledi, adamın yanında işaret parmağını saçına dolayan kadın.

Woolf sandalyesine oturdu. "Tam olarak ne düşünüyorsanız onu yazın, tek yol bu" diye cevapladı. Ama belki de bir tecrübesini, bir hissini anlatırsa daha iyi anlayabilirlerdi.

"Bir anlığına sıradan bir günde, sıradan bir zihni inceleyin", dedi. "Zihin, sayısız izlenimin; saçma, acayip, çabucak unutulan ya da asla akıldan çıkmayan izlenimlerin akı-

nına uğrar, akla düşen her zerreyi, sırasıyla kaydedin, yolun takip edilmesine izin verin."

"Yani demek istiyorsunuz ki, bilinç akışıyla yazmalıyız?", diye sordu genç adam.

Onun gibi aklı başında bir genç adama ne yazacağını nasıl söyleyebileceğini düşündü.

Söylemeye çalıştığım şey, "yazarlar son derece hassastırlar, her birinin farklı hassasiyetleri vardır." Tıpkı her birimizin dünyayı kendi kapasitesine göre algılaması gibi, bu nedenle de kendi görüşümüzü yazmalıyız. Fakat bunu, kendimize karşı dürüst olmaya ve başkalarının kopyası olmamaya karar vermeden yapamayız.

Parmağını saçına dolayan kadın atıldı, "hangi yolu kullanmamızı istiyorsunuz? Yorumlama, aksiyon, karmaşa, düğüm noktası, çözümlenme? Ya da ne?"

"*Oz Büyücüsü*'ndeki sihirbaz gibi mi, kastettiği?" diye sordu genç öğrencilerden biri yanındakine.

"Evet", diye fısıldadı adam, "Sihirbaz Marvel."

"Hastalıkları her ne ise", diyerek devam etti Woolf, "fiziksel ya da ruhsal, bir adı ve bir tedavisi vardır." Haklı mıyım, diye sordu.

Sınıf çoğunluğu kabul eder gibi onayladı.

"Eğer şüpheye düşecek olsalar, şemaya yönelip, çubukla insan anatomisine ait çeşitli bölümleri gösterir ve hızlı hızlı o upuzun Latince kelimeleri bir çırpıda söylerdi. Önce ürkekçe hataya düşer ardından da ilacını alır, kutusunu gizlice açıp, umutla yutardı." Öğrenciler şimdi tebessüm

eder olmuştu, mucize haplarının önünde sıraya dizilmiş kaba taşralılar tasviriyle eğlenmişlerdi.

Pekâlâ, dedi Virginia, omuzlarını yavaşça silkerek, yazarlık dersi veren bazı hocalar, yazarlar için benzer reçeteler sunan kurmaca profesörleri var, dedi. Sesindeki alaycı ton açıkça hissediliyordu.

"Hevesli yazarlar yaklaşın", dedi sahte bir kahraman tavrı takınarak, "ve ev tedavisi için aynı anda dokuz öneri-li beş hap alın. Başka bir ifadeyle, onlara beş eleştiri sorusu verilir ve dokuz kitap ya da dokuz kitap bölümü okumaları tavsiye edilir." Onlardan realizmi ve romantizmi tanımlamalarını, daha sonra da romantizm ve realizm arasındaki farkı tarif etmelerini istedi. Daha sonra "gerçekçi yöntem"in yararlarını öğrenmeleri için ısrarcı oldu.

Hiç şüphem yok, diye devam etti, "tedavisinin mucizesiyle sayısız takdir kazanmıştır onun gibi bir profesör. Ama şuna dikkat edelim: Biz pul koleksiyonu yapan saf çocuklar değiliz ve kurmaca", başını eğdi ve gözlerini sınıfa çevirerek, "bir hastalık değildir." Durdu, yüzüne sahte bir gülümseme yayıldı.

Hatta, "İngiltere'de biz, kurmacanın bir sanat olduğunu söylemeye alışkınızdır." dedi ve kahkahasını daha fazla tutamayarak yüksek sesle güldü.

Kendini toparladı ve ciddileşti. Şimdi bu hocalardan bir kısmına göre, diyerek açıklamaya başladı, "her sanat eseri parçalara ayrılır ve bu parçalar isimlendirilir, numaralandırılır, bölünür, tekrar bölünür ve öncelik sırasına göre, tıpkı bir kurbağanın organları gibi dizilirler." "Bu tür hoca-

lar bize her öykünün karmaşa, düğüm ve açıklamaya sahip olması gerektiğini söyler." diye devam etti hiddetle. Daha sonra vurgu denilen şey hakkında konuşmaya başladı. "Vurgu, son hali, ilk hali, arada durduğu ve sonlandığı yer..." ve biz bütün parçaların adını ve sırasını bilirsek kurbağayı tekrar bir araya getirebilir ve böylece yazabiliriz dediler.

Şüpheyle salladı başını.

"Kurbağanızı kesip parçalara ayırabilirsiniz," dedi vakurlu bir ifadeyle, "fakat onun sıçramasını sağlayamazsınız". Eminim, pul koleksiyonu yapan saf çocuklar bile bunu bilir dedi sandalyesine yaslanarak. Gözleriyle sınıfı taradı, her biri birbirinden istekli öğrencilerinin yüzlerine baktı. Onlarla paylaşması gereken bir gerçek olduğunu söylemeliydi.

"Kurmacanın kurallarını kimse bilemez. İçgüdülerimize dayanabiliriz sadece. Hey yol mubahtır ve yine her yol ifade etmek istediğimizi ifade eder. Yöntem yok, deneme yok, en çılgını olsa bile, hepsi yasak!" Bunu unutmayın, dedi hararetle, "daima dürüst olun, sonuç hayret verici olacaktır muhakkak."

Hayatını bu tür yol ve yöntemleri deneyerek harcadığını söylemek için durdu. Ve gerçek şu ki, dedi, ona en çok satan yazar sıfatı getiren, *Orlando*, *Bir Köpeğin Hikâyesi* (Flush) ve *Yıllar* (the Years) gibi geleneksel romanlarıydı, *Madam Dalloway, Dalgalar* (Waves) ve *Deniz Feneri* gibi şimdi popüler olan deneysel çalışmaları değil. Kimse nasıl sonlanacağını bilemez, dedi. Öyleyse neden kendinizi baş-

kalarının düşüncesine göre kısıtlayasınız? Dille oynamayı sevdiğini ve daima basmakalıp romanları eleştirdiğini de kabul etti.

Ama her şeyden çok, zenginliğe önem verdiğini söyledi. Onları kendi görüşlerini çekinmeden ortaya koymaları için yüreklendirerek, "yıllarınızı ya da sadece bir saatinizi alsa bile" devam edin. Bu, en alçak türün vefasızlığıdır, diyerek uyardı, başkasının iyi diye nitelendirdiği bir yazıyı yazmanın konforu. "Kendiniz olmak", diye ısrar etti, "diğer her şeyden daha mühimdir."

Fakat eleştirel bakış açısının getirisiyle yaratıcı özgürlüğün avukatlığını yapamazdı. "Her gün yazın, özgürce yazın", diyerek tavsiyede bulundu, "ama daima büyük yazarların büyük yazılarıyla mukayese edin yazdıklarınızı". Ödevin bu kısmının her zaman hoş olmayacağını çok iyi biliyordu. "aşağılayıcı, biliyorum", diyerek kabul etti, "ama zorunlu".

Muğlaklığı öğrenin, teklifinde bulundu, Jane Austen'in diyaloglarındaki keskin dönüşleri düşünün. John Donne'un şiirindeki ruhsal karmaşayı keşfedin. Thomas Hardy'nin sembolik anlamlar taşıyan ve bunları hem kendine hem de etrafa yayan karakterlerini anlamaya çalışın. Charlotte Bronte'nin gücünü, ahengini ve akıcılığını alın. Thoreau'nun doğal, tutku dolu mahremiyetini alın. Ve bütün her şeyiyle, Shakespeare'i alın. Shakespeare okuyun, her şey için; ışık saçan yazını, akıcılığı, kelimelere nüfuz eden gücü, ve hepsinden çok da, zorlanmadan, harikulade bir araya getirdiğini akıla düşürmesini...

Bir başka deyişle, marifetinizi, hayatta olan ya da olmayan büyük yazarlardan öğrenerek geliştirin. Kendi yazısı için, gazete ve dergilerdeki ciddi eleştirilerin yararlı olduğunu asla düşünmediğini itiraf etti. Yazarlara işlerini geliştirmek hususunda fayda sağlamayacaksa, ne yararı vardı ki eleştirilerin. Bugün etrafı saran yaratıcı yazarlık atölyelerinde daha fazlası olduğuna dikkat çekti. Zamanında, günümüz yazarlarının atölyelerine benzer bir sistem inşa etmeye niyet etmişti aslında. Neden eleştiri yazılarını yasaklamıyoruz öyleyse, diye sordu, ve profesyonel yazarların (elbette ki buradaki büyüklük yazılarının kalitesinden geliyor) diğer yazarlarla buluştuğu, tıpkı doktorların hastalarıyla görüştüğü gibi bir danışma sistemi kurmuyoruz?

"Yazar, böylece çalışmasını tercihlerine teslim eder", diyerek açıkladı, "bir buluşma,, bir röportaj ayarlanır. Çok sıkı güvenlik önlemleriyle ve elbette formaliteler, ücret, ki her nasılsa röportajın çay dedikodusuna dönüşmesini engeller, doktor ve yazar bir araya gelmeli, sorularla fikir telakkisinde bulunmalıdır. Ciddiyetle ve özel olarak konuşmalıdırlar." Bu mahremiyet hem doktorun hem de yazarın rahatça konuşmasına, yazıya, gazete ve kitap satışlarını düşünmeksizin konsantre olmalarına olanak sağlar. Yazar, soru soracak, yapmak istediğini açıklayacak ve 'diğer kitap ve edebiyat üzerine kurulmuş, yerleştirilmiş bir zihni' delme şansı bulacaktır.

Ve bundan sadece yeni başlayan yazarlar yarar sağlamayacak, diyerek ekledi "yazı sanatı zordur, şahsi olmayan, alakasız eleştiriler çok değerli olabilir".

"Neden olmasın? neden çaydanlığınızı Keats'le şiir ya da Jane Austen'la kurmaca sanatı konuşmak için bir saatliğine rehin almıyorsunuz?"

Öğrencilerin yüzlerindeki dalgın bakışları görebiliyordu, çoktan Keats'le yürüyüş yapmayı, Jane Austen'la oturma odasında oturmayı hayal etmeye başlamışlardı bile.

Bir dahaki sefere sınıfla paylaşacağınız bir şey getirin, diyerek nazikçe hatırlattı. Ve sakın, diyerek seslendi, akla düşen düşünce zerrelerini unutayım demeyin.

YAZARLIK YOLUNDA

1. Yazı hakkında öğrendiğiniz her kuralı not edin. Bunlar, "bir cümleye daima kendi yararınıza başlayın"dan "hikâyenin çerçevesini olabildiğince genişletin"e dek her şey olabilir. Bu kurallardan ya en çok ya da en az hoşunuza gideni seçin ve onu yıkın. Bir şiir, hikâye ya da makale yazın ama büyük harf kullanmayın. Ya da dekorsuz bir sahne yazın. Buradaki amaç, kurallar ve onlarla mücadele ettiğimizde, sonuçları hakkında düşünmek.
2. Beş ya da on dakikalığına sessiz bir yerde oturun. Oturduğunuzda, zihninizden geçen düşüncelerin, imgelerin ve duyuların farkında olmayı deneyin. Ani değişikliklere ve beklenmedik yakınlıklara karşı tetikte olun. Daha sonra, elinizden geldiğince size göründükleri haliyle bu izlenimlerin izini, kaleminiz ya da klavyenizle takip etmeye çalışın.

3. Üslupla deney yapmanız için kendinize izin verin. *Kırmızı Başlıklı Kız* ya da bir başka çok bilinen kısa öyküyü; uzun, dolambaçlı ifadeler kullanarak, şairane bir dille zenginleştirerek anlatın.
4. Woolf, resmi denemeleriyle meşhurdu; bilhassa bilinç akışı tekniğini kullanmasıyla. Bilinç akışıyla yazılmış öykülerinde, karakterin bugünkü düşünce, duygu ve sezgilerine yönelmek zorunda bırakılırız.
5. Değişiklik olsun diye, *Üç Küçük Domuz* öyküsünü, karakterlerin düşünce, duygu ve fikirlerinin mümkün olan en kısa tarifleriyle yazın. Dış dünyanın ayrıntılarına odaklanın. Sahneyi ve karakterlerin nasıl göründüklerini betimleyin; kişilerin hareketlerini ve sözcüklerini anlatın. Onların düşünce ve maneviyatlarının cazibesine direnin.

YÜRÜMEK

Woolf, uzun adımlarla sınıfın önüne geldi. Hırkasının cebinden çıkardığı dikkat çekici kurşun kalemini herkesin görebileceği şekilde havaya kaldırdı.

Bazen insan kendini "bir kalemin peşinde tutkuyla ilerlerken" bulabilir diyordu.

Öğrencileri ikna olmamış gibi şüpheyle bakıyorlardı.

Bunu bahane ederken de kendimizi Londra sokaklarında yürürken buluruz; şehir hayatının belki de en zevkli ama kış şartlarında epey zorlaşan bu yanına teslim olmak kaçınılmazdır. Sokaklarda avare dolaşmaktan hoşlandığını, büyük cumhuriyet ordusunun sert adımlarla yürüyen adsız askerlerinden birisiymiş gibi hissettiğini anlatırken geniş bir gülümseme yüzünü aydınlattı. Gürleyen şehrin orta yerindeki sokakları başıboş dolaşmaktan, kalabalık arasında sıkışıp kalmaktan veya kent yaşamının ahenkli seslerinden daha haz verici ne olabilirdi ki?

Genç bir adam kaba bir tavırla "bunun yazmakla ne ilgisi var?" diye sordu.

"Yazmakla mı?" diye adamın sorusunu tekrarladı. Yazmakla çok ilgisi var da o yüzden. Masanın başındaki sandalyesine çöktü. İnce bir ışık huzmesi camdan içeri girip odayı aydınlatıyordu. "Şehrin sokaklarında yürümeyi severim, sokaklar bana bir şeyler anlatır. Uçsuz bucaksız çimenlerde yürümek, koyun sürülerine dalmak, yükseklere tırmanmaya çalışan kuzular... Bunlar hiçbir şeyin başaramadığı kadar beni besliyor, dinlendiriyor, mutlu ediyor." Yürümek, onun en kutsal sırrıydı. Solundaki üç kadın hayallere dalarak kendilerini bu düşünceye bıraktı. Genç adamın hoşnut olmadığı açıktı.

"Ama bu pek anlamlı değil. Etrafta dolaşıp harcayacağımız zamanı yazarak geçirsek daha iyi değil mi? Buna bir anlam veremiyorum."

Woolf, uzun ve ince ellerini büküp çenesine dayadı ve yürümenin kendisi için üretme zamanı – hatta bu sürecin en hayati parçası - olduğunu söyledi. Kaç kitap, senaryo ve dersi bu yürüyüşler esnasında kurguladığını anlattı. Beni, sokaklarda hikâyeler kurgulayarak yürürken görmelisiniz.

"Yürürken adeta puslu bir yoldaymış gibi hisseder, rüyadaymış gibi kendimden geçer, enfes cümleler kurup hayalimde canlanan sahnenin perde arkasında gezerim" diyen yazar, anımsadığı hatıralarıyla gülümsedi.

Rehavetten uyanıp yazma havasına girmek için, yazarın tavsiyesini dinleyip yürümeyi alışkanlık haline getirmelisiniz. Bu size huzur verir, yatıştırır. Kafanızı tazelemenizi

sağlar. Zihniniz açılınca hızla bir şeyler şekillenmeye başlar aklınızda. Woolf bazen saatlerce süren yürüyüşler yapmış, dünyayı gözlemlerken kitap fikirlerini şekillendirmiştir.

Yürümek aynı zamanda esaslı bir hikâye örneği hatırlamanıza da yardımcı olur. Homeros'un yazdığı *Odyssey*'i düşünün. Ya da James Joyce'un *Ulysses* adlı eserini. Ya da Woolf'un kendi eseri *Madam Dalloway*'i. Bunlar kısa gezintilerin ya da uzun süren yürüyüşlerin ortaya çıkardığı başlıca hikâyelerdir. *Madam Dalloway*'de baştan sona bir gün boyunca gerçekleşenleri ve hikâyedeki karakterlerin Londra etrafında dönen ve zaman zaman kesişen yaşamlarını anımsarız. *Kendine Ait Bir Oda*'da da benzer bir teknik kullanılmıştır. Bu kitapta geçenleri düşünün mesela. Oxbridge yollarının ve binalarının, derin derin düşünen yazarın hikâyesinde çeşitli betimlemelerle anlatıldığını görürüz. Söylenmesi gereken daha çok şey var diyerek devam etti anlatmaya. Karakterlerinizi olağanüstü manzaralarda hareket ettirmelisiniz. *Madam Dalloway*'de ünlü heykellerin arkasında yepyeni perdeler kurgulamasını, kepaze Achilles ya da mahkum Charles George Gordon'u farkeden var mıdır. Bu kadar derine dalmaya gerek yok herhalde diye düşündü. Herkes kendi şehrinde kendine göre bir yol bulacaktır mutlaka.

O, hava durumunun değişmesine aldırmadan günlük yürüyüşlerini sürdürürdü. Bundan keyif de alıyordu.

Yağışlı, rüzgarlı günlerde ya da güneşin parladığı sıcacık havalarda "Yol boyunca cümleler kurarak dolaşırdım" diye anlatmaya devam etti, her yürüyüşte sanki zihnimde

sıkışıp kalanlar ortaya çıkardı. Kırda dolaşmak kadar kuzuların oynaşmasını izlemek veya vahşi canlıları gözetlemek de haz verirdi.

Kenar mahalledeki çirkin bir eve tıkılmış olmama rağmen kuzuların arasında köpeğim Pinka ile dolaşmaktan hoşlanıyordum, ama yine de Sussex'i düşünmekten vazgeçmedim. Mısır tarlalarıyla ve sarı kelebekleriyle dünyanın en sevimli kasabasıydı orası. Uzun tüylü, sarkık kulaklı güzel köpeği Pinka'yı aklından geçirirken içinin sızladığını hissetti.

Ama o sırada, Pinka hakkında konuşmayacağını hatırladı. Onlara sadece günlük yürüyüşlerden bahsedecekti. Hem kalp sağlığına iyi gelir hem de güzel yazmaya kapı aralar. Derin hülyalara dalıp dinçleşmek ve zihnini tazelemek için düşünmeye ihtiyaç duyar yazar.

Uyuklamayı bırakıp beyninizi harekete geçirmek için en parlak fikir yürüyüşe çıkmaktır.

YAZARLIK YOLUNDA

1. Evdeki ya da işteki yükümlülüklerinizden sıyrılıp yazmaya geçiş yapmak için yürüyüşe çıkın. Eğer çalışamayacak kadar bitkin hissediyorsanız, televizyon seyretmeye teslim olmayıp yürümeyi tercih edin. Çevrenizdeki dünyayı gözlemleyin. Etrafınızdaki sesleri, renkleri ve kokuları zihninize not edin. Geri dönünce on dakikanızı ayırıp karşılaştıklarınızı def-

terinize not edin. Bir şiirde kendini bulacak kareler kaldı mı hafızanızda? Hikâyeniz için kıvılcım oluşturacak bir etkileşim ya da bir konuşma parçası? İlham almak için Woolf'un *Bir Yazarın Günlüğü* kitabından bazı girişlere göz atabilirsiniz.

2. Woolf'un en sevdiği oyunlarından birisi insanları izleyip onlar için hayali hayatlar kurgulamaktı. Bu oyunu yalnız başınıza ya da bir arkadaşınızla oynamayı deneyin. Kalabalık bir yerde oturup sırayla gelip geçen insanlar hakkında hikâyenizi paylaşın. Elinde pazar sepeti olan o kısa boylu yaşlı kadın Amerika güzeli seçilmemiş miydi? Üzerinde ekoseli elbise olan adam zorlu bir kumarbaz değil miydi? Eğlence niyetine zihninizi serbest bırakın ve akla yatkın bir hikâye çıkarmak için çabalayın.
3. Eğer sildikleriniz yazdıklarınızdan fazlaysa tıkandığınız yerin etrafında dolaşın. Yürürken içinden çıkmaya çalıştığınız durum hakkında düşünün. Açık havaya çıkıp dolaşırken tekrar deneyin. Aklınıza aniden harika bir fikir gelebileceği için yanınızda bir kalem ve bir parça kağıt taşımayı ihmal etmeyin.
4. Oturduğu şehrin sokaklarını dolaştığı için bahane bulmaya çalışan bir karakterin kalem gibi sıradan bir şey satın almaya çıkmasıyla ilgili bir kısa hikâye ya da şiir yazın. Ana karakterin düşüncelerini manzaralar, sesler, tatlar ve desenler etki altına almış olsun. Çevresindekilerle etkileşime geçirmekten kaçınmayın, hatta zor duruma düşürmeyi deneyin. Hi-

kâye sona erdiğinde olayların geçtiği yerin de ayrı bir karakter oluşturduğunu göreceksiniz. Woolf'un *Akıldan Çıkmayan Yol* yazısına göz atabilirsiniz.

5. Hikâye anlatmanın en eski yollarından biri yol hikâyeleridir. Truva savaşları sonunda evine dönmesi 10 yılını alan Odyssey'in yolculuğunu, ya da Dublin sokaklarında dolanan Leopold Bloom'u veya Clarissa Dalloway'in Londra'da oradan oraya savruluşunu düşünün. Bir yolculuk etrafında şekillenen bir hikâye yazın. Woolf'un ilk romanı The Voyage Out'daki *(DışaYolculuk)* gemiyle yapılan Atlantik aşırı yolculuk ya da benzeri bilinmeyen diyarlara yapılan büyük bir yolculuk da olabilir, Clarissa Dalloway'in çok sevdiği metropoldeki gezinmeleri gibi, nispeten daha dar bir alan içinde geçen, küçük ölçekli bir yolculuk da. Dilediğiniz uzunluk ve kısalıkta olabilir fakat mühim olan yolculuğun başlangıcının, ortasının ve de sonunun hikâyenizin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini oluşturmasıdır.

OKUMAK

Birkaç seminerin sonunda öğrenciler Woolf'un her derse elinde farklı kitaplarla geldiğini fark ettiler. Bu kitaplar türleri açısından da her zaman farklılık gösteriyorlardı: Aeschylus, Shakespeare ve Dante gibi isimlere ek olarak yeni basılan biyografiler, anı ve tarih kitapları oluyordu.

Baykuş gözlüklerinin gerisinden "hangi yazarları okumamız gerektiği konusunda tavsiyeler mi vereceksiniz?" diye sordu gençten bir öğrenci.

"İçimizden birinin bir diğerine vereceği tek bir okuma tavsiyesi olabilir, o da tavsiyelere kulak vermemektir."

"Kulak vermemek mi?"

Hem de hiç.

"Ama neden?" diye üsteledi genç çocuk.

"Yüreğinizin sesini dinlemenizi öneririm" dedi Woolf, "kendi sebepleriniz olmalı ki kendi sonuçlarınıza ulaşabilesiniz." Sesindeki hissedilen yumuşama ile "özgürlük, bir okurun sahip olabileceği en önemli niteliktir." diye devam

ediyordu. Bu niteliği de hiç kaybetmemek gerekir. Öğrencilerin yüzlerine dikkatle bakıyordu. "Hepimizin sevdiğimiz yemekleri seçmemizi sağlayan bir damak tadı var. Ne tür kitapların hoşumuza gittiğini ise ancak her tür kitabı okuyarak bulabiliriz. Tarihî ve biyografik kitaplar, romanlar, şiirler, oyunlar, klasikler ve modern eserler kimi zaman aynı anda okunduğunda birbirlerinden bizi etkileyenler, besleyenler, geliştirenler olarak ayrılacaklardır.

Geniş bir yelpazede gerçekleşen bu serbest okuma tekniğini, gerçek bir Viktoryen edebiyatçısı olan babası Leslie Stephen'dan öğrendiğini söyledi. Alçak bir sesle hiçbir zaman okula gitmediğini; evde, öncelikle annesinden özel dersler aldığını, onun ölümünden sonra da babasıyla öğrenimine devam ettiğini hatırlattı. Hoşlandığı kitapları okuması konusunda onu destekleyen ve istediği kitabı bulabileceği muazzam bir kütüphaneyi ona sağlayan da elbette babasıydı. Woolf'un da, Shelley'den Austen'e, Macaulay'den Pepys'e, Coleridge'den Brontë Kardeşler'e ve Shakespeare'e kadar tüm kitapları doymak bilmez bir iştahla okumaya başladığı yer işte bu babasına ait kütüphaneydi. "Kitapları bir çırpıda okuyup bitiriyor, beni bile geride bırakıyordu" demişti babası haklı bir gururla. O raflarda onbeş yaşında bir kızın okuması için çok uygun olmayan kitaplar da vardı belki ama, kızına istediği kitabı seçme özgürlüğünü tanıyan bir babaydı. Okumayı bitirdiği her kitaptan sonra babasıyla karşılıklı otururlardı. Upuzun gri sakalları ile yaşlı Viktoryen bir adamdı babası. Kızıyla karşılıklı oturur, kitaplar üzerine ciddiyetle tartışırdı. Gözleri ışıl ışıl parlayan kızı ne kadar da zayıftı. Onu dikkatle

dinler, nelerin hoşuna gittiğini, ne sonuçlar çıkardığını öğrenmek isterdi.

"Vaktinin hatırı sayılır bir bölümünü kitaplara ayırıyor zamanla gerçek bir yazar olacak" diyordu annesine. Woolf bu anıyı zihninde evirip çeviriyordu. Babasının onu böyle methetmesi koltuklarını kabartmak içindi ama o, bundan hiç hoşlanmıyordu. Bu hatıranın hala bu kadar canlı kalmasına şaşıyordu.

"Yürümeyi çok seven saygıdeğer bir Viktoryenin tavsiyesini aklınızdan çıkarmayın" derken gülüyor ve bu adamın babası olduğunu söylüyordu. "Tavsiye, yayalar içindir ve ne zaman 'bu araziye izinsiz girenler cezalandırılır' yazılı uyarı levhasını görseniz derhal oraya girin. Edebiyat hiç kimsenin özel mülkü değildir; edebiyat herkese aittir."

Elinde açık olan Kral Lear'dan "Bizi krallardan uzak tutun çünkü biz halktan insanlarız" kısmını tekrarlıyordu. Onlara, kütüphaneye gitmelerini, Aeschylus, Shakespeare, Dante ve Virgil kitapları ödünç almalarını, okumalarını tavsiye ediyordu. Fildişi kulelerdeki profesörlere ait yazarlar olmadıklarını, hepimiz için yazdıklarını anlatıyordu onların. Her biri adeta "beni oku, beni kendin için oku" diyordu. Klasiklerin tamamını kendinizi vererek okuyun. Ama sadece iyi kitaplar okumakla da kendinizi sınırlamayın, diye uyardı.

"Edebiyat sevgisinin kazanılması çoğunlukla iyi kitaplarla değil kötü kitaplarla olur" diyerek muzipçe devam ediyordu sözlerine. Kütüphanedeki çöplük damgasını yemiş kitapları okumayı sevin diyordu, özellikle hatıratlar,

biyografiler, otobiyografiler, gündelik hayat sırlarını ifşa eden hacimli kitapları, insanların yaşayışları, yemekleri, kıyafetleri, hayalleri ve aşk hayatları hakkında tasvirlerle dolu olanları okuyun. Hayatın bu geçiciliği heyecan vericidir aslında diyordu; çok geniş bir kumsaldaki dağınık küçük deniz kabukları gibi her hayat hikâyesinin de kendince bir etkileyiciliği vardır.

Kim bilir, bu okumaların sonucunda belki siz de hayatınızı gözden geçirmeye başlayacaksınız ve kendiniz hakkında ummadığınız gerçeklerle karşılaşacaksınız. Belki de bir gün yaşam öykünüzü sayfalara dökme ihtiyacı duyacaksınız. Elbette, 1930'lar kişinin hayat hikâyelerini yazması için bulunmaz zamanlardı diye düşündü.

"O günlerde 30 yaşına gelmiş ve hayat hikâyesini yazmamış birini bulmak pek mümkün değildi" gibi bir iddiası vardı. Fakat şimdi anılarla çevriliyken geçmişi olduğundan da net canlanıyordu gözünün önünde.

Uzun boylu, gri saçlı bir kadın "Bir hatıratı iyi yapan nedir?" diye sordu, kekeleyerek ve sıkılarak devam etti: "yani, kendi hatıralarımızı yazmayı istediğimizde izlememiz gereken yol nedir?"

Kendi hatıralarını ve hayat hikâyelerini yazmak isteyenler için verebileceği bir sır vardı. Ama karanlık ve çirkin bir sırdı.

En başarılı anı yazarları sadece gurur okşayıcı gerçekleri anlatmazlar. Yazdıklarına en hoşa gitmeyecek gerçekleri de eklerler. Ve bunun kolay olduğunu sanıyorsanız "bir de insanlar hakkındaki tüm gerçekleri kabul etmenin zorluğunu

düşünün. İnsanların yüzlerine işe yaramaz, boş, kaba, güvenilmez ve başarısız olduklarını söylemek tabii ki zordur."

Kaleminizi gerçekten güzel bir otobiyografi yazmak için elinize aldıysanız, ruhunuza ait her türlü sırra ışık tutmak, çirkinliğinizi de güzelliğiniz gibi ortaya çıkarmak zorundasınız diyordu. Ruhunuzun derinliği, sığlığı, kendini beğenmişliği ve mütevaziliği hep birlikte görünmelidir. Bu sözleriyle önemli olanın kendilerini açığa çıkarmak olduğunu hatırlatıyordu. İçinizdeki gerçekleri tam olarak anlatmadıkça, etrafınızda olan bitenleri yazmanız hiçbir zaman yeterli olmayacaktır.

'Bu anlamda otobiyografinin, kuzeni deneme ile ortak pek çok yanı vardır deneme yazmak güzeldir ama çok tehlikeli de olabilir' şeklinde uyarmaktan da geri duramıyordu.

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu biri.

Çünkü deneme, omurga kemiği fikirler olan bir türdür derken gözlerini yukarı dikmiş bakıyordu ve sanki orada asılı duran kocaman bir canavar iskeleti görmeyi bekliyordu. Deneme tamamen fikir etrafında şekillendiğinden ona ya yürekten inanmak ya da konuyu çok dikkatle gözlemiş olmak gerekir. İyi deneme yazarları görme biçimlerini böyle geliştirirler. Bu tutku ve inanç deneme yazmak için gerekli olan kaynağın ve kıvılcımın ta kendisidir. Biçim açısından ise biraz daha karmaşık olduğu söylenebilir.

Deneme yazarken metaforların kullanımı da çok risklidir. Olabildiğince saf yazılması gerekir. "Su gibi saf, aptallıktan, ölgünlükten ve alakasız konulara sarkmaktan da arınmış olmalıdır." Herşey bir yana, deneme belki de en

büyülü yazım türlerinden biridir. Uzun ömürlü değildir belki ama zamanının ihtiyaçlarına duyarlılıkla yaklaşan tek türdür.

Denemenin düzyazı formatında yazıldığını söyleyip dikkatle seçtiği benzetmeleriyle sözlerini sürdürdü, "öyle ki bizi uyuşuk halimizden uyandıran, kendimize getiren bir çimdik gibidir. Hayatı okumamızı kolaylaştırır. Bu uyandırma tekniklerinin en etkilisini mi öğrenmek istiyorsunuz? Cevabı basit, "ilk cümleden itibaren kendimizi öyle kaptırmalıyız ki ancak son cümleyle bu büyüden kurtulabilmeli, normale dönebilmeliyiz. Yeni bilgilerle dolu olduğumuz ve uyandığımız hissini veren keyifli bir okuma olmalıdır."

Rasta saçlı kadın "katılıyorum" dedi, "kulağa oldukça karmaşık geliyor. Ama bunu roman yazmaktan daha tehlikeli yapan nedir?"

Deneme, uzun cümlelerden hiç hoşlanmayan bir türdür. Roman, hikâye ve hatta biyografi yazarken cesurca yapılan benzetmeler de denemede yapıldığında sırıtabilir. Tehlikeden kastım, her kelimesi ışıl ışıl parlayan enfes bir deneme yazmış olabilirsiniz ama o parıltılı denemenizin ömrü bir gündür. Ertesi gün tozlu ve sahte bir ışık saçacaktır.

"Peki, o halde başarılı bir deneme yazarı olmanın sırrı nedir?"

Woolf, bir süre pencereden dışarıyı seyretti. Gözleri düşünceli bir şekilde kısılmıştı.

En güçlü denemelerin özünde, "hayal gücünün kuvvetli bir ışığı vardır. Bu ışıkla dehanın sınırları aydınlanır,

noksanlıklarına ve mükemmellikten uzaklığına rağmen şiir ruhuna sahip bir yazı ortaya çıkar." diye yazmıştı. İyi bir denemeyi okurken öyle anlar olur ki, dil sayfalar üstü bir anlam kazanır ve okuru, müzik dolu güzel bir yolculuğa çıkarır. Bu, ihtişamlı ve akıl almaz bir tecrübedir. Ayrıca en başarılı denemecilerin buluştukları bir ortak payda vardır, o da insana ait doğal bir sesle yazmayı başarmış olmalarıdır. Böyle yazılmış bir denemeyi okurken, yazarı yanı başınızda hissedersiniz. Sizinle aynı mekânda gibidir, adeta soluğunu duyarsınız her sayfada.

Bir başka deyişle, en iyi denemeler "yazarın ruhunun her kelimeye sinmiş olduğu" denemelerdir. İşte bu da "üslubun zaferidir" dedi tutkuyla.

Ve her ne kadar hiçbir şey, iyi yazılmış bir denemeden daha kolay görünmese bile gerçekte bunu başarmak inanılmaz derecede zordur, diye uyarıyor ve devam ediyordu. Ustaca yazabilmek çok dikkat ve çaba ister. "Ahengi korumak, gerekli yerlerde aralar vermek; hece, kelime ve cümle tekrarları ile etkiyi arttırmak– hepsi de karmaşık bir ifadeyi okuruna net bir şekilde izah etmek isteyen yazarın görevidir."

"Siz çok fazla deneme yazdınız, öyle değil mi?" diye sordu gri saçlı kadın.

Tabii ki yazmıştı, bu biliniyordu. *Times Literary Supplement* ve *Nation & Athenaeum* için keleme aldığı yüzlerce deneme ve eleştirisi vardı. Hatta *Good Housekeeping, The New York Herald Tribune, The Yale Review* ve *The Atlantic Monthly* gibi apayrı çizgilere sahip dergi ve gazetelerde de yazıları ya-

yınlanmıştı. Gazete yazarlığını çok ciddiye alıyordu. Böylece yazının kucağına düştüğünü söylüyor ve yazma sanatıyla beraber okuma sanatını da idrak etmeyi bu sayede öğrendiğini itiraf ediyordu. Görüyorsunuz ya, diyordu, ciddi bir yazar olabilmek için ciddi bir okur olmak gerekiyor. Kendini vererek okumak, ayrıntılı notlar tutmak kitaba hakim olmanızı, yazarının verdiği sınavdan keyif almanızı ve eksiklerini görmenizi sağlar. Onun yazmak için yaptığı çalışmanın mühim bir bölümü bu tarz bir okumaya ve başkalarının eserlerini incelemeye ayrılmıştır. Okuduğu kitaplar hakkında deneme yazıları yazmaya bayılırdı; yazar kimliğinin ayrıntıları hakkında böyle dikkatli düşünmekten hoşlanıyordu.

Sınıfta meseleye daha gerçekçi yaklaşanlar olduğunu düşünerek, okumanın fayda sağlayan yanları da olabildiğini anlatmaya başladı. Bir başka yazarın yazdıklarını kendi yazacaklarından önce bir ısınma turu şeklinde görerek okumak gibisi yoktur.

"Bir süre Shakespeare okuyup kasları rahatlatmak lazım" diye not düşmüştü günlüğüne. Okumayı kişiyi yazmaya hazırlayan bir süreç olarak görüyorum, çünkü beyni bu yönde çalıştırıyor. Bunun nedeni de okurken, fiziksel bir alemden çıkıp hayali bir aleme geçmemiz ya da duyma ve görme duyularımızın uyarılması olabilir. Şüphesiz okuyarak içimize bir kıvılcım düşer, beklenen ilham gelir ve yaratıcılık beslenir, çünkü hayal gücü denizine dalmamızı ve kendimizin daha çok farkında olmamızı sağlar, diye açıklıyordu.

Fakat yine de kişi sadece okumaktan keyif aldığı için de okuyabilir. Uzun zamandır okurlar hakkında zihninde şöyle bir resim vardı:

Eline bir kitap alıp "bazen Kıyamet Günü gelip çatsa diye düşünüyorum ve bütün o büyük fetihleri yapan ordu komutanları, başarılı avukatlar, devlet adamları ödüllerini almak üzere öne çıksalar – tahtların, defne dalından taçları, sağlam mermerler üzerine silinmeyecek şekilde kazınmış isimleri— ve o büyük günün Sahibi de Peter'a şöyle seslenebilir; biz kolunun altında kitaplarla orada olanlar hakkında, "görüyorsun, bunların ödüle ihtiyacı yok. Onlara burda verilecek hiçbir şey yok. Çünkü onlar okumayı seviyorlar."

Kitaplarını kolunun altına sıkıştırmış gidiyordu. Dışarı çıkmadan önce 'okumayı sevin' diye bir hatırlatmada bulundu. Okuma sevgisi, sizi çok daha iyi bir yazar yapar.

Yazarlık Yolunda

1. Sevdiğiniz kitaplardan birini okuma süreciniz üzerine yazın. Bu kitabı nasıl keşfetmiştiniz? Cildini, kapağını, varsa üzerindeki illüstrasyonu anlatmayı deneyin. Bu kitap size okuduğunuz gün hakkında neler çağrıştırıyor? O günü ayrıntılı olarak hatırlıyor musunuz, hayatınız ne durumdaydı? Bunu okurunuzla paylaşın. Aklınıza hiçbir şey gelmiyorsa hiç olmazsa kitabın size hissettirdiklerini ve ne-

denlerini anımsamaya çalışın. Ruhunuza hitap eden yanı neydi?

2. Woolf'a göre iyi bir deneme yazarı kendisi hakkında hoş olmayan gerçeklerden de bahsedebilmelidir. Kendini olduğu gibi kabul etmek ve bunu hiç çekinmeden gözler önüne sermek herkes de hayranlık uyandırır. Eğer olumsuz yanlarınızı ortaya dökecek cesareti kendinizde bulamıyorsanız kurmaca perdesi ardına gizlenmeyi deneyin. Sevmediğiniz yanlarınızdan aklınıza ilk gelen birkaçını yazın. Bu listeyi hikâyenizin karakterlerinden birinin özellikleri olarak kullanın. Gülünç veya dramatik olmak adına abartmaktan kaçınmayın. Karakterin bu özelliklerle başını türlü dertlere sokmasına bir çıkış yolu bulana kadar devam edin.
3. Kitapçıya veya kütüphaneye gitmek üzere yola düşün. Amacınız, okumak zorunda olduğunuz kitabı bulmak olsun. Sizi öyle büyüleyecek bir kitap bulmak istiyorsunuz ki, televizyonu size tamamen unuttursun. Tür ya da konu kısıtlamanız da yok. Tek şartınız içinizden gelen sese göre bir seçim yapmak. Okumaya başlayınca kitabın uyandırdığı duyguları günlüğünüze yazmayı unutmayın. Kitap bittiğinde bu notları kullanarak okuma hakkında kısa bir deneme yazın.
4. Woolf *Geçmişin Bir Skeçi* adlı eserine hatırlayabildiği ilk anısı ile başlar: Annesinin kucağında oturmaktadır ve onun elbisesindeki kırmızı-mor çiçek desenle-

rine bakmaktadır. Kronolojik bir sıralama yapmaksızın, bu ilk anıdan yola çıkarak diğer anılar içinde ilerleyerek yazar. Siz de hatırlayabildiğiniz ilk anınızdan başlayarak otobiyografik bir deneme yazın. Sadece bir anı parçası ile başlamaktan da sakın korkmayın. İnce detaylarına inerek anlatmaya devam ettikçe bambaşka anıların da ortaya çıktığını göreceksiniz.

5. Bir yazma egzersizi olarak okumayı deneyin. Woolf bazen bir süre Shakespeare okuyup sonra yazmaya başlardı. Siz de istediğiniz yazardan kısa bir bölüm okuyabilirsiniz. Kısa bölümleri de antoloji kitaplarında bulmak daha kolaydır. Bu alıştırmanın tek bir kuralı var, on dakika kadar okuyup hemen yazmaya başlamak. Eğer bunun bir zaman kaybı olduğunu ve işe yaramayacağını düşünüyorsanız sadece bir hafta boyunca deneme sözü verin kendinize. Bu on dakikalık oturumların ne derece verimli olduğu, o bir haftanın sonunda zaten ortaya çıkacaktır.
6. Arkadaşlarınızla bir 'hayatım roman' kulübü kurun. Hatıra kitapları okumakla başlayın: Woolf'un *Varoluş Anları* (Moments of Being) kitabı bunun için iyi bir başlangıç olabilir. Bu türe iyice aşina olduğunuzu hissettiğiniz zaman kendi hatıralarınızı çok uzun olmayacak şekilde yazın. Unutmayın bir hatıra yazısının güzelliği belirli ve kısa bir zaman dilimine, hatta tek bir olaya odaklanmasıdır. Hayatınız hakkında geniş çaplı bilgi vermeye gerek yoktur. Kulüp üyeleri olarak bir araya geldikçe hatıra yazılarınızı sırayla birbirinize okuyun.

YAYINLATMA

Kursun sonuna doğru ciddi görünümlü genç bir adam, haftalardır içinde tuttuğu soruyu sordu:

"Yazdıklarımızı yayınlatmamız için vereceğiniz tavsiyeler nelerdir peki?"

Woolf gayri ihtiyari bir iç çekişle karşıladı bu korkutucu soruyu. İnsanlar yazdıklarını yayınlatmak için her zaman çok heveslidir. Bu açlığını çektikleri şeyi tatmanın bile ne kadar acı olabileceğini hiç bilmezler. Yine de üzerinde konuşulmalı diye düşünerek omuzlarını dikleştirdi. Taarruz için hazırdı.

"Otuz yaşına gelmeden hiçbir şey yayınlatmayın."[1] dedi cesurca.

Sınıfın tamamını dehşet dolu bakışlarıyla buldu karşısında.

"Ama neden?" diye sordu genç adam. Sesinin 'haksızlık bu' diye direnen bir tınısı vardı.

1. *A Letter to a Young Poet* (Genç Bir Şaire Mektup)

Woolf, "eğer yayınlarsanız özgürlüğünüz kısıtlanır. İnsanların fikrini önemsemeye başlarsınız. Onlar için, onlardan iyi şeyler duymak için yazmaya başlarsınız."[2] diyerek açıklamaya çalıştı öğrencilerine. Tanınma ve kabul görmenin ne çok istendiğini, bunun ne demek olduğunu bildiğini söyledi. Üzerinizde baskı olmadan deneme, başarısız olma ve yeniden yazma sürecini yaşayabilmelisiniz. Kendi yaşadıklarınınsa en uç örneklerden biri olduğunu kabul ediyordu. İlk romanını yazması dokuz yılını almıştı. Beş ya da altı kez tamamladığını düşündüğü taslaklarla ve bazen en baştan alarak yeniden, yeniden yazılan bir ilk roman. Evet, uzun zaman almıştı. Ve evet, oldukça meşakkatli bir süreçti fakat ona çok şey öğretmişti. Yazmayı öğrenen biri olarak geçen, çok kıymetli zamanlardı.

"Ama sonunda basıldı öyle değil mi?" diye sordu bir kadın. Evet anlamında başını salladı Woolf. Eninde sonunda basılmıştı, doğru.

Öğrencilerin parıltılı gözlerine baktığında gerçeği anlatmamayı yeğledi. Romanın asıl basım tarihinin iki yıl geciktiğini, çünkü bu süre zarfında kendisinin son derece hasta olduğunu, onlara söylemeyecekti. Yemek yiyemeden, yazamadan, düşünemeden geçen aylardan da bahsetmeyecekti. Yatakta uzanıp, ölülerin söylediklerini dinlediğini ya da doktorların bir daha akıl sağlığını yeniden kazanamayacağından korktuklarını bilmelerine de gerek yoktu. 'Hayır' diye düşündü; o günler, bu bol güneşli ve havadar sınıfta anlatmak için fazla karanlıktı.

2. *A Writer's Diary* (Bir Yazarın Günlüğü)

Bunun yerine, ilk romanı *Dışa Yolculuk'un* nasıl basıldığını anlattı; kardeşi kadar yakını olan bir tanıdığının yayınevinde ve 33 yaşına girdiği o günlerde. İkinci romanınınsa dört yıl sonra çıktığını, ancak eşiyle kendi yayınevleri Hogarth Press'i kurana kadar bir yazar olarak asla özgür hissedemediğini söyledi. Bu dönem 1922'de basılan romanı *Jacob'un Odası* (Jacob's Room) ile sona eriyordu ve bu romanla birlikte kendini artık tamamen özgür hissediyordu.

Kırk yaşında, nihayet "kendime ait o sesle yazmayı öğrendim" diyordu. Artık gittikçe artan bir rahatlıkla yazmaya başlamıştı işte.

Acemilik döneminin uzun sürdüğünü kabul ediyordu ama bu sayede *Madam Dalloway* ve *Deniz Feneri* gibi önemli romanları yazacak tecrübeyi kazandığı yadsınamazdı. Şimdi sınıfına bu kitapların 'yazılması çok heyecan verici kitaplar' olduğunu söylerken sesindeki heyecanı hissetmemek mümkün değildi. Deneysel yazabilme, bir hikâyeyi dilediği şekilde anlatabilme özgürlüğü kazanmıştı.

Meşhur veya zengin olacağını ümit ederek yazdıklarını bastırmak isteyenleri de uyardı. Zamanına göre fazla deneysel bir yazar olarak kabul ediliyordu ama ne popülerdi ne de zengin. Bu durum *Orlando* (altıncı romanı, bu arada kitap basıldığında kırk altı yaşında olduğunu belirtti) ile değişti, çok ciddiye almadığı bu roman onu çok satan bir yazar yapmıştı.

Çok satan kitapların, yazarların belli özgürlüklerini ellerinden aldığını bu şekilde anlamıştı. Hoşlanmadığı gaze-

tecilik işlerini geri çevirecek ya da Fransa'ya seyahat edecek veya yeni kıyafetler alacak kadar paraya sahip olmak hoşuna gitmişti. Bunu söylemek zorundaydı. Çok satan kitapların kısıtlayıcılığı hususunda onları uyardı. *Orlando*'nun başarısından sonra benzer bir kitap yazması için üzerinde baskı oluşmuştu.

O zamanlar "bu şekilde -ite kaka- yazmaya devam edebilirim" gibi hissetmişti. Öğrencilerine sadece başarısını tekrar etmeyi istemediğini söyledi. Yepyeni ve çok daha şiirsel bir şeye doğru uzanmak istiyordu. Eğer yeni bir problemin çözümü için değilse yeni bir kitap yazmanın ne anlamı var diye sordu. Elbette başarısını tekrarlamak duygusal ve parasal açıdan kolay ve kârlı olurdu ama bu onun yenilikçi hayallerini nasıl tatmin edebilirdi?

Kendi kitaplarını yayımlayabildiği için kendini "İngiltere'de istediği gibi yazabilen tek kadın" olarak gördüğünü övünerek söyledi.

"Hogarth Press'i bu yüzden mi kurdunuz?" dedi birisi.

Doğruyu söylemek gerekirse bu bir hobi olarak düşünülmüştü. O ve kocası yazıları daktilo etmenin ve basmayı öğrenmenin rahatlatıcı olabileceğini düşünmüştü. Yetenekli, sanatsal ve edebi bir çevre edinmişlerdi, ayrıca arkadaşlarının çalışmalarını yayınlama fikrini eğlenceli bulmuşlardı. Kitapları reklamlardan uzak kalarak yayınlamak istiyorlardı çünkü onlar diğerlerinden farklı ve marjinaldi. E.M. Forster, Rebecca West, Kathrine Mansfield gibi pekçok yazarın kitaplarını yayınlamış olduklarını gururla söyledi. Gorky'nin, Tolstoy'un, Rilke'nin, Dostoyevsky'nin

(çevirisinde yardımcı olduğunu belirtti) ve tabi ki Freud'un kitaplarının tercümesi buradan çıkmıştı.

Basılmak üzere gönderilmiş yazıları okudu. Başta müsveddeleri okumak zevkliydi, genç yazarları yüreklendirici mektuplar yazmayı seviyordu. Ama yayınevi bir hobi olmaktan çıkıp gerçek bir işyerine doğru ilerledikçe müsvedde yağmuruna tutulduklarını, bazen yılda altı yüzden fazla yazı geldiğini hatırladı. Masasındaki bir buçuk metre kalınlığında olan müsvedde yığınlarını unutamıyordu. Bir kenara atabileceğiniz türde değillerdi üstelik.

Ama her şey mutfak masası üzerinde ikinci el bir baskı tezgahı ile başladı dedi gülerek. Ne karışıklıktı ama! Her yer mürekkep ve daktiloydu. Leonard ile birlikte her şeyi yapmışlardı: o daktiloda yazıyor, Leonard ise sayfaları basıyordu. Ne kadar mutluydular. Daha baştan büyülenmişlerdi. Onlara T. S. Eliot'ın muhteşem şiiri *Çorak Toprak*'ı (the Waste Land) baskıya benim hazırladığımı biliyor muydunuz diye sordu. Her harfi kendiniz yerleştirdiğinizde bir şiiri çok iyi anlama fırsatı yakalarsınız dedi neşeyle.

Yeni şiirleri hatırı sayılır bir şekilde yayınladık dedi ve açıkladı; bizi diğer herkesten ayıran özelliklerden biriydi diyebilirsiniz. Basılan kitaplarımızın birinde "New Signatures" adıyla gözüken W. H. Auden, William Empson, ve Stephaen Spender gibi yeni neslin şairlerinin şiirlerini hevesle yayınlıyorduk. Sonra kimileri bunun bir kilometre taşı olduğunu söyledi. Gelecek vaat eden ve edebiyatın dünyada kalıcı bir iz bırakmasını sağlamış bu yazarların kariyerlerinin başındayken eserlerini yayınlayacak kadar

şansımız varmış. Genç ortağımız John Lehmann'a bunun için teşekkür etmeliyiz.

Hiç şiir yazıp yazmadığını sordu yumuşak sesli bir kadın.

Ah hayır! Dedi dehşetle. Tabi bir kasap hakkındaki saçma şiiri saymazsak ki bunu da kimsenin bilmesi gerekmiyor diyerek güldü. Biz nesir yazarları için şiir her zaman biraz korkutucu görünür.

"Perdeyi kaldırmak ve ilahi bir disiplin içine girmekhece ölçüsündeki ritüelleri ve titizliği gözlemlemek gibi olmalı." diye espri yaptı. "Birisi şiirin kuralları ve bir yapısı olduğunu iddia edebilir mi?"

Odanın içindeki yüzlere göz gezdirdi. Merak ediyordu içlerinden birisi roman yazarlarının şairlerden farklılığını ayırt edebilir miydi? Bir kişiyi nazım ötekini nesir yazmaya yönelten neydi diye düşündü.

"Yani siz şiirden hoşlanmıyorsunuz öyle mi?" diye sordu birisi.

Aksi yönde düşünürsek, şiirden daha etkili daha güzel olan nedir diyerek onları ikna etti. Bazı insanların onun şair olduğunu düşündüklerini kabul ediyordu. Roman yazdığı halde bazıları ona şair diyordu; derlerdi ki "şairin nesri"ni yazıyor. Belki de bu doğruydu. Ben genellikle şiirdeki gücü romanlarımda hissettirmeye çalışırım. Bu su götürmez bir gerçektir.

Hakiki bir şiir hakkında bildiğim budur benim. "Duyguyu bu dünyada bizim anladığımızdan daha etkili, daha açık ifade eder. Bedensel dehanın ve yoğunluğun; sivri keskin nesnelere kadar somut, şaşırtıcı bir dünyadır." diye an-

lattı. Şiirin bu büyüsünü, dünyayı nasıl değiştirdiğini anlatmanın çok zor olduğunu düşündü. Devam etti, "tüm melekeler tetikte ve etkinken, onları hayali değil gerçekte gördüğümüz gibi" görürüz şiirde. "Şiirin çok yoğun bir parçasının ardında; onun keskin, sevimli ışığının altında" kendimizi bile daha açık görürüz diye savundu.

"Kimilerinin modern şiirin öldüğünü söylediklerini duydum" dedi genç bir kadın ciddiyetle.

Evet bunu bir süredir söylüyorlar; benim bildiğim kadarıyla en az Rönesanstan beri, diye sınıftaki havayı yumuşatmak için ekledi. Genç kadın Woolf'un daha ciddi bir tonla cevap vermesi için sinirli bir bakışla kendini yineledi.

Şiir hakkında geri kalmış düşüncelere önem veren kimselerin var olduğunu kabul etti. Modern şairlere bakalım, her türlü özellikleri haiz oldukları halde yetenekleri yok. Sesinden onları beğenmediği anlaşılıyordu. Sınıfta birkaç kişinin söylendiğini duydu ama konuşmasını sürdürdü. Hiç şüphesiz onun döneminde lirik şiir yazan çok şair vardı.

Sınıftaki şairleri hedef alarak "mest eden mutluluklar ve ümitsizliğe boğan kederler, içten ve kişisel lirik bir ağıt içinde bir yere kadar verilebilir. Şiirdeyse düzyazıdan daha yoğun olarak hissedilir. İnsanı silkeleyip başka dünyalara da taşıyabilir. Ama sanıyorum siz bu hakkı biraz daha öteye taşıyorsunuz. Bunlar yapmak istediğim ana eleştiriler, çok fazla detay çok fazla sahtelik şiirin anlamlı bir bütün oluşturmasını engeller. Öte yandan canlılık, gerçeklik, çarpıcı gözlemler için diyecek hiçbir şey yoktur."

Arkasına yaslandı bazı öğrencilerin mutlu olmadıklarını görebiliyordu. Modern şiir hakkında söylediklerinden hoşlanmamışlardı. Geçmişte her konuda çok fazla şiir yazıldığını hatırlattı. Shakespeare'in tüm oyunları şiir formatında yazılmıştı. Bunu söylerken heyecanla ayağa kalktı.

Şiirin bunca zaman bizim için ne anlama geldiğini düşünün derken heyecanla hareket ediyordu! Siz şairlerin oynamaktan mutlu olduğunuz rolleri hatırlayın! Dram yazdınız, komedi yazdınız.

"Artık bizi o günlerde yazılanlar gibi kahkahayla güldürmeyi başaramıyorlar" diye hatırlattı onlara. Bu düşüncenin yerleşmesi için bir süre bekledi ve devam etti. "Sonraları bizim akılsızlığımızı ve ikiyüzlülüğümüzü yüzümüze vurarak hiciv sanatının en iyi örneklerini verdiniz."

Peki ya şimdi diye sordu. Şimdi sessizce bir odada kendi başınızasınız. Ne düşünüyorsunuz, ahmakları ve ikiyüzlüleri mi? Kahkahaları ve hicivleri mi? Hayır. Kendi yaşadıklarınızı düşünüyorsunuz. Kara tahtaya yaslandı ve bir iç çekti "açıkçası insanın kendisi hakkında şiir yazması, başka konular üzerine yazmasından kolaydır."

"Aramızda şiir yazmak isteyenlere tavsiyeleriniz nelerdir peki?"

Woolf sokaktan sınıfa dolan sese kulak verdi. Geçip giden bir otobüs, yakındaki meşe ağacında toplanan kuşların şakıması, yolda yürüyenlerden yükselen ve onların uzaklaşmasıyla azalan sesler. Dışarıda devam eden hayat şiirin kaynağıdır diye düşündü kendi kendine.

Ritim anlayışınıza kulak vererek kadınların ve erkeklerin, otobüslerin, serçelerin, sokaktan geçen her şeyin uyum içinde bir bütün haline gelene kadar sizin etrafınızı sarmasına izin verin diye tavsiye etti. Karşılaştığınız her olayı korkusuzca tecrübe edin. "İnsan hayatını şiir içinde yeniden düşünerek bir trajedi yazabilir ve karakterleriyle bir komedi eseri ortaya koyabilirsiniz. Ancak roman yazarının kontrolden çıkıp uzun uzadıya yazdığı gibi yazılmaz bu karakterler, daha çok bir şairin sentezleme ve daraltma yeteneği ile yazılır."

Karakter oluşturmanın şiir için, hatta genel anlamda yazmak için, ehemmiyetini göremiyor musunuz, diye sordu.

"Demek istediğiniz karakter yazarak şiirin nasıl yazıldığını öğrenmek mümkün müdür?" diye şüpheyle sordu bir adam.

Kesinlikle öyle diyerek, yanıtladı Woolf.

"Karakterleri kukla gibi oynatabilme sanatı onların diliyle konuşabilmek fiziksel özelliklerini, renklerini, seslerini, sosyal çevrelerini akılda tutarak yazmak ve karakterleri daha iyi ifade etmeyi öğrenebilmeniz için kendinizi başkasının yerine koyarak yazmalısınız." Bunun ancak böyle öğrenilebileceğini heyecanla söyledi.

Shakespeare'i Shakespeare yapan neydi, diye sordu. İngiliz dilindeki her heceyle sesle neler yapılabileceğini nasıl gösterdi? Çünkü kendini tüm karakterlerinin yerine koyarak yazıyordu; lordlar ve katiller, kraliçeler ve halktan insanlar.

Ona yazmayı öğreteninin bu karakterler olduğunu söyledi.

Eğer şair olmayı istiyorsanız "size benzemeyen insanları mümkün olduğunca yüksek sesle konuşturarak uzun bir şiir yazın." Kitaplarını aldı çıkmak üzereyken son bir şey ekledi. Eteğine bulaşan tebeşir tozlarını silkelerken lütfen diyordu, "otuz yaşına gelmeden hiçbir şey yayınlatmayın". Kafasını kaldırdığında hayal kırıklığına uğramış yüzlerle karşılaştı. Gerçek hazzın kitabı basılmış bir yazar olmakta değil, şiir yazabilmekte olduğunu neden göremiyorlardı merak etti. Gerçek ödül yazmanın kendisidir, tanımadığınız kişilerden gelen takdirler değildir. Ama yine de bugün için fazla tutucu bir istekti bu. Keats'i ve Shelly'yi hatırladı, ikisi de otuzlu yaşlarını görememişlerdi, belki de bu kuralı artık biraz esnetmek gerekiyordu.

Eğer en iyi şiirlerinizde yirmili yaşlarınızda yazma şerefine sahip olduysanız unutmayın ki onları biriktirerek değerlerine bir zarar getirmezsiniz.

YAZARLIK YOLUNDA

1. Eğer kitabınızı yayınlatmak konusunda kendinizi dizginleyemiyorsanız, yazıcınızla ya da mahallenizdeki bir fotokopiciye giderek yazdıklarınızı kitaplaştırabilirsiniz. Bu yöntem Rönesans Döneminde çok yaygındı. "Chapman" denen kişiler bu amatör baskı kitapları satarlardı. Siz de bu şekilde kitabınızı amatörce basıp bu arzunuzu dizginleyebilirsiniz. İnternette de bu konuda size yardımcı olacak pek çok site bulabilirsiniz.

2. Halka açık bir mekânı (bir kahve dükkanı, otobüs durağı, kütüphane, park vs) yedi gün boyunca düzenli olarak ziyaret edin ve notlar alın. Sadece gözünüze hitap edenleri değil seslere ve kokulara da dikkat ederek her şeyi kaydedin. Bunun ötesinde "şiirsel" gelmediği için yazmamazlık etmeyin. Ekleyebildiğiniz kadar somut ayrıntı ekleyin. Bir haftanın sonunda bu gözlemlerinizle uzun bir şiir yazın. Tuhaf olanı ya da çirkin veya sıradan her şeyi bir bütün içinde ele alın.
3. Woolf arkadaşı Vita Sackville-West'e yazdığı bir mektupta komik bir benzetmeyle şairlerin kusursuz bir düğün çiçeği tasvirinden başka bir şey yapmadıklarından duyduğu sıkıntıyı yazmıştı. Bir solucanın hareketleri hakkındaki ya da doğru bir şekilde sütü pastörize etmeyi anlatan, bilgi içeren şiirlerin yazılması taraftarıydı. Temelde duygulardan ziyade gerçeklerle alakalı konu başlıkları bulun: örneğin araba lastiğinin nasıl değiştirileceği, arıların polen toplamayı sevdiği çiçekler, kitapların nasıl ciltlendiği gibi. Bu konulardan birini seçin ve bunun hakkında toplayabildiğiniz kadar bilgi toplayın. Elde ettiğiniz bilgileri iki üç sayfalık uzunca bir şiire kaynak olarak kullanın. Yerine göre komik, ciddi, hicivli, samimi olun. Sıkıştırılmış bir dil ve güçlü imgelerle şiirinizi yazın.
4. Woolf inanıyordu ki şiirin yoğunluğu okuru pek çok detayla boğmak yerine şairin gözlemlerinden bazısı-

nı seçme yeteneğinden kaynaklanır. Şairler "sadeleştirme başarısı göstererek yazarlar: hemen hemen her şeyi elerler" diye yazmıştı. Siz de bir önceki maddede yazmanız istenen şiire ait gerçekleri bir elemeye tabi tutun, bu uzun şiirin bir sayfadan daha kısa olduğunu göreceksiniz.

5. Şairin kullandığı malzemelerle (baş döndürücü imgeler, konsantre bir dil, metaforlar, ritim hatta eğer istiyorsanız kafiyeler) bir hikâye yazın. Satır atlayarak ya da hiç boşluksuz "şiirsel düz yazı" yazın. Duygu yoğunluğunu yakalamaya çalışın ki kullandığınız dil bir tür müziğe dönüşsün. İlham için *Deniz Feneri* içindeki "Zaman Akıp Gider" (Time Passes) bölümünden faydalanabilirsiniz.
6. Her ailenin komik hikâyeleri vardır: televizyon almaya gidip elinde midilli atıyla dönen kız kardeş ya da gülmekten içtiği süt burnundan çıkan erkek kardeş gibi. Kendi ailenizde yaşanan komik bir olayı alın ama bu kez bir şiirin bölümleri halinde yazın. Okurun o atmosfere girmesini, o anı hissetmesini sağlayın, hatta başarabiliyorsanız kahkahalarla gülmesini.

ŞÜPHE DUYMAK

Woolf kitaplarını uzun seminer masası başına bırakırken öğrenciler de heyecanla yerlerine geçiyorlardı. Bu sınıfın son dersiydi. Bahsetmediği, unuttuğu ya da atladığı şeyler kalmış mıydı acaba? Herkes kendi yoluna gitmeden önce onlara mutlaka söylenmesi gereken neydi? Henüz sandalyesine oturmamıştı ki öğrencilerden biri düşünmeden atıldı.

"Peki ama gerçek bir roman yazarı olduğumuzu nasıl anlayacağız? Bunu bilmenin bir yolu var mı?"

Aslında diye söze başladı Woolf, bütün gerçek yazarlar şöyle bir doğum lekesi taşır... diyordu ki durdu ve güldü. Keşke bu kadar kolay olsaydı. Bunu bilmenin nasıl bir yolu olabilirdi ki?

"Roman yazarının hayatı algılayışı, her zaman açık olan alıcıları iledir. Etrafındaki her türlü tat, ses, kıpırtı, orada işitilen bir kelime, buradan alınan bir mimik, içeri giren

bir adam, dışarı çıkan bir kadın, hatta caddeden geçen bir araç ya da kaldırımda dilenen bir dilenci, bütün kırmızı ve mavi renkler, ışıklar ve gölgeler onun dikkatini çeker." Bu hassaslığa ulaşabildiniz mi? diye sordu. Çevrenizle bağlantınız ne durumda? Anlıyor ve kaydediyor musunuz?

Sözlerine, güzel bir benzetmeyle devam etti. "Okyanusta yüzen balık için suyun anlamı gibi, gerçek bir roman yazarı da gözlem ve izlenimlerini sürekli kaydeder. Kaçınılmaz bir biçimde kuşatılmıştır." Ama algı açıklığı da kendi başına yeterli olmayacaktır. Çünkü yazmak, etrafta hızla olup biteni gözlemlemek değildir sadece. Gerçek bir yazar, gözlemlerini önemli detaylar süzgecinden geçirebilmesiyle anlaşılır.

"Hayat sonsuza dek bize, hikâye için en uygun sonun aslında yaşananın ta kendisi olduğunu gösterir. Yani yazarı sürekli hayatı daha yakından tecrübe etmeye ve onu ıskalamamaya iknaya çalışır." Woolf onları rahatlatarak anlatır, bir roman yazarını bu konuda ikna etmek sonsuza dek sürebilir. Hayat umursamaz der Woolf ses tonunu sır vermez bir şekle dönüştürerek "roman yazarı için hayatın parıldadığı nokta aslında çok sıradandır." Woolf onlara şöyle anlatır, yazar kendi başına kaldığında hesaplamalı, fark etmeli; hayatın sanatı onayladığını göstermelidir.

Gördüğünüz gibi yazar sadece bilgileri ve tasvirleri yığmakla yazar olamaz. Hayır, "bir yazarın görevi bir şeyi alıp onu yirmi farklı şekilde sunmaktır" diye devam etti ciddi bir ifadeyle. Bir tepki için bekledi. Grubun çok sessizleştiği, donuklaştığı dikkatini çekti.

Bu görevin, kişinin fikirleri içinden sadece gerekli olanı kullanmasının, zor ve tehlikeli olduğunu kabul ederek onları rahatlattı ama bunun yazarın işi olduğunu söyledi.

"Her cümle kalbinde mutlaka küçük bir kıvılcım barındırmalıdır. Roman yazarı riske girerek o kıvılcımı yangın yerinden elleri ile çıkarmalıdır.

"Fakat ne zaman bir giriş cümlesi düşünmeye başlasam kendimi çok büyük bir baskı altında hissediyorum. Nereye gittiğimden hiçbir zaman emin olamıyorum. Nereye gittiğimi başlamadan önce bilmem gerekmez mi?" diye sordu kahverengi gözlü bir adam.

Bunu nasıl bilebilirsiniz ki diye içinden geçirdi Woolf.

"Roman yazmaya başladığınızda aslolan yazabilmek değil hissedebilmektir ama bu kelimelerle izah edilemeyecek kadar soyut bir durumdur. Öyle ki ancak kişiyi kendine çeken sancılı bir çekim alanıdır" söyleyeceklerinin onlara tuhaf geleceğini biliyordu ama söylemek zorundaydı. "Bir romanın iyi bir roman olabilmesi için birinin yazmaya başlamadan önce onu yazmanın imkânsız olması gerekir." Tabi ki bunun sadece kendi yöntemi olduğunu söyledi onlara. Eğer bir roman yazılması kolay görünüyorsa, yazmaya değmez diye düşünürdü Woolf.

Ve yazdıklarınızı sürekli olarak titizlikle ve sabırla gözden geçirmeleri gerektiğini öğütlüyordu. Woolf için altı ya da yedi kez elden geçirmek alışılmadık bir durum değildi. Her kelimeyi tartmalı ve yazdıklarınızı tekrar tekrar okumalısınız, diye ekledi. Cümlelerinizin ritmini dinleyin. Sabah banyosunu yaparken kendi kendine cümlelerini yük-

sek sesle tekrarlardı, bunu hatırlayarak gülümsedi. Hizmetçisi bu taktiği biraz endişe verici bulurdu. Bununla birlikte şiir de yazsanız düz yazı da yazsanız yüksek sesle okumalı, kulağınıza nasıl geldiğini ölçmelisiniz. Okurken kulağınıza gelen tınılar size, bir rüzgarın yaprağı ahenkle savurmasını hatırlatıyorsa doğru cümleyi yazmışsınız demektir.

"Peki bir romanı iyi yapan nedir? Sadece güzel cümlelerin birbirlerini takip etmeleri mi?" diye tatlı sesli bir kadın sordu.

Güzel bir soru diye düşündü. Hemen ardından yanıtın, içinde pek çok cevap barındırdığını söyledi. Öğrencileri onu büyük bir heyecan içerisinde izledi, kursun muhtemelen en zor sorusu olduğunu düşüneceklerini fark etti, kimbilir belki de en kolayıydı.

"Bir unsur vardır ki" kelimelerine konsantre olarak devam etti "bütün romanların değişmezidir." Sınıftakiler bütün bu haftalar boyunca bekledikleri cevabı alabilmek için can kulağıyla dinlemeye koyuldular, "işte bu unsur insan faktörüdür."

Romanların insanlar hakkında olduğunu onlara hatırlattı. Romanlar bizi heyecanlandırırlar çünkü "gerçek hayatta merak ettiğimiz insanların duygularıyla bizim ilgimizi çekerler." Bu cevapla tatmin olmamış sınıfın karşısında kafasını eğdi. Renkli eşarplı bir kadın konuşmaya başladı.

"Romanların hepsi birbirinden çok farklı. Bunların sadece karakterle ilgili olduğunu mu söylüyorsunuz? Hepsi bu mu? Bu bana biraz sınırlandırmak gibi geldi."

Olamaz! Kurgulama sanatı genel olarak karakter oluşturmakla sınırlı değildir. Olabildiğince basite indirgeye-

rek anlatmayı sürdürdü, bir karakterin analizini yapmak için şaşırtıcı sayıda çok yöntem olduğunu göz önünde bulundurun. Karakter oluşturmanın yöntemlerini varın siz düşünün. Bir karakter hayal etmelerini istedi. Adı Bayan Brown olsun. Şimdi Bayan Brown'u ete kemiğe bürüyelim.

Günümüzde yaşayan İngiliz bir yazar olarak, sinirini bozan şeyleri, yüzündeki kırışıklıklarını ve ellerindeki çizgileri ve siğilleriyle her türlü detayı işleyin. Kişiliği kitaba hükmedecektir. Fransız bir yazar içinse bunların bir değeri olmazdı; o Bayan Brown'u tüm insanlığın bir numunesi olarak kullanır ve daha genel yargılara varır; daha soyut, suya sabuna dokunmayan ortalama bir tasvir yapardı. Bir Rus yazar içinse bu işin ruha hitap etmesi daha önemlidir. Onun Bayan Brown'u Waterloo Caddesi'nde dolaşırken hayata dair ciddi sorularla boğuşur. Bu sorular kitabı kapattıktan sonra bile kulağımızda çınlamaya devam eder.

Durur ve karşısındaki öğrencilere bakar. Kafalarında biriken soruları görüyor gibi olur.

"Yani sizce diyalog karakter oluşturmada kullanılan en iyi yol mudur?" diye birisi sordu.

Woolf onları uyardı "Diyalog konusunda çok dikkatli olun. Okurun üzerinde çok şiddetli bir baskı kurar." Hemen ardından düşündü ve onlara şöyle dedi, diyalog yazdığınızda karakterin konuşma şekli, dile getirdikleri ya da kelimelere dökülmemiş düşünceleri arasındaki geçişler çok sağlam olmalı. Woolf diyalog konusunda her zaman çekimser kalmıştır. Az kullanılmasını tavsiye eder.

Karakterlerinizi ancak çok gerekliyse konuşturun, hikâyede olmazsa olmaz bir önemi varsa diyaloga girsinler. Diyalog yazmanın rahatlığıyla merkezden kopmayın.

Onlara bunu kural gibi verdiği için yaptığından nefret etti. Aslında ne yapmaları ya da ne düşünmeleri gerektiğini söylemek istemezdi. Ellerinden geleni göz önünde bulundurmalarını istiyordu ama bunu onlara zorla kabul ettirmekten yana değildi. Eğer yapabiliyorlarsa kendi yöntemleriyle yazmalarını destekliyordu. Her dönemin yazarı kendi yolunu bulacaktı nasıl olsa.

Bütün yazarların üzerine düşen "onların ilgisini ve heyecanını çeken ne ise onu daha içten ve belirgin bir şekilde devam ettirmeli, böyle yaparken gereksiz konuşmalar yazar tarafından elenmelidir" diyerek devam etti, unutmayın roman bugün bile yeni bir türdür ve geliştirilmeye açıktır. "Keşfedilmemiş yolların ve denenmemiş yöntemlerin farkında olduğunu düşünüyoruz" çünkü roman yaşar ve gelişir. Roman yazarak hala söyleyecek yeni şeyler olduğunu hissetmiyor muyuz? Düz yazı "ne tür sürprizlere gebe olduğunu bilemediğimiz" eskitilmemiş bir türdür. Bu yorucu ifadelerin öğrenciler üzerindeki yansımasını görüyordu ama bu onu yeni bir tavsiyede bulunmaktan alıkoymadı.

"Sizi roman yazarken sınırlandırmak gibi bir niyetim yok. Gezi ve macera, araştırma ve öğretici, tarih ve biyografi, eleştiri, felsefe ve bilim kitapları yazın. Ne kadar boş ne kadar lüzumsuz bir konuda olursa olsun yazmaktan en ufak bir tereddüt duymayın".

İlk dersten beri tek kelime etmemiş bir kadın odadaki herkesin gönlünü fethedecek soruyu sordu. "Peki ya yeteri kadar iyi değilsek?"sorusu bu ikindi güneşiyle aydınlanan

sınıfta alışılmadık bir sessizliğe ve nefeslerin tutulmasına sebep oldu.

Kaç kere bu soruyu kendisine sorduğunu düşündü Woolf. Başarılı olduğu kaç konuda tereddüt etmişti? Merak etti "Bu saçmalık mı yoksa deha mı?" Sonuçta bunun ne önemi var ki? Yazmanın kendisi için ne anlama geldiğini anlatmanın bir yolunu bulmalıydı.

"Benim için en büyük mutluluk yazmak" diye samimiyetle söyledi. Ben mutluluğun en büyüğünü karakterler oluşturup sahneler tasavvur ederken yaşıyordum; kendimi kaptırarak yazarken dünya bir anda benim için yaşaması çok keyifli bir yere dönüşüyordu. Gerçek bir yazar başarısı kabul edilsin ya da edilmesin yazmaktan vazgeçmeyen, etrafına ilgiyle bakan ve gördüklerini dikkatle kaydeden, hayatı dolu dolu yaşayan biridir. Bunu anlamalarını istiyordu.

Birden, bir not defteri üzerindeki *To the Lighthouse* (Deniz Feneri) kitabı gözüne takıldı. Kitap oldukça eskimişti. Kitabı eline alıp yıpranmış kapağına baktı, kız kardeşinin çizdiği deniz feneri yaydığı ışıkla hala ilk günkü gibi gerçek duruyordu.

"Gerçek olanın önemli olduğu yerde hayali olanı yazmayı tercih ederim." sözlerini yineledi.

Kitabın son sayfasını açtı, o yumuşak, tatlı ve büyüleyici sesiyle okumaya başladı.

"İşte yaptığı resim. Evet, tüm yeşilleri ve mavileriyle, yukarı aşağı devam eden çizgileriyle bir yere doğru yönelmesiyle oradaydı. Tavan arasında asılı kalmış olabileceğini,

zarar görebileceğini düşündü. Ama bunun ne önemi vardı diye kendine sorup fırçasını tekrar eline aldı. Basamaklara baktı kimse yoktu; tuvaline baktı belirsiz görünüyordu."

Woolf bir süre durakladı sanki bu bocalamayı yaşayan kendisiydi. Tüm o bulanıklık, o heyecan içinde, sesindeki titremeyle devam etti. "Aniden, sanki bir saniyeliğine her şeyi çok net olarak görmüş gibi tuvalin ortasına bir çizgi çekti. Bitmişti; tamamlanmıştı. Evet diye düşündü fırçayı bırakırken. Üzerinde büyük bir yorgunluk vardı. Hayal gücü tuvale yansımıştı."

Durdu, kitabı yerine bıraktı. Yüzünde büyük bir memnuniyetle sınıfa bakıyordu.

Gözlerinden hayalini gerçekleştirdiği okunuyordu; sınıfa seslendi, şimdi gidin ve kendi hayalinizi gerçekleştirin.

YAZARLIK YOLUNDA

1. Çoğunlukla bulunduğunuz kalabalık mekânlardaki insanları gözlemleyin. Bu bir havaalanı da olabilir, ders yapılan bir sınıf da, otoyollar veya oyun sahaları da. Defterinizde, her gün karşınıza çıkan insanları tasvir edeceğiniz özel bir bölüm oluşturun. Kıyafetlerinden yüzlerindeki ifadeye, kullandıkları kelimelerden, mimiklerine, yürüyüş şekillerine ve daha pek çok detaya yer verin. Her hafta en az 10 kişi bu karakter gözlemleri ile defterinize girsin.

2. Karakteri oluştururken kullanılan ifade şekillerinden hangisinin daha etkili olduğunu ancak karşılaştırarak anlayabiliriz. Bunun için çelişki içinde iki karakter bulun (alacakları köpeğin cinsi üzerine anlaşamayan bir çift, eve giriş saati yüzünden tartışan gençle anne babası, aynı adamdan hoşlanan ve buna bir çare arayan yakın arkadaşlar gibi) ve bu sahnenin basit bir tasviriyle işe başlayın. Görünüşlerini, tavırlarını, düşüncelerini anlatın ama hiç diyalog olmasın. Pek tabi karakterlerin ne dediklerini ifade edebilirsiniz (ondan sesini alçaltmasını istedi, gibi) ama kullanılan kelimeleri birebir yazmayın. Bu alıştırmanın ikinci bölümünde ise aynı olayı sadece diyaloglarla anlatın. Tüm sahne karşılıklı konuşmalardan oluşmalı hiçbir tasvir olmamalı. Daha sonra her iki anlatımı da tesirli olmaları yönüyle yeniden okuyun. (Çok eğlenceli bir grup aktivitesidir bu.) Diyalogların da tasvirlerin de en iyi olanlarını seçerek güzel bir karakter ve sahne bileşimi yapın.
3. Tanık olduğunuz ya da bizzat içinde bulunduğunuz bir anlaşmazlığı düşünün. Kumandanın kimde duracağı kavgasını yapan iki kız kardeşten kimin hesabı ödeyeceğine karar veremeyen adam ve kadına, kurallara uymayan yolcu ve onu uyaran otobüs şoförüne ve hatta torunlarına verilecek ismi seçmeye çalışan büyükanne ve büyükbabaya kadar herhangi bir konuda herhangi bir anlaşmazlık olabilir. Bu sahne hakkında mümkün olduğunca ayrıntı hatırlamaya

çalışın. Kıyafetler, surat ifadeleri, havada uçuşan sözcükler ne kadar hatırınızda? Okuyanın kendini bu anlaşmazlığın ortasında bulacağı kadar canlı ve bol detaylı bir sahne yazın.

4. Woolf'un İngiliz, Fransız ve Rus yazar tasvirlerinden yola çıkarak karakter oluşturmada üç farklı yol deneyin. Woolf'un bahsettiği üç farklı ulusal yazım tekniği ile üç farklı Mrs. Brown (ya da herhangi başka bir karakter) tasviri yazın. İngiliz usulü bir tasvirde, Mrs. Brown nasıl göründüğüne ve farklılığa önem veren biri olmalıdır. Davranışları ve dış görünüşü ile karakterinin özgünlüğü vurgulanmalıdır. Sivri dili ve alaycılığı ile farklı düşünce yapısı da mutlaka verilmelidir. Fransız usulü bir tasvirse öncelikle Mrs. Brown'un sınıfsal yerini ve konumunu görmemize izin verir. Örneğin çocuk bakıcıları, her zaman aynı türde mantolar ve şapkalarla görünürler, aynı tarz kitapları okur ve çocukları disiplin etmede aynı yöntemleri kullanırlar. Betimleme, olabildiğince kısa fakat sonunda karakteri derinden anlamayı sağlayacak yetkinlikte cümlelerle yapılır. Woolf'a kulak vermeye devam edelim ve son olarak Rus tarzı bir tasvir yapmaya çalışalım. Burada da Mrs. Brown'un ruhunu didik didik irdelemek ve gözler önüne sermek gerekir. Karakter insanlığa ait temel sorular ile bir mücadele içinde görülmelidir. Her hareketini yönlendiren iç mücadeleyi çok iyi bildiğimiz için karakteri yani Mrs. Brown'u da tanımış oluruz.

5. Woolf biçimde yenilik yapmaktan çok hoşlanırdı ve genç yazarları da buna teşvik ederdi. Yazar adayı yeğenine yazdığı bir mektupta ona şiire, tiyatroya, romana ve hikâyeye benzeyen yepyeni bir biçim bulmasını önermişti. Siz de bunun ne kadar eğlenceli olabildiğini görmek için değişik bir biçimle yazmayı deneyin. Yarı şiir yarı roman olan bir şey yazın. Yazarken de kendinizi sınırlamayın. İlgi alanınıza bağlı olarak yazınıza müzik, dans, heykel, internet dili, resim, podcast ya da ilginizi çeken herhangi bir başka şey de ekleyebilirsiniz. Burada esas olan, yeni bir biçim oluşturma başarısından ziyade, size ait bir hayatı, zamanı ve de mekânı anlamlı bir şekilde ifade etme çabanızdır.

ÖNERİLEN OKUMALAR

Virginia Woolf'un hayatı ve eserleri hakkında birçok kitap yazıldı. Hazırda pek çok kaynak olmasına karşın, asıl soru nereden başlanılacağı.

Woolf'un eserlerinden en iyi örnekler (*The Virginia Woolf Reader*) Virginia Woolf Okuru adlı kitapta derlenmiştir. Bu tek cilt kitapta, editör Mitchell Leaska, Woolf'un romanları, kısa hikâyeleri, günlükleri ve mektuplarından vurucu bölümleri toplamıştır. Buradan yola çıkarak muhtemelen Woolf'un bazı romanlarını okumak isteyeceksiniz. Size tavsiyem *Madam Dollaway* ve *Deniz Feneri* ile başlamanız; her iki roman da yirminci yüzyılın ilk yarısında İngiliz sosyal hayatıyla ilgili zengin örnekler ortaya koymaktadır. Eğer Woolf'un komedisi hakkında fikir edinmek isterseniz üç yüz yıl yaşayan ve en sonunda sihirli bir şekilde bir kadına dönüşen genç bir Rönesans asilzadesi hakkındaki *Orlando* romanını deneyin. Ayrıca köpek severler, önemli İngiliz şair Elizabeth Barrett Browning'in spanyel köpeği-

nin bakış açısıyla resmedildiği *Bir Köpeğin Romanı* (Flush) kitabını mutlaka okumalıdır.

Woolf'un güçlü, gerçekçi düzyazı üslubunu anlamak için *Kendine Ait Bir Oda*'yı okuyun. Bu nüktedan ve heyecan dolu denemesinde Woolf, bir kadın roman veya hikâye yazacaksa, yıllık beş yüz pound ve kendine ait bir odaya ihtiyacı olduğu düşüncesini savunuyor. Virginia Woolf'un önemli makalesi *Kadınlara Uygun Meslekler*'in de dahil olduğu, kadın ve yaratıcılık hakkındaki diğer önemli denemelerinin birçoğu Michele Barrett tarafından *Kadınlar ve Yazı* (Women and Writing) adlı keşfedilmeye değer kitabında derlenmiştir.

Woolf'un eşi, Leonard Woolf tarafından yayına hazırlanan *Bir Yazarın Güncesi: Virginia Woolf'un Günlüğü'nden Alıntılar* (A Writer's Diary: Being Extracts from the Diary of Virginia Woolf), ekseriyetle Woolf'un yazı hayatı üzerine odaklanan anlamlı bir seçkiyi kapsamaktadır. Bu kitabın sunduğu portre Woolf'un bütün günlüklerinin beş cildini de okumanız için size ilham verebilir. Joan Trautmann Banks tarafından yayına hazırlanan *Cana Yakın Ruhlar: Virginia Woolf'un Seçme Mektupları* (Congenial Spirits: The Selected Letters of Virginia Woolf), Woolf'un hayat dolu yazışmalarından bir örnek sunar.

Woolf'u şahsen tanıyan kişilerin hatıralarını toplayan iki kitap, yazarı farklı açılardan tanıtır. John Russel Noble tarafından yayına hazırlanan *Anılarla Virginia Woolf* (*Recollections of Virginia Woolf*), Bloomsbury grubunun Woolf ile çalışmış olan birçok üyesinden, Rebacca West, T.S. Eli-

ot ve E.M. Forster gibi çeşitli yazarlara kadar pek çoğundan seçme yazılar içermektedir. *Virginia Woolf: Röportajlar ve Anılar* (Virginia Woolf: Interviews and Recollections) diğer kitapta adı geçen yazarlara ek olarak başka yazarlardan ve Woolf'un arkadaşlarından makaleler de içerir. Hatta bu makalelerden biri sonrasında *Kendine Ait Bir Oda* adındaki kitaba dönüşecek olan konuşmasını yaptığında, Girton Kolejinde öğrenci olan ve orada bulunanlardan bir bayana aittir. Yakın bir zamanda Sybil Oldfield tarafından yayınlanan *Sonsözler: Virginia Woolf'un Ölümü Üzerine Mektuplar* (Afterwords: Letters on the Death of Virginia Woolf), ölümünden sonra Woolf'un eşi ve kızına gönderilmiş olan iki yüzden fazla taziye mektubunu bir araya getirmektedir. Bu mektuplar devlet ricalinden genel okuyucuya kadar birçok kişi tarafından yazılmış ve okuyucuların dile getirdikleri duygu seli Woolf'un hayatı ve eserleri için güçlü bir vasiyet ortaya çıkarmıştır.

Yıllar boyunca Woolf'un birçok biyografisi yazılmıştır ancak birkaçı göze çarpar. İlki, Woolf'un yeğeni Quentin Bell tarafından yazılan *Virginia Woolf: Bibliyografya* (Virginia Woolf: A Bibliography) kitabıdır. Aile önyargıları bir tarafa, bibliyografya hakkında tek bir şeyin doğruluğu kabul edilmeli; biyografi ancak konusunu yakinen bilen birisi tarafından yazılabilir. Lyndall Gordon'un *Bir Yazarın Hayatı* (A Writer's Life), Woolf'un yaratıcılığı ve yazı hayatına doğru açılan olmazsa olmaz bir yaklaşım sunmaktadır. Öğretmenler ve Woolf'un hayatı hakkında daha özet bir açıklama isteyenler İngiltere Kütüphanesi yazarlar serisinin bir parçası olan Ruth Webb'ın *Virginia Woolf* adlı ki-

tabına bakmalılar. Bu kitap harikulade haritalar, fotoğraflar ve Woolf'a ait olan mektupların tıpkıbasımları ve el-yazmaları ile görsel açıdan tam bir ziyafet sunar bize. Son olarak, Hermione Lee'in *Virginia Woolf*'u dengeli içeriği ile kesinlikle okumaya değer bir kitap olarak sayılabilir.

NOTLAR

Virginia Woolf, kendimizi bir yazar olarak eğitebileceğimize inanırdı. Yazmanın, iyi eğitim görmüş bir avuç dolusu erkeğin yetki alanı olmadığını savundu. Sıradan insanlar, Woolf'un adlandırdığı şekliyle "avam ve dışlanmışlar", her gün yazarak ve geniş bir alanda okuma yaparak kendilerini eğitebilirler. Ona göre "biz kendimize nasıl okumamız gerektiğini, yazmayı ve nasıl kayıt altında tutacağımızı öğretiyoruz". İlerleyen sayfalar, Woolf'un günlüklerinde yaptığı gibi yazarlara kendi yeteneklerini geliştirmeleri için çeşitli alıştırmalar sunmaktadır. Bunlardan bazıları yazarlığa hazırlayan sade ısındırma alıştırmalarıdır; örneğin, yürüyüşe çıkma veya düşüncelerin ve gözlemlerin listesini tutmak gibi. Diğerleri ise biçimsel açıdan keşifler için fırsatlar sunar; örneğin sözdizimi ve kelime seçimindeki basit değişikliklerin çok farklı etkiler ortaya çıkaracağını öğrenmek gibi. Bunları takip eden kurmaca alıştırmaları, diyalog, öyküleme ve karakter geliştirme ile ilgili unsurlar üzerinde yoğunlaşır. Kurgusal olma-

yan düzyazı alıştırmaları, yazarların denemeler, biyografiler ve hatıralar yazmak için yeni fikirler keşfetmelerini sağlar. Son olarak, şiir alıştırmaları ise Woolf'un notlarına dayanarak şairler için ilginç tavsiyeler sunuyor. Her bir alıştırma Woolf'un kendi yazılarından; romanlarından, denemelerinden ve hatıratlarından alınmıştır. Bir kısmı, Woolf'un eserlerinde size kendi tecrübeleriniz için model alabileceğiniz yerler göstermektedir.

Tüm bu alıştırmaların yazacağınız hikâyeler veya şiirler için aslında bir plan olmadığını unutmayın. Bu alıştırmaları yapmanın sizi tamamlanmış bir esere götüreceğini beklemeyin. Bunları daha çok, yumurta kırarken pasta hamuruna kabuk düşürmemek veya iyi kabaracak bir ekmek hamurunun nasıl yoğrulduğunu öğrenmek için mutfakta geçirdiğiniz vakit gibi düşünebilirsiniz. Bu alıştırmalar, eserinizi ortaya çıkarmakta ihtiyaç duyduğunuz becerileri geliştirmeniz için size yardımcı olacaktır, ancak bunlar tek başına eserin kendisi değildir. Eseriniz, fikirleri, tutkuyu ve mahareti bir sanat eserinde toplayan gizemli bir süreç neticesinde ortaya çıkmalıdır.

Alıştırmaların kolaylığı veya zorluğu, her yazar adayının deneyimi ve duyarlılığına bağlıdır. Bir yazar için basit olarak görünen şeyler bir diğeri için yeniliklere kapı aralayabilir. Bu sebeple, alıştırmaları yapmak için öngörülmüş belirli bir yöntem yok. Bazı yazarlar belirli bir türe odaklanırken diğerleri hayal güçlerini harekete geçiren alıştırmaları serbestçe denemek isteyebilir. Nitekim ne belirlenmiş bir formül ne de bir alıştırmayı yapmak için doğru bir yol vardır. Bazı yazarlar bu prensipleri harfi harfine uygu-

layabilir, diğerleri bunları kendi eserlerine adapte edebilir; hatta kimilerinin tamamen farklı yeni deneyimlere yelken açacağını düşünüyorum. Bunların hiçbirinde bir sakınca görmüyorum.

Bununla birlikte, sadece kolay gelen alıştırmalar üzerinde çalışmak bir hata olabilir. Woolf, her yeni kitabı için riskler alarak, üstesinden geleceğinden emin olmadığı yeni şeyleri tecrübe ederek kendisini mümkün olduğunca her alanda geliştirdi. Bana sorarsanız Woolf'u örnek alın ve kendinizi, yazma yeteneğinizin en uzak menzilini keşfetmek ya da en azından kendinizi sınamak için zorlayın.

Bu kitabı okuyan öğretmenler için birkaç önerim olabilir. Öğrencilerden kendi alıştırma sonuçlarını birbirleriyle paylaşmalarını istemenin, onların yazarken karşılaştıkları zorlukları heyecan verici yöntemlerle aşmalarını sağladığını fark ettim. Öğrenciler, genellikle, keşfettikleri farklı ve ilginç çözümlerle kendilerini bile şaşırttılar. Bu kitaba dahil ettiğim ortak alıştırmalar, sadece yazma sanatına hayret unsuru eklemekle kalmadı, öğrencilerin tecrübe ederken kendilerini güvende hissettikleri ve eserlerini paylaşabilecekleri daha güçlü bir grup bilinci yaratmalarına da yardımcı oldu.

KURMACA NOTLARI

BAŞLANGIÇ

Bazen hikâyeler Woolf'a ilhamla gelirdi fakat fikirlerinin genel kaynağını günlük okuma ve yazıları oluştururdu. Yaratıcı fikirlere açık olan Woolf, bunları günlüklerine veya eline geçen kâğıtlar üzerine not etmeyi adet haline getirmişti. Hizmetçisinin aktardığına göre, Woolf aklına ilginç bir fikir geldiği yerde -çaydanlık üzerine, sandalyelerin oturaklarına, şömine kenarlarına- kısacası evin her tarafına küçük notlar bırakırdı. Evinizi not kâğıtları ile doldurmaya hazır değilseniz, kendi yazma deneyiminize bu sayfalardaki alıştırmalardan bazılarıyla başlayabilirsiniz. Burada bulacağınız alıştırmalar, kendi yazı grubunuzu oluşturmayı, yazılarınız için yeni fikirler toplama alışkanlığı edinmeyi ve hikâyelerinize açılış cümleleri yazmanız için yeni yöntemler keşfetmenizi sağlayacaktır.

1. Woolf, kardeşleri ve Bloomsbury grubuyla konuşmak ve eserlerini birbirleriyle paylaşmak için düzenli olarak bir araya gelirdi. "Perşembe Akşamları" sanat ve siyasetten konuşmak için toplanırlardı. Daha sonra "Biyografi Kulübü" adını alan "Roman Kulubü" için yazım aşamasında olan eserlerini okurlardı. Kısa bir süreliğine "tiyatro okumaları kulübü" oldu. Bloomsbury'i örnek alarak düşüncelerinizi ve yaz-

dıklarınızı paylaşmak için arkadaşlarınızla bir araya gelebilirsiniz. Ayda en az bir kere toplanacak bir kulüp veya grup oluşturun; mesela kafeler toplantı için ideal mekânlardır.

2. Yeni fikirler için günlükler tutmaya başlayın. Woolf günlüğüne şöyle yazmıştır: "Elimde kalemle okumaya başlamak, keşfederek, coşkuyla ifadeleri düşünmek, (en büyük heyecanlarımdan biridir)." Okurken güçlü bulduğunuz ifadeleri ve betimlemeleri not alın. Çeşitli tekniklerin farkına varın. Örneğin, dikkate değer bir yazar, karakteri nasıl geliştiriyor. Fiziki tanımlar mı var yoksa okuyucu karakterin düşüncelerine mi tanıklık ediyor. Kendinizi diğer yazarların dili nasıl kullandığına dikkat etmeye alıştırırsanız, daha sonra onların kullandığı kimi yöntemleri kendi yazılarınızda da tatbik edebilirsiniz. Size ilham vermesi için "*Bir Yazarın Güncesi*"ne (A Writer's Diary) göz atabilirsiniz.
3. Yazmaya başlamadan önce bir hikâye hakkında her şeyi bilmeniz gerektiği düşüncesine kendinizi teslim edin. Hatırlayın ki Woolf, *Madam Dalloway* adlı romanı için uzun bir müddet "Saatler" (The Hours) ismini düşünmüştü. Hatta daha şaşırtıcısı, bu kitabın ana karakterlerinden biri olan Septimus Warren Smith kitaba daha sonra eklenmiştir. Woolf, günlüğüne "İnsan karmaşa ile başlamalıdır" diye yazıyor. Çalışma masanıza bu alıntıyı yapıştırın ve daha sonra nereye gideceğinizi bilmeseniz bile yazmaya başlayacağınıza dair kendinize söz verin. Unutmayın:

belirsizlik yaratıcılığın en önemli parçasıdır.

4. Woolf başlangıç cümleleri için genellikle, bir karakteri tam bir olayın ortasındayken kullanır: örneğin, *Jacob'un Odası*'nda Betty Flanders huzursuz bir şekilde mektup yazmaktadır; *Madam Dalloway*'de Clarissa Dalloway partisinin hazırlıkları için çiçek almak üzere evden ayrılmaktadır; Bayan Ramsay oğlunu deniz fenerine gideceklerine inandırmaya çalışmaktadır. Bir karakteri doğruca önemli bir olayın ortasına yerleştiren on ayrı başlangıç cümlesi yazın. Henüz karakteriniz hakkında çok şey bilmeseniz de endişelenmeyin, bu atılım için kendinize izin verin. En umut verici açılış cümlenizi seçin ve onu yeni bir hikâyenin başlangıcı olarak kullanın. (Yazım grubunuzda giriş cümlelerinizi birbirinizle paylaşın. Başka birisinin hikâyesine giriş cümleleri önerin.)

5. Woolf, bazen romanlarına sorulmamış bir sorunun cevabı ile başlardı. Örneğin; *Deniz Feneri*'nde James, kendisine ertesi gün deniz fenerine gidip gitmeyeceklerini sormaktadır; *Madam Dalloway*'de hizmetçi parti için çiçek alıp almaması gerektiğini sorgulamaktadır. Hikâyenize hemen başlamanızı sağlayacak sorular üzerine düşünün. Beraberinde bir hareket getirecek açılış sorularına bazı örnekler şunlar olabilir:

   a. "Kaç tane parmağımı kaldırıyorum?"

   b. "Bu otobüs nereye gidiyor?"

   c. "Dün yanında gördüğüm kadın kimdi?"

   d. "Bu gerçekten bir kelime midir?"

KURGU

Woolf, olay örgüsü oluşturmaya yeteneğinin olmadığını düşünürdü. "Durumları oluşturabilirim ama olay örgüsünü oluşturamam" diyordu. Yine de onun hikâyeleri her zaman bir düzen dahilinde ve kurgunun giriş, gelişme ve sonuç gibi temel unsurlarına sahipti. Woolf, *Deniz Feneri*'ni tasarlarken kurguyu tarif etmek için defterine bir resim çizdi: "bir koridor ile birleşen iki blok". *Madam Dalloway* için ise zaman bir düzenleyici etken olur. Hikâyesini bir günle sınırlar ve saat seslerini zamanın hissedilmeyen ancak ısrarlı akışının altını çizmek için kullanır.

Kurgunun bir unsuru olarak "zamanı" kullanın ve hikâyenizi bir gün ile sınırlayın. Sabah bir gerilim içerisindeki iki karakterle başlayabilirsiniz. Gün ortasına doğru sorunu karmaşıklaştırın. Gece olduğunda ise bu anlaşmazlığı olumlu ya da olumsuz bir sonuca ulaştırın.

Eğer şekillerle aranız iyiyse, Woolf'un *Deniz Feneri*'nde yapmış olduğu gibi geometrik bir hikâye planı oluşturun. Woolf'un şemasındaki iki blok, iki zaman periyodunu temsil eder ve iki bloğu birleştiren koridor bu iki zaman periyodu arasındaki on yıl aralıktır. Zihnindeki hikâye için geometrik bir şekil hayal edebilir misin? Ya da hikâyenize bir kurgu oluşturmak için Woolf'un geometrik şemasını kullanabilirsiniz.

SAHNE

Woolf, ne zaman ilgisini çeken bir insanla karşılaşsa veya bir olayı gözlemlese "farkında olmadan aniden bir sahne oluşturduğunu" hissederdi. O, sahne inşasının, yeteneğinin bir parçası olduğunu düşünürdü.

Kurgudaki iyi bir sahne, okuyucunun olayı görmesini ve karakterlerin birbiriyle etkileşimini seyretmesini sağlar. Genellikle, bu belli bir zamanda ve belli bir yerde ortaya çıkar. Örneğin, *Deniz Feneri*'ndeki meşhur akşam yemeği sahnesi (*Pencere*, bölüm XVII) Ramsay'lerle birlikte onların sohbetlerini işiterek, yemeklerinin kokusunu alarak, mumların pencerelerdeki titrek parıltılarını görerek yemek odasında oturduğumuzu hissetmemizi sağlar. Bir misafir daha fazla çorba istediğinde ve bir iki kişi geç geldiğinde, Bay ve Bayan Ramsay'in tepkilerinin ne olacağını beklerken tedirgin oluruz. Akşam yemeği bittiğinde, misafirler dağılır ve sahne biter.

Akşam yemeği sahnesi etkileyicidir çünkü olayı gerçekçi bir şekilde canlandırır; olaylar gözümüzün önüne serilmektedir. Bu yolla hem yakınlık hem de merak hissi oluşur: "şimdi ne olacak?" diye düşünürsünüz. En önemli olan sahne inşası –karakterlerin durumunun dramatize edilmesi- başlıca yazım kuralını takip etmekle en iyi sonucu alabilirsiniz, yani anlatmadan durumu okuyucuya göstermekle.

1. Kaybolan ve bulunan bir eşya hakkında bir hikâye yazın ve kendinizi üç sahne ile sınırlayın. Birinci sahne eşyanın kaybolduğunun fark edildiği an olsun.

İkinci sahne kayıp hakkındaki acıyı ve karışıklığı göstersin. Final sahnesi ise objenin bulunduğu veya bu nesneden feragat edildiğini anlatsın. Zaman ve mekanı, betimleme, diyalog ve olayları, mimik ve düşünceleri, okura aslında tanıklık ediyormuş hissini vermek için kullanın.

2. Sahneleriniz bir tür yakınlık hissine sahip olsa da bu sahneyi ifade etmenin çok çeşitli yolları olabilir. Woolf, özellikle Turgenev ve Dostoyevsky gibi kendi çağının Rus yazarlarına hayranlık duyardı. Trugenev'in eserlerindeki sahneleri sadece vazgeçilmez unsurlar kalıncaya kadar gözden geçirip düzelttiğini düşünürdü. Woolf'a göre o, "asıl olanı ortaya koyuyor geri kalanı okuyucuya bırakıyordu". Buna karşılık Woolf, Dostoyevsky'nin önem taşıyan ve "okuyucuları için mümkün olan her türlü yardımı ve öneriyi" sağlamayı düşündüğüne inanırdı. Aynı sahnenin iki farklı versiyonunu yazın. Birincisinde sahneyi okuyucunun gözünde canlandırmasını sağlayacak, hayal edebileceği her detayı yazın. İkincisinde detayları çıkarıp özü bırakın. Örneğin, birinci sahnede karakteriniz için birçok mimik kullandığınız kısımlarda ikinci sahnede sadece bir jest olsun; birinci sahnede karakterinizin bütün özelliklerini tarif ederken ikinci sahnede sadece bir tane ayırt edici özelliğini verin; birinci sahnede karakterinizin uzun uzun konuştuğu diyalog yerine ikinci sahnede bu diyalogu keserek birkaç cümleyle bırakın.

GERİLİM

Gerilim, bir hikâyenin yapı taşıdır; karakterleri hareketa geçirir ve onları harekette tutar. Woolf'un eserleri, Cam Ramsay'in abisine bağlılığı ve babasına sevgisi arasında kendini bölünmüş hissetmesi gibi içsel ve Septimus Warren Smith'in akıl hastanesine gönderilerek cezalandırılmasından kaçışı gibi dış gerilimleri de ihtiva eder.

Gerilim, yükselişi veya daha karmaşık hale gelmesi ile olaya ivme kazandırır. Örneğin, *Deniz Feneri*'nin başında James, babası ertesi gün deniz fenerine gitmeyeceğiz dediği için ona kızgındır. Gerilim, James'in anne babasının tartışması ve babasına olan nefretinin büyümesiyle gelişir. On yıl sonraki seyahatte bu gerilim ve sonuçlarını görmeye devam ederiz. Bay Ramsay'in James'i methetmesi en azından geçici olarak bunu çözer. *Madam Dalloway*'de Septimus Warren Smith, Doktor Bradshaw'ın teşhisine direnmektedir: Septimus, akıl hastanesine götürülmek istememektedir. Merdivenlerden birisinin geldiğini duymamak için Septimus gerilimi yükselterek, meseleyi kendisinin halletmesi gerektiğini düşünür. Bu gerilimin sonucu, romanın en büyük trajedilerinden birisidir.

Kurgu yazarlığına ilk başlayanlar için gerilimin enerjisinin işler hale getirilmesi en zor meselelerden birisidir. Aşağıdaki alıştırmalar, size gerilim hakkında düşünme ve bunu kendi hikâyelerinizde kullanma imkanı verecektir.

1. Hayatımız büyük veya küçük pek çok anlaşmazlık ile çevrilmiştir. Etrafınıza bakın ve görmüş olduğunuz sorunların bir listesini yapın. Bu noktaları ken-

dinizin veya çevrenizdeki kişilerin hayatlarında bulmaya çalışın veya bunları tamamen tasarlayın. Bunu yaparken en absürdünden en hayret verici olanına kadar her şeyi listenize dahil edin. Örneğin, kendisi pencere açık uyumayı severken eşi bundan hoşlanmayan birisi, köpeğinin sürekli ayakkabılarını kemirdiği bir kadın, yüksek sesle müzik çalan bir kapı komşusu, başkasının hakkında başlattığı kötü bir dedikodu yüzünden işini kaybeden bir adam, istemediği bir yönetici pozisyonuna atanmak üzere olan bir kadın, tehlikeli bir hortumdan bir okul dolusu çocuğu kurtarmak zorunda olan birisi... Listeniz böyle uzar giderken sorunların sonuca ulaşmadan önce nasıl daha da kötüleşebileceğinin yollarını not edin.

2. Listenizden bir tanesini seçin ve bunu kısa bir hikâyede kullanın. Hikâyenin sonunda gerilimi, mutlu, hüzünlü veya ihtiraslı bir şekilde sonuçlandırmadan önce gerilimi en azından iki veya üç sefer yükselttiğinizden emin olun. Eğer gerilimi anlamakta zorluk çekiyorsanız, buna karakterinizin gözüyle bakmayı deneyebilirsiniz. Örneğin, Septimus özgür bir insan olmak istiyor. Doktor Bradshaw'un teşhisi bu arzuyu tehlikeye sokuyor. Merdivenlerden onu almak için gelen birisinin ayak seslerini duymak Septimus için özgürlüğünü tamamen kaybedeceği an olarak görünebilir.
3. Karakterler ve gerilim birbirlerinden ayrılmayacak kadar iç içedir. Bu prensibin uygulamada nasıl oldu-

ğunu görmek için farklı iki karakterin aynı durumda ne yapacağını düşünerek hikâyenizi oluşturun.

a. Baba, çocuğuna deniz fenerine gidilmeyeceğini söyledi. Aşağıdaki seçeneklerden iki karakter belirleyerek, tepkilerinin nasıl değiştiğini gösteren bir sahne yazın.

   I. Deniz fenerine gitmeyi hayal eden küçük bir erkek çocuk

   II. Teknelerden korkan küçük bir kız çocuk

   III. Erkek arkadaşıyla kalmayı tercih eden bir genç kız

   IV. Babasından nefret eden genç bir erkek

b. Talibine onunla evlenmek istemediğini söyleyen bir kadın. Adam yaşlı bir botanist, tehlikeli bir öğrenci, afyon içicisi bir şair veya yakışıklı bir genç olabilir. Aynı gerilimi kullanarak iki skeç yazın; aynı kadın fakat her iki skeçte farklı karakterde bir erkekle.

4. Dramatik bir şekilde birbiriyle çelişen arzuları olan iki arkadaş hakkında bir sahne yazın. Bize gerilimi hissettirin fakat karakterleri bu konu üzerinde açık bir şekilde tartıştırmayın. Bunu okuyucuya sunma yöntemine örnek teşkil etmesi açısından *Madam Dalloway*'deki Elizabeth ve Bayan Kilman'nın birlikte çay içtikleri sahneye bakabilirsiniz.

KARAKTER

Woolf'un romanları, karakterlerindeki derin karmaşa nedeniyle güçlüdür. Onun zengin karakterler yazmak için kullandığı teknikler şunlardır:

İç Ses: Woolf, karakterlerinin zengin iç dünyalarını ifşa eder; onların düşüncelerini, anılarını, korkularını ve aşklarını okuyucuya anlatır. Günlüğüne, "karakterlerimin arkasındaki güzellikleri keşfediyorum, bence bu tam da istediğim şeyi veriyor; insanlık, mizah ve bilinçaltı" diye yazıyor. Örneğin, Bayan Ramsay deniz fenerine yolculuk için havanın iyi olacağını söylüyor ve biz de onun düşüncelerinin seline kapılıyoruz. Bayan Ramsay'in ertesi gün deniz fenerine götüreceği oğlunun ve bekçinin duygularını, hayatlarının darlığını hayal etmeye sevk eden çorapları örmeyi bitirmekten endişe duyduğunu fark ediyoruz. Yine aynı düşünce, Bayan Ramsay kendini bir fırtınanın gelip onları götüreceğine ikna edene kadar gelişiyor. Ve yine aynı düşünce, Bayan Ramsay kızına deniz feneri bekçisi için bir şeyler yapmaları gerektiğini söyleyene kadar kafasında girdap gibi dönüp duruyor.

Tasvirler: Genellikle Woolf'un romanlarında bir karakterin nasıl göründüğünü başka bir karakterin onun için yaptığı yorumdan dolayı biliyoruz. Örneğin, Ramsay'in "Rum, düz saçlı ve mavi gözlü" olduğunu biliyoruz çünkü arkadaşı William Bankes, onu böyle tarif ediyor. Lily Briscoe'nin "Japon gözler"ini biliyoruz çünkü Bayan Ramsay onu böyle tarif ediyor.

Eylemler: Bazen bir karakterin ne yaptığı onun sözlerinden daha çok şey ifade eder. Örneğin, *Madam Dalloway'de* Sally Seton, kır evine gitmek için broşunu rehine veriyor, yarı çıplak bir şekilde koşarak bahçede Clarissa'yı öpüyor. Okuyucu bu hareketlerden, Sally'nin toplumun beklentilerini hiç dikkate almayan, özgür bir kişiliğe sahip olduğunu anlıyor. Gerçek şu ki, daha sonra zengin bir erkek ile evlenip beş çocuk sahibi oluyor; bu onun karakterine yeni bir boyut ekliyor.

Mekânlar: Bir karakterin odasının nasıl göründüğü bize onun hakkında bir çok bilgi verir. *Jacob'un Odası* romanında, Jacob'un üniversite odasındaki fotoğraflar, bir pipo, sayfalarında gelincik resimleri basılı bir Yunanca sözlük, eski püskü bir terlik görüyoruz. Ramsayler'in *Deniz Feneri* romanındaki sahil evi kırık dökük bir yer: duvar kağıtları kabarmış; etrafta yer yer kum, yosun ve deniz kabuğu var.

Başkalarının Düşünceleri: Başkasının bir karakter hakkında söyledikleri veya düşündükleri, o karaktere boyut ve derinlik katmaya yardım eder. Örneğin, savaştan önce Septimus'un patronu onun sadece yetenekli birisi olduğunu düşünmekle kalmıyor aynı zamanda şirkette yüksek bir pozisyona ulaşmasını umuyordu. William Bankes, Bay Ramsay'in anne tavuğun yavrularını koruduğunu belirtmesini hatırlıyor. Bankes, bunun Bay Ramsey'in "mütevazi şeylere sempati"sini gösterdiğine inanıyor. Bu Ramsay'in çocuklarının babaları hakkında anlamayacakları aslında karmaşık bir adam olan Ramsay için önemli bir ayrıntı.

1. Birlikte bir şeyler yapan bir anne-kız veya baba-oğul hakkında bir skeç yazın. Onların birbirleriyle etkileşimleri boyunca sahip oldukları düşüncelerini, bu insanların kimler olduğunu ve onların birbirleriyle ilişkilerinin nasıl olduğunu göstermek için vurgulayın.
2. Anlatıcının karakterleriniz hakkında objektif tanımları yerine okuyucuların, birisinin fiziksel görünüşünü sadece başka bir karakterin onun hakkında yaptığı gözlem sonucunda öğrendiği bir hikâye yazın.
3. Yazmakta olduğunuz bir esere, ana karakterin kişiliği, değerleri ve geçmişi hakkında bildiklerimize yeni bir boyut eklemek için diğer karakterlerin gözlemlerini veya anılarını ekleyin.
4. Karakter geliştirmeyi bir nitelikler listesi oluşturarak uygulayın; örneğin: gamsız, spontane, telaşlı, cimri, bağımsız, düşünceli ve huysuz. Her bir nitelik için bunu gösteren üç eylem oluşturun. Örneğin, bahşiş bırakmayan, bütün kış boyunca termostatı (ısıtıcıyı) elli iki derecede tutan, her gün aynı kıyafeti giyen açgözlü bir karakter. Bu sizin için "tasvirlerle anlatma" prensibini uygulamak için güzel bir alıştırma olabilir.
5. İki karakteri olan bir skeç yazın. Her karakter yukarıdaki listedeki niteliklerden birine sahip olsun. Niteliklerin ne olduğunu bize söylemeden, yaptıklarının bunu açığa çıkarmasını sağlayın.
6. Karakterleri karmaşık ve daha gerçekçi yapan diğer

bir unsur da zıtlıklardır. Bir karakterin söylediklerinin yaptıklarıyla çeliştiği bir skeç yazın.

7. Woolf, *Madam Dalloway*'in ilk taslağını yazarken hüsrana uğramıştı çünkü ana karakteri olan Clarissa Dalloway'i şöyle ya da böyle "gösterişli" biri olarak tasarlamıştı. Bu problemi gidermek için Clarissa'ya mahrum olduğunu hissettiği derinliği kazandıracak anıları kaleme aldı. Duygusal olarak zayıf veya tek boyutlu bir kişiliğe sahip bir karakteri olan bir hikâye düşünün ve ana karakter için anılar türetin. Anılar, bir karaktere karmaşıklık ekleyeceği için başka değişiklikler de yapmayı düşünebilirsiniz. Bir kez bu karakter hakkında daha fazla şey anlamaya başladığınızda, karaktere önceden düşünmediğiniz şeyler yaptırdığınızı keşfedebilirsiniz.
8. Skeçte veya yazmakta olduğunuz bir eserde, karakterin kişiliği hakkında beklenmedik bir unsuru ifşa etmek için onun evini veya ofisini tarif edin. Karakterler, onların dolambaçlı işler çeviren, umulmadık vasıflara sahip kişiler olduklarını öğrendiğimizde daha ilginç olurlar, bu yüzden okuyucunun şaşıracağı şeyleri öğrenmesinden korkmayın.
9. Meşhur bir yazar hikâyelerinizden birinde rol alsın. Kendinizi çok saygısız bir şekilde göstererek komik bir etki oluşturun. İlham vermesi için Woolf'un *Orlando* romanındaki Shakespeare'in pejmürde bar kuşu tiplemesine bakın.
10. Ölülerin hayallerini gören bir karakter hakkında bir

skeç yazın. Woolf'un Septimus Warren Smith karakteri için bu durum söz konusu olmasa da kahinin deli olmasına veya ölülerin korkutucu olmasına gerek olmadığını unutmayın.

11. Temel gerilimin kadın karakterinizin farklı bir hayat yaşamaya dair gizli hayalinden kaynaklandığı bir skeç yazın.

12. Bir karakterin, emekçiler, işverenler veya memurlara davranış biçimi onun kişiliği hakkında kitaplar doldurabilir. Karakteriniz hakkında önemli bir hususiyeti ortaya çıkarmak için onun bir memur, uçuş görevlisi, işveren vs. gibi kişilerle karşılıklı ilişkisini tasvir edin.

13. Esrarengiz bir şekilde hikâyenin tam ortasında ana karakterinizin bir erkekten kadına (ya da tam tersi) dönüştüğü bir hikâye yazın. Konunun odak noktası değişim değil, karakterin hayatının kestirilemez bir biçimde nasıl başkalaştığı olsun. Eğlenceli bir örnek için *Orlando*'ya bakın.

14. İlk defa tanışan iki kişi hakkında bir skeç yazın. Onların düşüncelerini verin ve görünüşleri, vücut dilleri, konuşma üslupları, birbirleri hakkındaki varsayımlarını görmemizi sağlayın.

15. Yazmakta olduğunuz bir eserde, yanında taşıdığı kitabın veya sürekli gördüğü rüyanın ne olduğunun açığa çıkmasıyla ana karakterden birisine yeni bir boyut ekleyin.

16. Woolf'un Lily Briscoe karakterinin söylediği gibi

"kararsız veya güçlü bir şekilde iki zıt şeyi aynı anda yapmayı istemek" hem güç hem de zor bir duygudur. İki farklı yönde karar noktasında bölünen bir karakter hakkında skeç yazın.

17. İkincil karakterleri, ana karakterler kadar iyi tanımasak dahi, onlar için de karmaşık durumlar vermeyi kendinize hatırlatın. Yazmakta olduğunuz bir eser için burada anlatılan karakter geliştirme tekniklerinden birkaçını ikincil karakterlerinizi zenginleştirmek için de kullanın. Bu karakterlere örnek olması açısından Charles Tansley veya Bayan Kilman'a bakabilirsiniz.

BAKIŞ AÇISI VE ANLATIM

Woolf, eserlerinde bakış açısıyla oynamayı sever. Örneğin, *Deniz Feneri*'ni düşünün; üçüncü şahıs anlatıcı (karakterler ve eylemler "o" öznesi ile anlatılıyor) varmış gibi görünse de gerçekte bir çok karakterin düşünceleri arasında gidip geliyoruz.

Woolf'un, bazı eserlerinde dar bir bakış açısı olan birinci şahıs anlatıcı kullanması, biz okuyucuların görüşünü kısıtlamaktadır. Örneğin, *Duvardaki İz*'de (The Mark on the Wall) anlatıcı, odasındaki duvarın nasıl lekelendiğini bulmaya çalışıyor. Roman, duvardaki lekeyi tanımlamaya çalışırken mütemadiyen birçok teğet anlatıcının düşüncelerini takip ediyor. Hikâyenin sonuna gelmeden duvardakinin gerçekte bir leke değil, salyangoz olduğunu keşfediyoruz. Woolf, masalcı gibi kendi rolü üzerine yorum yaparak

araya giren anlatıcılar da kullanırdı. Konusunu takip edemeyen ve azıcıkta olsa ahlaksız bir şeylerin olduğundan şüphelendiğinde hikâyeyi anlatmaktan çekinmeyen biyografi yazarı-anlatıcı ile *Orlando*'da bu tekniği kullanarak büyük zevk aldı.

1. Ana unsuru anlamadığı, onun hakkında kasten yanlış yönlendirdiği için veya sadece yanlış bilgiye sahip olduğu için bir olayı doğru yorumlayamayan birinci şahıs anlatıcısıyla ilgili bir skeç yazın. Anlatıcının, en son cümlede gerçeği anlamasını sağlayın, örnek için *Duvardaki İz*'e bakın.
2. Woolf, komedi romanı *Orlando*'da anlatıcı ukala bir biyografi yazarı karakteri oluşturmuştur. *Orlando*'nun hayatını doğru bir şekilde anlatmakta sürekli sorun yaşayan –hatta bir keresinde gizemli bir şekilde kadına dönüşen- anlatıcı, *Orlando*'nun hayatında bazen gerçekleri neden söyleyemediğini okuyucuya açıklamakta veya biyografi sanatının neden böyle zor olduğunu anlatmaktadır. Araya giren anlatıcının sınırlarını anlamak için, hikâyesini anlatamaması üzerine sürekli yorum yapan bir anlatıcı kullandığınız bir skeç yazın. İsterseniz anlatıcınız, bu belli hikâyeyi anlatmanın neden bu kadar zor olduğunu direk olarak okuyucuya açıklasın. Bu tekniğin özellikle komik unsurlar eklemede etkili olduğunu unutmayın.
3. Çeşitli karakterlerin düşüncelerini ortaya çıkaran üçüncü şahıs anlatıcıyı tecrübe etmenin bir yolu, basit diyalog dizini ile başlamaktır. Örneğin, eğer *De-*

niz Feneri'nin ilk birkaç sayfasını çıkarıp karakterlerin diyaloglarını bırakırsak, eser şu şekilde olacaktır:

> "Evet, elbette, eğer yarın hava güzel olursa. Ama sabah kargalarla birlikte ayakta olmalısın" dedi Bayan Ramsay.
>
> "Fakat hava iyi olmayacak" diye karşılık verdi Bay Ramsay.
>
> Bayan Ramsay sabırsız bir şekilde örgüsünü örerken "yine de iyi olabilir –ben iyi olacağını umuyorum" diye tekrarladı.
>
> Charles Tansley, cılız parmaklarını uzatarak "Bu batıdan esecek rüzgârlara bağlı" dedi.
>
> Bayan Ramsay "Saçmalık" diye söylendi.
>
> "Yarın deniz fenerine ayak basan olmayacak" dedi ve ellerini şaklatarak ekledi, "deniz fenerine giden olmayacak, James."
>
> Oğlunun saçını sıvazlarken "Belki yarın kalktığında güneşin parladığını ve kuşların şakıdığını göreceksin" diye karşı çıktı Bayan Ramsay. "Belki de yarın hava güzel olacak."

Bu sahnede daha doğrusu diyalogların arasında ne "yaşandı". İşte burada Woolf, her karakterin düşüncelerini, anılarını, duygularını ve beklentilerini keşfe çıkıyor. Bu tür "satır arası yazılarını" tecrübe edin. Bir anlaşmazlık yaşayan iki karakter arasında her karakterin üç-beş satır konuştuğu bir diyalog yazın. Bu diyalogu bitirdikten sonra, sohbetteki her satırdan

sonra, karakterin konuşurken düşündüklerini, hissettiklerini ve hatırladıklarını gösteren bir veya iki paragraf yazın.

4. Mutsuz bir kadın hakkında bir skeç yazın. Öncelikle bu kadını sevmeyen birinin bakış açısından onu anlatın, daha sonra onun iç dünyasını görmemizi sağlayın. Size yol göstermesi için *Deniz Feneri*'ndeki Charles Tansley ve *Madam Dalloway*'deki Bayan Kilman gibi karakterleri inceleyebilirsiniz.
5. Eğer aile, okul komitesi veya takım gibi bir sosyal grup hakkında yazıyorsanız, gruptakilerin kendileri hakkında fark etmedikleri özelliklerini açığa çıkaran bir yabancının bakış açısını yazınızda bir araya getirmeye çalışın.
6. Diğerlerinin bakış açısından yazmak için öncelikle onlar gibi düşünebilmelisiniz. Onların ne tür kelimeler kullanacaklarını, ne tür tasaları ve kaygılarının olduğunu, hangi anıların onlar için hala canlı olduğunu düşünebilmelisiniz. Bunu uygulamak için, kendinizden daha genç veya daha yaşlı veya karşı cinsteki birinin bakış açısından bir skeç yazın.

ZAMAN VE MEKÂN

Woolf'un zaman ve mekânları karakterlere damgasını vurmaktadır. Londra, Clarissa Dalloway'e yaşam kaynağının bir parçası gibi heyecan veren göz kamaştırıcı bir yerdir. Denizin ritmi ve deniz fenerinin düzenli nöbetleri Bayan Ramsay'in düşünceleri için bir ahenk oluşturmaktadır.

Woolf, sadece mekânların inandırıcı tasvirlerini yapmakla kalmaz ayrıca bu mekanları karakterlerin düşünceleri ve mizaçlarına göre şekillendirirdi.

1. Etrafınızda yaşayan iki karakter için bir skeç yazın. Bunlardan biri yaşadığı şehri seviyor, diğeri de nefret ediyor olsun. Her ikisine de farklı bir rota verin, fakat onların gezintileri yaşamış olduğunuz şehirdeki gerçek sokaklarda olsun. İki karakter arasında sırayı takip edin ve hedeflerine yaklaşırken düşüncelerinin neler olduğunu yansıtın.

DİYALOG

Woolf'un romanlarıyla ilgili en dikkat çekici özellik insanların söyledikleri "önemsiz" şeylerin aslında düşündükleri ve hissettiklerinin derinlik ve gücünü yansıtmakta olduğudur.

Bununla beraber Woolf, her ne kadar diyalogları kullanıyor olsa da bunu gerilimi işlemek ve karakteri ortaya çıkarmak için yapmaktadır. Bayan Ramsay ve Tansley deniz fenerine seyahat konusunda aynı fikirde değildir; onların diyalogları sadece havanın nasıl olacağı konusunda değildir hayata bakışları da tamamen birbirlerinden farklıdır. Keza, Bay Ramsay'in duygu patlamaları karamsarlığını ortaya çıkarmaktadır, özellikle onun "Hepimiz yalnız ölüyoruz" ifadesi.

1. Yazmakta olduğunuz bir eserden diyalogları yüksek sesle okuyun. Sesli olarak okunduğunuzda nasıl bir etkiye sahip? Karakterlerinize insanların gerçekte birbiriyle konuşurken kullandığı kelimeleri söyletti-

niz mi? Eğer sözü fazla uzatan biri olduğunuzu fark ettiyseniz, kendinizi kontrol edin ve diyaloglarınızı azaltın. Tam cümleler yerine kesik cümleler kullanın. Karakterleriniz için mümkün olduğu kadar doğal bir ton yakalamak için kendinizle adeta yarışın.

2. Woolf, yazarlara sadece karakterlerin bir şey söylemesinin zorunlu olduğu durumlarda diyalog kullanmalarını tavsiye etmiştir. Woolf'un tavsiyesine göre yazmakta olduğunuz eserin diyaloglarını analiz ederek eserinizi gözden geçirin. Her cümlenin gerçekten gerekli olup olmadığını kendinize sorun. Her durumda, karakter hakkında önemli bir şeyi belirtmeyen, "merhaba, nasılsın, iyiyim" diyalogları çıkarılabilir. Kendinize karakterin ağzından çıkan her kelimenin kişiliği ortaya çıkarmak, gerilim yaratmak, bilgi sağlamak veya hikâyeyi daha ileriye taşımak gibi bir sonucunun olması gerektiğini hatırlatın.
3. Hikâyelerdeki karakterlerin, gerçek hayattaki insanlar gibi olduğunu asla unutmayın. Hiçbir zaman karakterlerin neyi ima ettiklerini anlatmayın ve hiçbir zaman onların kafasındaki düşünceyi açıklamayın. Bir diyalogun altında nasıl harikulade bir mana saklı olduğunun en güzel örneğini görmek için, *Deniz Feneri*'nin *Pencere* bölümünün son birkaç sayfasına göz atın. Öyle ki bu diyalog dışardan sanki bir şey söylüyormuş gibi görünse de gerçekte diyalogun altında tamamen farklı bir mesele anlatılmaktadır. Uzun yıllardır evli olan Bay ve Bayan Ramsay arasındaki sohbet ilk bakışta sıradan geliyor, fakat bu

diyalogun altmetnini –bu karakterlerin evliliği ve aşkları üzerine olan cümleler- özellikle Bayan Ramsay'in son sözleri sadece onların daha önceki anlaşmazlığını çözmekle kalmadığı gibi, ayrıca onun kocasına olan aşkını dile getirdiği sahneyle güçlü bir etki bırakıyor.

4. Karakterin kelime seçme veya ifade etme tarzı o kişinin geçmişi, eğitimi, yaşı ve doğum yeri hakkında bilgi verir. Farklı şekilde konuşan iki karakter –belki de bunların yaşları veya yaşadıkları bölgeler farklı olabilir- arasında geçen bir konuşma yazın. Sohbet boyunca her karakterin özel sesini değiştirmeden koruyun.
5. Eskiden birbirine aşık olan iki insan arasında geçen bir diyalog yazın. Konuşurlarken, birbirlerinin değiştiği veya yıllara rağmen hala aynı kaldıklarını gözlemlemelerini sağlayın. Beklenmedik duygularla onları şaşırtın. En azından karakterlerden birisi gerçek duygularını gizlemek için yalana başvursun.

HATIRAT NOTLARI

HATIRAT

Woolf, hatırat okumayı severdi. İnsanların hayatlarındaki günlük ayrıntılar onun hoşuna giderdi: ne yediler, nasıl çalıştılar, kimi sevdiler. Ancak sadece olaylar ve icrasından bahsederken "olayların kimin başına geldiğini" belirtmeyen birçok hatırat yazısının başarısız olduğunu düşünürdü. Woolf'un ilgilendiği şey ise bu olayların kimin başına geldiğiydi. O, okuyucunun, karakter ve kişilik için hayat hikâyeleri okuduğuna inanırdı. Woolf kendi *Geçmişin Bir Skeci* günlüğünde sadece hayatındaki olayları anlatmaz ayrıca bu olayların onun karakterinin nasıl şekillendirdiğini de düşünürdü.

1. Woolf, ikinci anısının –sahile çarpan dalgaların sesi– onun için en önemlisi olduğunu söylüyor. En önemli anıdan ne anladığınızı tanımlayın ve bunun hakkında otobiyografik bir skeç yazın. Bu ilk anınız hakkında enine boyuna düşündüğünüzü ortaya koymayı unutmayın. Bu olay sizin için ne anlam ifade ediyor? Sizin kişiliğini nasıl şekillendirdi?
2. Woolf, okuyucularına *Geçmişin Bir Skeci* eserinde güçlü bir kişilik izlenimi verirken, geçmişteki anılarını şimdi yaptıklarıyla iç içe sarmıştır. Örneğin, bahçeye adımını atmasıyla, çocukluğunda Aziz Ives'i

ziyaret ettiğini hatırlıyor. Kendisini yazar olmaya neyin ittiğini düşünürken, okumakta olduğu romanın yazarı, Dickens'ın sorusunu dile getiriyor. Hayatınızdaki önemli bir olay veya evre ile ilgili kısa bir anı yazın fakat hikâyenizi her zaman şimdiki ana bağlı tutun. Örnek için *Geçmişin Bir Skeci*'ne bakın.

3. *Hatıralar* adlı başka bir otobiyografik parçada, Woolf biyografisini anıları ile harmanlayarak sunmaktadır. Bu parça yeğenine hitaben yazılmış, görünüşte onun annesi ve Woolf'un kız kardeşi Vanessa Bell'le ilgili bir biyografidir. Woolf, Vanessa'yla ilgili çocukluk anılarını tarihlerle kaydetmekte ve kendi çocukluklarının detaylarını vermektedir. Kız veya erkek yeğeninize hitaben onların anne-babasıyla olan çocukluk anılarınızı anlatan bir yazı yazın.
4. Hepimizin güzel dönemleri oldu; bunlar özellikle bir şeylerin arayışı içinde olduğumuz zamanlar olabilir: arı yetiştiriciliği, at koşuculuğu, pul koleksiyonu. Woolf, *Kütüphanede Saatler*'de (Hours in a Library) raflar dolusu klasikleri okuyup bitirdiği "güzel dönemi" hatırlıyor. Sadece bir aktivite için büyük bir heyecan duymakla kalmayın ayrıca bu tutkunun hayatınızı nasıl değiştirdiğini anlatın. Düşünün ki bu dönemin hem nasıl başladığını hem de nasıl bittiğini aktarıyorsunuz.
5. Woolf, İngiliz yazar Thomas de Quincey'e (*Bir Afyon İçicisinin İtirafları,* 'Confessions of an Opium Ea-

ter') büyük hayranlık duyardı çünkü o "bir insanın hayatındaki kronolojik bir şekilde düzenlenmiş olağan gerçekleri sıralama gereği duymamıştır". Hayatınızdaki yüzleşmediğiniz "kaçınılmaz gerçekler"iniz hakkında otobiyografik bir deneme yazın ve özellikle dramatik olan anılarınızı kaleme alın. Üslubun akıcı ve etkileyici olmasını detayları ortaya çıkararak sağlayabilirsiniz.

6. Bir hatıratında Woolf, annesinden şöyle bahsetmektedir: "Herkesin hayatında son derece önemli bir rolü olmasına rağmen varlığı hissedilmeyen insanlardan birisiydi". Sizin sahne arkasından hayatınıza etki eden kim? Bu kişiyi hatırlatan bir anı yazın. Bu kişi sizin kimliğinizi iyi veya kötü anlamda nasıl şekillendirdi ve sizin tutumunuz nasıldı. Bu insanı okuyucu için hayata getirin: bize yaşayan ve nefes alan bir insan gösterin.

7. *Wilfrid Ewart'ın Hayatı ve Son Sözleri*'ni (The Life and Last Words of Wilfrid Ewart) gözden geçirirken Woolf, bu kitabı "esasen olgunlaşma sanatı süresince edinilmiş tecrübelerin kaydı" diye tarif ediyor. Büyüme sürecindeki tecrübeleriniz açısından çocukluğunuzu yeniden düşünün. Kendinizi çocukluğunuzun sanatçısı olarak hayal edin, okurunuzu büyümenin bir seri tesadüften ziyade bir sanat eseri olduğuna ikna ettiğiniz bir deneme yazın.

BİYOGRAFİ

Biyografi, Woolf'un aldığı nefesin bir parçasıdır. Babası *Ulusal Biyografi Sözlüğü*'nün (Dictionary of National Biography) geliştirilmiş baskısının editörü ve yakın arkadaşı Lytton Strachey ise biyografi türünü *Seçkin Victorianlar* (Emminent Victorians) eseri ile yeniden tanımlayan kişidir. Woolf, arkadaşı eleştirmen Roger Fry hakkında yazdığı kitap ve kurmaca biyografi eserleri, *Flush* ve *Orlando* ile kendisini biyografi alanında da denedi.

Fakat Woolf, bu türle asla tatmin olmadı. Bunun başarılı bir çok olaya odaklanarak kişinin iç dünyasına dair hiçbir fikir vermemenin çok kolay düşülebilecek bir tuzak olduğunu düşünürdü. Ve elbette, bir biyografi yazarı ne kadar kelime kullanırsa kullansın bir karakterin derinliği ve akıcılığını yakalama olasılığı neredeyse imkansızdır – bu tür bir durum ancak kurgusal metinlerde mümkün olabilir.. Keza Woolf biyografi okumayı severdi ve biyografi yazmak için çoğunlukla yenilikçi bir yol denemeyi düşünürdü. .

1. Woolf, kendi çağının biyografi yazarlara, kişinin ses tonu, kafasını çevirişi, konuşurken yakalanan kimi küçük deyimler ve anekdotların gözlemci bir göze karakter ve derinliği hakkında yeterince ipuçları vereceğini söylerdi. Hikâyenizin öznesini kimi kişisel özellik ve mimiklerle canlandırmayı denediğiniz bir veya iki paragraftan uzun olmayacak şekilde kısa biyografik skeçler yazın. Karakterinizin okurun gözünde canlandırması için vücut dili, mimikler, ses tonu ve ayırt edici ifadeler kullanın.

2. "Sıradan" olarak adlandırdığı hayatlar Woolf'u büyülerdi: meşhur olmayan veya olağanüstü işler başarmamış olan insanların hayat hikâyeleri. Örneğin, *Hayatın Kendisi*'nde (Life Itself), "özelde hiçbir şey olmayan" James Woodforde isimli birisinin biyografik kaydını tutmuştur. Woolf, birkaç sayfada onun sıradan hayatından küçük detaylar verir: günlük olaylar hakkındaki bakış açısı, yeğeniyle olan ailevi bir kavgası, eski bir aşk, üniversiteden birisiyle arkadaşlığı ve benzeri gibi. Tanıdığınız bir kişi hakkında küçük bir biyografi yazın: yaşlı bir aile üyesi (hala-teyze, amca-dayı veya büyükanne-büyükbaba) bu alıştırmayı yapmak için uygundur. Bu kişi meşhur olmamalı ve mümkün olduğunca sıradan olmalı. Gördüğünüz kadarıyla bu kişinin hayatından onun kişiliğini ortaya çıkaran küçük fakat önemli olaylar seçin. Hedef başarıları yüceltmek değil, sıradan bir yaşantıyı kullanarak karakteri ortaya çıkarmak.
3. Sizi bir biyografik skeç yazmaya hazırlaması için hayranlık duyduğunuz bir yazarın yayınlanmış mektuplarını okuyun. Okurken, karakterinizin kişiliğini ortaya çıkaracağını hissettiğiniz önemli olay ve ayrıntıları not alın. Daha sonra bu kişiyi tanıdığınız kadarıyla biyografik bir deneme yazın. Yazıya her şeyi dahil edemeyeceğinizi hatırlayın. Araştırdığınız ve nasıl şekillendireceğinizi belirlediğiniz materyalleri analiz edin. Asıl ustalık neyin ön plana getirileceğini, neyin arka planda bırakılacağını ve neyin gerçeği bozmadan tamamen çıkarılacağını öngörebilmektir.

4. Suçsuz yere iftira atılmış birisi hakkında biyografik bir deneme yazın. Araştırmanızı yapın ve karakterin karmaşasını ve içinde bulunduğu durumun zorluğunu ortaya koyan bir portresini oluşturun. Nüktedan bir örnek için Woolf'un *Eliza ve Stern* eserine bakabilirsiniz.
5. Woolf'un *Orlando*'da yaptığı gibi kurmaca bir biyografi yazın. Tanıdığınız birisini seçin ve onun için yeni bir hayat uydurun. *Orlando*'da Woolf, arkadaşı Vita Sackville-West için gizemli bir şekilde kadına dönüşen ve üç yüz yıl yaşayan genç İngiliz asilzadesi karakterini tasarlamıştı. Kurmaca biyografiniz, dilediğiniz kadar fantastik olabilir fakat yer, zaman ve oluşturulan karakterin fiziksel özellikleri farklı olsa da tanıdığınız kişinin asıl doğası ile örtüşmesini sağlayın.

DENEME

Woolf'un denemeleri büyülüdür. Keskin ve zekice olan denemelerinden hassas konular hakkında olanlara kadar, tüm denemeleri, Woolf'un mizah anlayışını ve zekasını tam olarak anlamak için en iyi referanslardır.

Woolf, deneme sanatı hakkında temel bir niteliği ayırt eder: deneme tat vermelidir. Elbette biçimin doğruluğu esas olandır; fikirlerin berraklığı da. Maharetle bir araya getirilmiş olsa da, zorlama bir yazı etkisi bırakmamalıdır. Okuma eylemi hayatın yoğun olarak hissedildiği deneyim-

lerden birisi olmalıdır. Woolf, tarzın ve konunun çok fazla değişkenlik gösterebileceğini ancak yine de her denemenin "kesin, gerçekçi ve iyi planlanmış" olması gerektiğine de inanırdı.

Woolf yazılarının bu yüksek standarda uygun olmasını sağlamıştır. Eşinin aktardığına göre, yayınlamaya göndermeden önce beş veya altı defa gözden geçirip düzeltmesi Woolf için olağan bir çalışmaydı. Kabul edilmeden önce her ritmin, metaforun, düşüncenin yerinde olup olmadığı konusunda test edilmesi gerektiğine inanırdı.

1. Woolf'a göre yüzyılları aşarak gelen büyük deneme yazarlarının eserlerinin ortak bir özellikleri vardı: "ateşli fikir"ler. Çünkü bu yazarlar bir şeye şiddetli bir şekilde inanıyor veya bu konuda fikir sahibi olduklarında sadece kendi zamanları için değil tüm zamanlara hitaben yazıyorlardı. Neye ateşli bir şekilde inanırsınız? Bir deneme yazısını, son derece net bir şekilde anladığınız bir düşünceye derinlemesine dayandırın. Dikkat edin, Woolf azarlamaya ve nutuk çekmeye karşı uyarıda bulunmaktadır.
2. Woolf, Max Beerbohm'un deneme sanatına en büyük katkısının yazıya kişisellik katması olduğunu düşünür. Woolf'a göre Beerbohm yazılarında direk olarak okuyucu ile konuşuyor gibidir. Woolf'un gözlemine göre yazar ne nutuk çekme meraklısı ne de dogmatikti; "salt ve dosdoğru kendisiydi". Kişiliğinizi deneme yazınıza aktarıp aktaramayacağınızı görün. Denemede, okurla sanki tanışıyormuşsunuz gi-

bi samimi bir şekilde konuşun. Dostane, yakın ve kişisel bir ses yaratın.

3. Woolf, okurda heyecan uyandırmak için metafor ve teşbihleri çok iyi kullanmıştır. Örneğin, kişinin yazısını fazlaca süsleme eğilimi, Woolf'a göre "kelimeleri, yılbaşı ağacı üzerinde bir gece parlayan ancak ertesi gün tozlu duran dallarda ağdalaştırır". Daha sonra ise "bize konuşma sesinin doğal zenginliği ile değil de, kalabalığa rüzgarlı bir günde megafon ile bağıran bir adamın sesi gibi sahte, zayıf, tekrarcılık ve yapmacıklıkla dolu gelen" deneme yazarlarından bahseder. Yazmış olduğunuz denemelere bakın; düşüncelerinize daha çok hakim olmanıza yardım edecek metafor ve benzetmeler bulmaya çalışın.
4. Denemelerde insanları anlatırken, kesin ve yoğun tasvirler kullanmak önemlidir. Örneğin, *Kendine Ait Bir Oda*'da, Woolf, kütüphaneye girişini engelleyen mübaşir hakkında birçok çağrışım yapan detayı tek bir cümleye sıkıştırmaktadır: "Adeta bir koruyucu melek gibi, beyaz kanatlar yerine siyah peleriniyle yolu kapatarak, beraberinde üniversiteden birisi ya da giriş izni olmadıkça kadınların kütüphaneye girmelerinin yasak olduğunu tatlı sesiyle üzgün bir şekilde belirtti." Tek bir karakter tarifini bir cümlede yazmayı deneyin. Woolf'un yöntemini izleyin ve fiziksel tanım, benzetme, mimik ve sesi kullanarak mümkün olduğu kadar yoğun bir şekilde karaktere vakıf olun.

5. Woolf, savaşı engellemenin yolları hakkındaki uzun denemesi, *Üç Gine*'de (Three Guinea) kendisine postayla ulaşan İspanya İç Savaşından korkunç fotoğrafları tarif etmektedir. Yazı boyunca, savı için bir tür mihenk taşı olan resimleri değerlendirmektedir. Duygusal ilham kaynağı bir resim olan deneme yazın. Denemenin birçok yerinde fotoğrafı konu edinerek fikirleriniz için bir zemin oluşturun.
6. Gerçek ve kurmaca eserlerde tek bir satır dahi güçlü bir etki yaratabilir. Örneğin, Londra Zoolojik Bahçeleri'ndeki yeni akvaryum hakkındaki bir paragrafta, Woolf şöyle der: "Mappin sıra evlerinin altında çöken sessiz ve karanlık bir apartmanda yeşilimsi bir ışığın dikdörtgen çerçevesi içinde som balığı, lüfer, kabus balığı, çevik balığı, burgu gibi yana yatan balıklar, çorba kaseleri gibi yuvarlak ve beyaz balıklar kendi etrafında durmadan dönüyor." Ziyaret ettiğiniz bir yer hakkında serbest bir şekilde bir yazı yazın. Daha sonra, yazmayı bitirdiğinizde, sadece esas özellikleri seçin ve tanımınızı sadece bir cümlede biçimlendirin.
7. Asker-şair Rupert Brooke hakkındaki ilk izlenimlerini yazarken, Woolf "ayakları sürekli çıplak gezer, sigarayı ve kasabın etini hiç sevmez, belki geceleri açık havada uyur. Onu aşırı olmakla suçlayabilirsiniz ve Doğa'ya geri dönmenin en az diğer tutumlar kadar havalı olacağına ikna edebilirsiniz, ancak konuşmaya başladığı andan itibaren her ne yaparsa yapsın yetenekli olduğundan şüphe duymayacağınız biri-

dir." Kaderinde sıra dışı işler yapmak olduğunu düşündüğünüz birisi hakkındaki ilk izlenimlerinizi bir deneme yazısında keşfedin.

8. Woolf'un *Sadık Bir Arkadaş Üzerine* (On A Faithful Friend) adlı denemesi gerçekte bir köpeğin ölümüyle ilgilidir. Woolf, köpeğinin kimi özelliklerini kısaca anmış olsa da daha çok insanların evcil hayvanlarına nasıl davrandıklarına dair felsefi soruları araştırmaktadır. Bize köpekler hakkında birçok şey anlatmış olmasıyla birlikte insanoğluyla ilgili birçok ayrıntıyı da açığa çıkarmıştır. Sahibi hakkında bir şeyler keşfetmek için evcil hayvanını kullandığınız birisi hakkında deneme yazın.
9. *Kendine Ait Bir Oda'nın* ilk paragrafında Woolf, "Tüm bunlar üzerine düşünmemi sağlayan olaylar zincirini sizlerin huzurunda mümkün olduğunca bütünüyle ve kısıtlamadan anlatacağım" diye açıklama yapıyor. Hakkında güçlü bir fikre sahip olduğunuz bir kişiyi konu olarak ele alın. Deneme yazınızda, sizi durduğunuz noktaya getiren aşamaları Woolf'un yaptığı gibi tarif edin. Düşünce seyahatinizi okuyucu ile paylaşmak düşüncenizin kendisi kadar önemli.
10. *Kendine Ait Oda'nın* ilk versiyonunda, Woolf Oxbridge'deki pek çok profesörü tanımlıyordu. İnsanları farklı gruplara ayıran bir gerçekçi deneme yazısı yazın. Bowlingci, avcı, Star Trek hayranı, müşteriler, pul koleksiyoncuları, protestocular ve benzeri gibi birçok gruptaki insanları anlatabilirsi-

niz. En azından dört farklı insanı tarif edin, ayrıca bu kişileri bir grubun parçası yapan ortak noktayı teşhis etmeye çalışın.

11. Denemelerinizde kişisel bir ses yaratmakta zorluk çekiyorsanız, bunu bir arkadaşınıza veya tanıdığınıza mektup yazarmış gibi yazmayı deneyebilirsiniz. *Genç Şaire Mektup*'da (A Letter to a Young Poet) Woolf, genç yazarlara, şair olmak isteyen bir arkadaşlarına neşe dolu bir mektup yazmalarını tavsiye ediyor. Sizden daha küçük olan bir kişiye mektup şeklinde bir tavsiye denemesi yazın. Deneme yazısı neşeli fakat konu ciddi olmalı.

12. Hogarth Yayıncılıkta Woolf ve eşi çeşitli konular üzerine birçok kitapçık yazmıştır. Örneğin, Hogarth Mektupları (The Hogarth Letters) serisi, yazarları savlarını mektup tarzında vermeye davet eder. *Günü Gününe Mektuplar* (Day to Day Pamphlets) adındaki diğer bir seri, geleneksel düşünceye meydan okuma amacıyla tartışma ortamı oluşturmak için güncel konular üzerine yazılmıştır. Kendi mektup serinizi yazın. Grubunuzdaki veya sınıfınızdaki arkadaşlarınızdan katkıda bulunmalarını isteyin.

13. Woolf, uzun savaş-karşıtı makalesi, *Üç Gine'yi* hazırlarken, gazete kupürleri ve fotoğraflarıyla dolu bir defter tuttu. Tartışmaya açık konular üzerine savınızı oluşturmanıza yardım edecek bilgileri topladığınız bir defter tutarak kendi makalenizi yazmaya hazırlanın. Woolf'un yaptığı gibi görüşünüze kanıt

oluşturacak yeni hikâyeler, düşünce eserleri, imgeler veya herhangi başka bir bilgiyi toplayabilirsiniz.

14. Modern edebiyat hakkındaki meşhur makalesi, *Bay Bennett ve Bayan Brown*'da (Mr. Bennett and Mrs. Brown), Woolf trende konuşan iki kişiyi tarif ederek bir görüşü örneklendirmektedir. Woolf, sadece onları tarif ederek değil diyalogları kullanarak onların sohbetini işitmemizi sağlar ve sahnedeki insanları adeta canlandırır. Tartışmaya hayat vermek için karakter betimlemeleri ve diyalogu kullanarak makaleniz için bir sahne yazın.

15. *Kendine Ait Bir Oda*'da Woolf, "Kilitli kalmanın ne kadar tatsız bir şey olduğunu ve kilit altında tutulmanın ne kadar kötü olabileceğini düşündüm" şeklinde bir gözlemde bulunuyor. Tecrübe ve gözlemlerinizden detaylar kullanarak kilitli kalmanın mı yoksa kilit altında tutulmanın mı daha kötü olduğunu açıklayın.

16. *Bay Bennett ve Bayan Brown*'da Woolf, "Aralık 1910'da insan karakteri değişti" diye ilanda bulunmaktadır. Woolf, birisinin bu değişimi kitaplarda ve aile ilişkilerinde nasıl fark etmeye başladığını açıklamaktadır. Yaşamınızda dünyanın nasıl değiştiğini bir makalede anlatın. Düşünebildiğiniz kadarıyla kendi tecrübeleriniz, kitaplar, televizyon, tiyatro ve diğer şeylerden örnekler verin. Eğer isterseniz, Woolf gibi iddialı bir cümle ile başlayın.

17. Woolf, kurmaca ve denemeleri odaklanacağı sahne-

leri düşünerek yazdığını onayladı. Mesela bunu erkekler kolejindeki şatafatlı akşam yemeği ile kızlar kolejindeki yetersiz yemeği karşılaştırdığı sahnelerde yaptı. Adaletsizliği gösteren iki ayrıntılı sahneyi kullandığınız bir deneme tasarlayın. Denemenin sonunda okuyucunuzu bu durumu düzeltmek için harekete çağırın.

18. *Kişi Bir Kitabı Nasıl Okumalı?* (How Should One Read A Book?) adlı makalesinde, Woolf okuyucularını kitap zevklerine güvenmeleri için cesaretlendirmekte ve başka birisinin onların okumalarını yönlendirmelerine karşı gelmektedir. Başlığında soru soran bir makale yazın. Daha sonra makalenin içinde beklenmedik ters anlam ve dönüşlerle okuyucunuzla konuşarak bu soruyu cevaplandırın.

19. *Madam Dalloway*'de Clarissa, kızının mürebbiyesi Doris Kilman'dan nefret ediyor. Derin bir nefret hissine düştüğünüz bir deneyiminizi anlatın. Nefret ettiklerimiz bizim hakkımızda ne anlatmaktadır? Nasıl bir dünyada yaşıyoruz? Hakkınızda çok da sevimli olmayan şeyler anlatmanıza neden olsa da dürüst olmaya gayret edin.

Şiir Notları

Virginia Woolf, elbette şair değil bir romancıydı. Bu yüzden şiir hakkında olan bu kısım kitapla alakasız gibi görülebilir. Ancak bu kısmı iki sebepten dolayı kitaba dahil ettim. Birincisi, *şiirsel düzyazı* olarak adlandırılabilecek şekilde, Woolf çok lirik ve şiirsel yazılar kaleme almıştır. Hatta romancı E. M. Forster onun "mümkün olduğunca romana yakın bir şeyler" yazan bir şair olduğunu iddia etmiştir. Woolf şair olarak anılmış olmaktan elbette memnun olmuştur ancak hiçbir zaman bu ünvan için hak iddia etmemiştir. Bir arkadaşına yazdığı mektupta şöyle söylemektedir: "Eğer şiir yazabilseydim, hiç şüphesiz düzyazıyı gönül rahatlığıyla bırakırdım."

Bu kitaba şiir kısmını dahil etmemdeki ikinci sebep ise Woolf'un bu konuda bilgi sahibi olması ve bugün şiir yazımı için faydalı olabilecek gözlemlerde bulunması. Woolf, bir şair olamayacağını çünkü vezin okuyamadığını belirtmiştir. *Genç Bir Şaire Mektup* adlı makalesinde "iambic (bir kısa bir uzun hece ölçüsü) ve Yunan ve Latin vezni" arasındaki farklı söyleyemeyeceğini iddia eder. Fakat Woolf, çağdaş şiire Hogarth Press tarafından basılan eserler yoluyla aşinaydı. T. S. Eliot, onun yakın arkadaşıydı ve W. B. Yeats'ın eserlerine hayrandı. Yine de modern şiire tereddütle yaklaşıyordu. Modern şiirin samimiyetini takdir ederdi fakat alanını çok dar ve tekniğinin çok entelektüel olduğunu düşünürdü. Woolf, arkadaşına *Genç Bir Şaire*

Mektup'ta modern şiir hakkındaki eleştirilerini çerçevelemiş ve şairleri kendileri ve dünyayla etkileşime girmeye çağırmıştır.

BAŞLANGIÇ

1. Woolf, yeğenine bir şair "defterinde gün batımının tüm renklerini doğru olarak almaya çalışan titiz bir karakter olmalıdır" diye tavsiyede bulunmaktadır. Titiz kişi pek çok ufak detayla uğraşır. Büyük temalar ve güçlü duygulara değil ayrıntılara odaklanarak görmüş olduğunuz güzellikler üzerine bir yazı yazın.
2. Eğer şiire nasıl başlayacağınızı bilmiyorsanız kısa kıtalarla yazmayı deneyin. Örneğin, bir Woolf romanının herhangi bir sayfasını açın. Kulağınıza hoş gelen bir kelimeyi alın ve bunu şiirinizin ilk mısrası için kullanın. Şiirin kitap ile ilgili olmasına gerek yoktur; olmamalıdır. İleriki aşamalarda neler olacağını düşünmeyin, yaratıcılığınıza güvenin ve sizi nereye götüreceğini görün.
3. Defterinizde bir soru listesi tutmaya başlayın. "Fluffy'nin kedisinin tasmasına ne oldu?"dan başlayarak "ilahi varlığın doğası nedir?" sorusuna kadar her türlü soruyu yazın. Bir yazı alıştırmasına ihtiyaç duyduğunuzda veya ilham alacağınız bir şey olmadığında bu listeden bir soru alın ve şiirinizle cevaplandırın. Kendinizi aynı soruyu, her seferinde yeni cevaplar üretmek kaydıyla, iki, üç hatta dört kere veya daha fazla cevaplamakta özgür hissedin. Verilen ce-

vaplar bazen sakin ve samimi, bazen inanılmaz derecede müthiş veya gülünç, bir başka seferinde ciddi ve entelektüel veya kapsamlı ve duygusal olabilir.

4. Şiir yazmaya üç nedenle başlayın –bunlar pratik olandan şiirsel olana doğru sıralanabilir- ve birisinin neden bir eylemi üstlenip üstlenmediğini açıklayın. Her satıra "bu yüzden" ve "çünkü" ile başlayın. Örneğin, "çünkü vakit çok geçti/çünkü o iliklerine kadar ıslanmıştı/çünkü hiç kimse bir şey fark etmedi..." Tekrarlamanın başlangıçlarınız için nasıl bir yoğunluk ve ritim oluşturduğunu hissedin. Uygun düştüğü yerlerde kullanacağınız tekrarlamalarla şiirin kendi rotasını takip etmesini sağlayın. Düzyazı örneği için Woolf'un *Bir Özet* (A Summing Up) başlıklı kısa hikâyesinin akışına bakın.
5. Temel bir metafor bulmak, şiire güç verir. Modern hayat için on tane olası metafor yazın. Örneğin, hayat, on milyon parçadan oluşan bir yapbozdur; hayat, belirsiz bir yolda ite-kaka ilerleyen çürük bir el arabasıdır. Listenize göz gezdirin ve en iyi soruyu seçin ve bunu şiirinize başlamak için kullanın. Şiirinizin sonuna kadar metaforu geliştirin. (Yapbozun tüm bu parçalarına ne oldu? El arabası yolda saplanıp kalıyor veya bir tekerleğini kaybediyor mu?) Düzyazıya harika bir örnek için, *Duvardaki İz*'de Woolf'un hayatı "Londra metrosunda elli mili yarım saatte almak" ile karşılaştırışına bakın.
6. Çeşitli açılardan güçlü hisler yazın:

a. Kişisel bir tecrübe.

b. Konu (şiir) hakkında annenin ne düşündüğü.

c. Bilimsel bir açıklama.

d. Müzik ve filmde nasıl kullanılabileceği hakkında öneri.

Giderek artan bir etki için her bölümü mizah, önsezi, ritim veya tasvir gibi yöntemlerle güçlendirin.

DUYULAR VE DÜNYA

Woolf, çağının lirik şiir için en uygun zaman olduğunu düşünürdü fakat çağdaşı şairleri daha ileri hedeflere ulaşmaları için cesaretlendirmiştir. Duygusal olarak güçlü bir lirik şiirin daha çok bireyselliğe ve kişiye odaklandığını düşünürdü. Woolf, şairleri dilin zenginliğini, duyguların gücünü ve dışarıdaki dünyanın (doğanın) cömertliğini yeniden keşfetmeye çağırdı.

1. Woolf, bazen modern şairlerin çok soyut ve entelektüel oluşuna hayıflanırdı. Bu şairler, "ne kulakları ne gözleri; ne ayak tabanları ne de avuç içleri yokmuş gibi" yazıyorlardı. Dilinize duyuları yansıtması için sizde belirgin bir önemi olan bir yer hakkında beş kıtalık bir şiir yazın. Bu yer, bir şehir, bir kasaba, bir dağ gölü veya boş bir arsadaki çimenlik olabilir. Her kıtada bir duyuyu kullanarak keşfedin. Birinci kıta, görme; ikinci kıta, ses; üçüncü kıta, tat; dördüncü kıta, dokunma ve beşinci kıta koku duyusunu betimleyebilir. Her duyunun kendi özelliğini şiire yan-

sıtmasını sağlayın.

2. Woolf, şairlere perdeleri kapalı odalarında tek başına oturmayı bırakıp dışarıya çıkmalarını tavsiye ediyor. Woolf'u kendi dünyasından alıp birlikte sizin yerel indirimli satış mağazası veya zincir mağazaların şubelerinden birine götürün. Koridorların genişliği, kuyruktakilerin kokusu, ışığın yumuşaklığı veya parlaklığı, ürünlerin şekilleri veya isimleri. Eve geldiğinizde, bu yerin ambiyansıyla ilgili gözlemlerinizi kullanarak bir şiir yazın. Mağaza kaybolduktan sonra burasıyla ilgili tek kayıtın sizin şiiriniz olduğunu hayal edin.
3. Kaos duygusunu veya hayatın curcunasını veren bir şiir yazın. Woolf'un dediği gibi "birbiriyle bağdaşmaz gibi görünen fakat gizemli bir çekime sahip nesneler arasındaki ilişki"yi keşfe çalışın.
4. Woolf, şu düşünceyi eleştirir: "Bilim, şiiri imkânsız kıldı; otomobil ve televizyonda şiir yok." Etrafınızda modern hayatı övmek için size ilham veren antibiyotik, röntgen makineleri, mikroskoplar, uzay mekiği, bilgisayar anakartı ve benzeri makine ve icatları bir şiirle kutlayın ve yazarak bilim ve teknolojideki şiirselliği bulmaya çalışın.
5. Woolf'un *Bond Sokağında Madam Dalloway,* (Mrs. Dalloway in Bond Street) başlıklı hikâyesinde bir karakter, "çocukluğun yerini alan hiçbir şey yok. Bir nane yaprağı veya mavi halkalı bir fincan onu geri getirebilir" diye düşünüyor. Çocukluğunuzdan ha-

tırladığınız bazı eşyaları defterinize not edin. Onları yazmaya başladığınızda uzun zaman önce unuttuğunuzu düşündüğünüz şeyleri çok geçmeden hatırlamaya başlayacaksınız. Eğer mümkünse en azından yirmi veya daha fazla eşyayı bulmaya çalışın. Listenizden en dokunaklı nesneleri seçerek bunlar hakkında şiir veya şiir serisi yazın.

KARAKTERLER

Woolf, konu işlemeyi ve şiirde karakter kullanımının yalnızca şiirin alanını yaymak için değil ayrıca şairin dildeki yeteneğini geliştirmek için de önemli olduğuna inanırdı. Woolf, yazarların, başkalarının sesiyle konuştuklarını hayal ederek dilin zenginliğini öğrendiklerini söylüyordu. Zengin karakter çeşitliliği kullanan yazarlar, bir dili tüm yönleriyle nasıl kullanacaklarını keşfederler.

1. Şiirde karakter oluşturmak için, Woolf şairlere "insanların mümkün olduğunca sizinkine benzemeyen bir ses tonunda konuştukları uzun bir şiire başlayın" derdi. Diğer insanların seslerini şiirde denemek için, bir seri teatral monologlar yazın. Monolog, sadece, hayali bir karakterin sesiyle yazılmış bir şiirdir. Örneğin, Sosyal Güvenlik kartı çalınan yaşlı bir kadının bakış açısından veya okula ilk defa giden bir çocuğun perspektifinden bir monolog yazabilirsiniz. Woolf, bu alıştırma için mümkün olduğunca size benzemeyen karakterlerin hayal edilmesini tavsiye ediyor. Karakterinizin kullanacağı kelimeler, ifade-

ler, referanslar ve düşünceler bulun. Monolog elbette teatral monologlardan ortaya çıkmıştır, bu yüzden yazmayı bitirdiğinizde şiiri yüksek sesle okumayı deneyin.

2. Woolf, şairlere "bir romancının yöntemiyle uzun uzadıya konuşan değil, bir şairin yöntemiyle yoğunlaşmış ve sentezlenmiş olan karakterler" ortaya koymak için yol göstermektedir. Her biri için on satırdan uzun olmayan, beş farklı insan için beş kısa şiir yazarak karakterleri "yoğunlaştırılmış" formda tutmayı deneyin. Kısa bir alanda karakterin özünü ele verecek mimik, dil ve görüntü çizme yolunu keşfedin.
3. Başka bir vücuda sahip olmayı arzulayan bir kadın veya erkeğin bakış açısından bir şiir yazın. Tekrar genç olmak isteyen orta yaşlı bir adam ile veya daha az rastlanan bir durum için, mesela güzel bir kadının daha gösterişsiz olmayı hayal edişi ile şiirinize başlayabilirsiniz.
4. Değişen bakış açılarını kullanarak birbirlerini tanımayan iki kişinin ilk tanışmalarını tarif ettiğiniz bir şiir yazın. Birinin diğerini bir kafede görmesiyle başlayabilir, daha sonra içeride randevu için endişeyle bekleyen kişiye kayabilirsin. Şiir boyunca iki perspektif arasında gidip gelin.
5. Şiirde sıra dışı bir perspektif vermeyi istiyorsanız, şiirin ana konusu üzerine yorum yapan ancak direk olarak duruma dahil olmayan Yunan Korosu gibi bir grup karakterin yorumlarını sırası ile ana konuşmacının sesiyle verin.

6. Woolf'un *Kendine Ait Bir Oda*'da verdiği tavsiyeden yola çıkarak, kendi güzelliği yada sadeliği üzerine düşünen bir karakter hakkında şiir yazın. Uzun bir şiir –iki sayfa diyelim- yazmak için o konu hakkında derinlemesine bir araştırma yapmak gerektirir.

DENEYLER:
HİCİV, MİZAH, BAŞKALDIRI, HAFIZA

Woolf, hiciv ve mizahın şiirdeki eksikliğinden dolayı üzüntü duyardı; okuru utandıracak ya da onları kahkahalara boğacak şiirin özlemini duyuyordu.

1. Şiirdeki hiciv ve sosyal eleştiriyi yeniden canlandırmak için, ikiyüzlülüğün şeklini tanımlayın ve bir şiir ile buna başkaldırın. Toplumdaki ikiyüzlülüğe karşı gelmek için her yolu deneyin: hor gören bir nükte veya mübalağa; ya da istihza veya yetersiz bir ifade olabilir.
2. Mübalağa gibi sanatları komik bir etki bırakmak için kullanın. Bir karınca veya kağıt topu gibi önemsiz şeylerin özelliklerini mübalağa ederek anlattığınız bir şiir yazın. Öyle ölçüsüz olun ki bizi güldürün.
3. Sizi öfkelendiren bir şeye karşılık olarak bir şiir yazın. Burada amaç kelimelerin gücünü ve enerjisini fark etmek. Sert suçlamalar yapın ve güce karşı doğruları dile getirin. Kendinizi zorlamayın; mantıksız, adaletsiz ve hatta çocukça olabilirsiniz yeter ki yoğunluğu verin.

4. Komediyi şiire getirmenin diğer bir yolu sevilen bir şeye alaycı yaklaşmaktır. Örneğin, *Bir Köpeğin Romanın*'da Woolf, şair Robert Browning ve Elizabet Barrett Browning arasındaki meşhur aşk ilişkisini köpeklerinin bakış açısıyla yeniden anlatıyor. Bir hayvanın bakış açısıyla meşhur bir hikâyeyi yeniden anlattığınız bir şiir yazın. Bu gerçekten yaşamış olan bir hayvan da olabilir veya hayali bir hayvan olabilir (uzay mekiğindeki bir pire olabilir). Hayal gücünüzün uçmasına izin verin.
5. Woolf, *Kendine Ait Bir Oda*'da şöyle der: "eğer kadınsak dönüp annelerimizi düşünürüz". Kadınsanız, "anneniz" hakkında bir şiir yazın: bu kadın, sizinle kan bağı olan veya olmayan ancak bugünkü kişiliğinizde iz bırakmış birisi de olabilir. Eğer bir erkekseniz, aynı şekilde babanız hakkında bir şiir yazın.

İNDEKS

Anılarla Virginia Woolf (Noble ed.), 90
Auden, W. H., 69
Austen, Jane 7, 45

Banks, Joan Trautmann 90
Beerbohm, Max 123
Behn, Aphra, 28, 29
Bell, Vanessa, 118
bilinç akışı, 46
Bir Afyon İçicisinin İtirafları (Thomas de Quincey), 118
"Bir Özet" (Woolf), 132
Bir Yazarın Güncesi: Virginia Woolf'un Günlüğü'nden Alıntılar (L. Woolf, ed.), 90
Bloomsbury 11, 32, 90, 96
Bloomsbury grubu, 90
Bronte Malikanesi, 34
Bronte, Charlotte, 43
Browning, Elizabeth Barrett, 89, 138
"Büyük Adamların Evleri" (Woolf), 37
Browning, Robert, 138
Brooke, Rupert, 35, 125
Cana Yakın Ruhlar: Virginia Woolf'un Seçme Mektupları (Banks, ed.), 90
Captain's Death Bed and Other Essays, The (Woolf): "Mr. Bennett and Mrs. Brown," 128;

Çorak Toprak (Eliot), 69

Dalgalar (Woolf), 42
Death of the Moth and Other Essays, The (Woolf): "Genç Şaire Mektup", 127
deneme 5, 17, 28, 37, 42, 46
Deniz Feneri (Woolf), 22, 42, 67, 76, 83- 115; karakter, 97-117; kurgu, 99, 100; "Zaman Akıp Gider", 76; "Hepimiz Yalnız Ölüyoruz", 114; "Pencere", 33, 58, 100, 103, 115
de Quincey, Thomas, 118
Dışa Yolculuk (Woolf), 67
Dıyalog, 8, 20, 25, 43, 81, 85, 93, 101, 112-116
Dickens, Charles, 34, 118
Donne, John, 43
Dostoyevsky, Fyodor, 69, 101
Duvardaki İz 110, 111

Eliot, T.S., 90
Empson, William, 69
Evin Meleği, 23, 24

Forster, E. M., 11, 68, 91
Freud, Sigmund, 69
Fry, Roger, 120

"Geçmişin Bir Skeci" (Woolf), 117, 118
Gordon, Charles George, 49

Hardy, Thomas 20, 43
Hatırat notları: biyografi, 11, 53, 56 - 58, 82, 91-122; deneme,119-129; hatırat, 11, 55, 94, 117; roman, 79, 80, 82, 87, 89, 90; romancı 130, 136
"Haworth, Kasım 1904" (Woolf), 37
"Hayatın Kendisi" (Woolf), 121

Jacob'un Odası (Woolf), 67, 98, 106
Joyce, James, 49

Kadınlar ve Yazı (Barrett), 90
"Kadınlara uygun Meslekler", 10, 90; "Akıldan Çıkmayan Yol", 36, 52
Karakter, 5, 20, 43, 46, 49, 52, 62, 73, 74, 80 - 86, 93, 120, 124, 128, 131, 134 -137; eylemler 106, 110; mekanlar 106; ikincil 110; başkalarının düşünceleri 106
Keats, John, 34, 45, 74
Kendine Ait Bir Oda (Woolf), 10- 15, 27-49, 90, 91, 124-138
kurgu, 5, 8, 12, 48, 49, 51, 80, 93
Kurmaca notları: başlangıç 30, 63, 98, 132; gerilim 99, 102, 103, 115; zaman ve mekan, 113; kurgu, 102, 120

Leaska, Mitchell, 89
Lee, Hermione, 92
Lehmann, John, 70
Londra Manzaraları (Woolf), 36

Madam Dalloway (Woolf), 23, 42, 49, 67, 97-99, 102-134
Madam Dalloway'in Partisi: *Bir Kısa Hikaye* (Woolf; McNichold, ed.): "Bond Sokağında Madam Dalloway", 134
Mansfield, Katherine, 68
mizah 105, 122, 133

Noble, Joan Russell, 90

Odyssey (Homer), 49, 52
Oldfield, Sybil, 91
Orlando (Woolf), 42, 67, 68, 89, 108-111, 120, 122

Rilke, Rainer Maria, 68

Saatler (Woolf), 17, 49, 97, 118
"Sadık bir Arkadaş Üzerine", 126
Seçkin Victorianlar (Strachey), 120
Shakespeare, William, 43, 53, 54, 60, 73

Shelly, Percy, 20, 54
Sonsözler: Virginia Woolf'un Ölümü Üzerine Mektuplar (Oldfield), 91
Spender, Stephean, 69
Stephen, Sir Leslie, 54
Strachey, Lytton, 120

Şiir, 7, 11, 12, 20, 22, 31- 59, 68, 69, 70- 94, 130 - 138
şiir notları; 130; karakterler, 5, 73, 74, 83, 103-116, 135, 136; deneyler, hiciv, mizah, başkaldırı, hafıza, 5, 16,51, 72, 76, 137; duyular ve dünya 5, 133
şüphe 32, 40, 71, 111, 125, 130

The Second Common Reader (Woolf): "Kişi Bir Kitabı Nasıl Okumalı?", 129
Thoreau, Henry David, 43
Turgenev, Ivan, 101
Tolstoy, Leo, 68

Ulusal Biyografi Sözlüğü (Stephen, ed.), 120
Ulysses (Joyce), 49

Üç Gine (Woolf), 125, 127

Varoluş Anları (Woolf), 63
Virginia Woolf (Lee), 92
Virginia Woolf Okuru (Leaska, ed.), 89; "Duvardaki İz", 132
Virginia Woolf: Bir Biyografi (Q. Bell), 91
Virginia Woolf: Bir Yazarın Hayatı (Gordon), 93
Virginia Woolf (Webb), 91

Woolf, Leonard, 90
Woolf, Virginia: yazma konusundaki tavsiyesi, 12; diyalog, 128; şiir yazma 132; yayınlatma 65, 74; okuma tavsiyesi, 53; en çok satan yazar, 42; çocukluk, 118; bir sanat eseri ortaya çıkarabilmenin gerekli şartları, 15; günlük tutma, 19; kurmacanın kuralları 42; Pinka 50, 142; deneme, 57-66; ilk roman, 52; Hogarth Press 67, 68, 130; Tavistock Meydanı, 33; Gordon Meydanı, 32; evin meleğini öldürmek, 18; Monk's House, 10; eleştiriler 45, 71; yürümek, dolaşmak, 47

Webb, Ruth, 91
West, Rebecca, 68
West, Vita Sackville, 75, 122
Wilfrid Ewart'ın Hayatı ve Son Sözleri (Ewart), 119

Yeats, W.B., 130
Yıllar (Woolf), 42

ALINTILAR

KİTAPLAR VE PORTRELER (Books and Portraits), Virginia Woolf

KAPTANIN ÖLÜM DÖŞEĞİ VE DİĞER DENEMELER (The Captain's Death Bed and Other Essays), Virginia Woolf

SIRADAN OKUYUCU (The Common Reader: First Series), Virginia Woolf

VIRGINIA WOOLF'UN KISA HİKAYELERİ (The Complete Shorther Fiction of Virginia Woolf), Susan Dick

KELEBEĞİN ÖLÜMÜ VE DİĞER DENEMELER (The Death of the Moth and Other Essays), Virginia Woolf

VIRGINIA WOOLF'UN GÜNLÜKLERİ, II, III VE IV CİLTLER, (The Diary of Virginia Woolf),Virginia Woolf

VIRGINIA WOOLF'UN DENEMELERİ, III. Cilt, (1919-1924) (The Essays of Virginia Woolf)

GRANİT VE GÖKKUŞAĞI (Granite and Raindbow), Virginia Woolf

VIRGINIA WOOLF'UN MEKTUPLARI (The Letters of Virginia Woolf), III. ve IV. Ciltler

ŞİMDİKİ AN VE DİĞER DENEMELER (The Moment and Other Essays), Virginia Woolf

VAROLUŞ ANLARI (The Moments of Being), Virginia Woolf

MADAM DALLOWAY'İN PARTİSİ (Mrs. Dalloway's Party), Virginia Woolf

PARGITER'LER: BİR ROMAN (The Partigers: A Novel), Virginia Woolf

KENDİNE AİT BİR ODA (A Room of One's Own), Virginia Woolf

DENİZ FENERİ (To the Lighthouse), Virginia Woolf

SIRADAN OKUYUCU (The Second Common Reader), Virginia Woolf

BİR YAZARIN GÜNCESİ (A Writer's Diary), Virginia Woolf